

“La Imitació de Jesucrist” (1482)

La nostra «Biblioteca Catalana» compta desde l'hora present ab un nou volúm, complet, que acaba de veure la llum pública: se tracta de la reimpressió del text català de l'any 1482 del famós llibre de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST del venerable *Tomàs de Kempis*. Aquesta traducció, deguda al valencià en *Miquel Pérez*, constitueix un valios document literari que quatre segles de desorientació'n havien

140 × 200

XX + 300 pp.

acabat per fer desconèixer completament, fins al punt de que, la que ara se'ns apareix com a mostra esplèndida de prosa catalana, ha pogut ésser titulada per algú a causa de «son mal estil literari». Aital afirmació quedarà desde avuy destruïda per la publicació del text d'en *Pérez*, en la edició de que donem compte.

A continuació, com de costúm, reproduïm la nota preliminar de la nova edició y les demés notícies ab que s'il·lustra la bibliografia del KEMPIS a Catalunya.

NOTA PRELIMINAR

SOBRE LA TRADUCCIÓ DE «LA IMITACIÓ DE JESUCRIST» PER MIQUEL PÉREZ

Al reimprimir dins la nostra «Biblioteca Catalana» la present traducció del llibre de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST, deguda a la ploma elegantíssima d'en Miquel Pérez, ciutadà de València, entenem en primer lloch posar de manifest una circumstància qui honora altament el nostre Poble: la de que'l famós llibre, atribuït per opinió més generalizada al venerable Kempis, fou estampat en la nostra llengua catalana abans qu'en cap altra de les vulgars. Efectivament, si hem de donar fe a les notícies que'ns proporcionen els més experts bibliògrafs, fins sis anys més tart, o sia en 1488, no aparegueren impreses les versions francesa y italiana de la IMITACIÓ: la edició barcelonina data de l'any 1482, quan tot just ne feya deu o dotze que s'era estampat l'original llatí. Després, en el transcurs dels segles, el llibre es devingué universalment estimat, ocupant ja fa temps el primer lloch entre totes les produccions ascètiques que la pietat cristiana ha inspirat als homes. Aquesta consideració'n relleva, donchs, de parlar del llibre del KEMPIS, altrament que com a cosa de tothom ben coneguda y degudament apreciada; circumscriuint-nos, per lo tant, a tractar de la traducció d'en Pérez y de les edicions que d'ella se'n publicaren a les darreries del segle xv y a començos del xvi.

La traducció catalana d'en Pérez ha estat coneguda dels bibliògrafs catalans prou dejorn pera que'l llibre no pogués passar desapercbut, emperò tots ells fan referència a la edició valenciana de 1491, posterior de nou anys a la primera, feta a Barcelona pel prèvere-estamper en Pere Posa (1482), la qual era romasa, fins no fa molt, completament desconeguda. Les primeres notícies sobre la meteixa són degudes al benemèrit bibliògraf dels incunables espanyols, el senyor Conrad Haebler, qui vegé y descrigué puntualment l'únic exemplar conegut del llibre qui'ns ocupa, pertanyent a la Biblioteca Nacional de París (1).

Forma la primera edició del present llibre (que a ningú no extranyarà veure atribuït en aquella època a Joan Gerson, canceller de la Universitat de París, coneixent les llargues polèmiques a que ha donat lloch la qüestió de la paternitat de la IMITACIÓ) un volúm d'esplèndida estampació gòtica, compost de 108 fulles en 4.ª, la primera de les quals ofereix en sa cara anterior el següent títol:

De la imitacio de Jesuchrist e del menyspreu del mon.

contenint la cara posterior de la meteixa fulla la ofrena que de la seva traducció feu en Miquel Pérez «a la illustre» dona Isabel de Billena, abadessa del monestir de la Trinitat de València», pàgina literària qui no desmereix al costat de les millors del llibre.

Comença en la fulla següent el llibre primer de l'obra, apareguent el text d'aquesta primera plana enquadrat per una esplèndida orla de gust venecià, en tinta vermella, de la bellesa de la qual (com de la plana per enter, qui fa honor a l'art tipogràfic de la nostra terra) podrà judicar-se per la reproducció en facsímil que'n donem aci-prop.

(1) *Bibliografia Ibérica del siglo XV* (La Haya-Leipzig, 1903), núm. 293.

Per ultim, acaba'l text en la cara posterior de la fulla 108, cloent-se'l llibre ab el següent colofó:

Deo gracias. Stampat en Barcelona. L'ny mil. cccc. lxxxii. Der Bere posa.

Aquest llibre singularíssim, interessant pera nosaltres desde'l doble punt de vista bibliogràfic y literari, ha estat, per lo meteix, objecte de la present reimpressió, de la qual hem volgut fer un veritable document pera donar a conèixer el text més autèntich que avuy possehim de la primera traducció catalana del llibre de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST.

Pera deixar tractada d'un cop la part bibliogràfica de LA IMITACIÓ, traduïda al català per en Miquel Pérez, donarem compte de les dues altres edicions que d'aquesta se'n feren, en els anys 1491 y 1518 respectivament.

La edició valenciana de 1491, tinguda fins no fa gayre, com hem dit, per primera edició catalana del KEMPIS, reproduceix bastant fidelment el text de Barcelona. Es d'observar, emperò, el cambi introduït en el títol del llibre, reduït als següents mots qui apareixen en una sola línia, al bell mitg de la primera plana: « GERSON DEL MENYSPREU DEL MON », els quals són una part no més del doble títol de l'obra.

Després de la plana en blanch del revers de la portada, se troba en el full *aiij* la dedicatoria de la traducció; començant en el *aiij* el primer llibre sots la rubrica següent: « Comença » lo libre primer de mestre Iohan Gerson canceller de Paris » de la imitacio de Iesuchrist e del menyspreu (*sic*) de aquest » mon miserable splanat de lati en valenciana lengua per lo » magnífich en Miquel Perez ciutada. »

Consta'l llibre de 108 fulls (el darrer dels quals en blanch), sense foliació, impresos en lletra gòtica, acabant-se'l text a la primera cara del 107.º full, ab el següent colofó, en el qual no consta enlloch el nom de l'impresor d'aquesta segona edició.

Acaba lo quart e darrer libre del sagrant del altar.

Deo gracias.

Fon acabada de emprepar la present obra en la Ciutat de Valencia lo primer dia de quaresma comprat. xvi. El mes de Febrer del any dela natiuitat de nostre se nyor Jesu Xrist. M. cccc. noranta bu.

El senyor Haebler, tenint en compte'ls caràcters de lletra empleats en el llibre, l'atribueix a l'alemany Nicolau Spindeler, de qui són conegudes altres estampacions fetes a Valencia meteix entre 1490 y 1500. Això no obstant, el senyor Serrano y Morales (1) dóna'l llibre per imprès d'en Joan Rosenbach, de qui hi han proves de que treballava a Valencia a començos de l'any 1492.

Els exemplars d'aquesta edició de Valencia no són tan extraordinàriament escassos com els de l'anterior, mes hem cregut útil donar-ne'ls facsimils corresponents a la primera y a la darrera planes del text, pera deixar conèixer els caràcters de lletra y facilitar-ne'l coteig ab els d'altres estampacions valencianes.

La tercera edició de qu'hem fet esment, fou publicada a Barcelona l'any 1518, per l'impresor Carles Amorós. Forma un volúm, de lletra gòtica també, com els seus predecessors, emperò ab la novetat de contenir intercalades abundants vinyetes il·lustrant passatges de la vida de Nostre Senyor. Són aquestes meteixes il·lustracions les qui serviren pera altres estampacions de l'Amorós, singularment pera'ls « Gamaliel, Destrucció de Jerusalem y Llätzer » que havia impresos alguns anys abans.

Consta aquest llibre de 92 fulles, ab foliació romana, acabant l'obra ab una taula dels capítols de la meteixa y la suscripció final següent:

Fonch estampat e acabat la present obra: en la mole infigne ciutat de Barcelona. Per Carles amoros estamper. Any M. d. xviii.

L'exemplar que nosaltres n'hem vist y del qual hem pogut extreure'n el facsimil que acompanyem, forma part del fons Aguiló de l'Institut d'Estudis Catalans; lo meteix que l'exemplar de la edició de Valencia, descrit suara.

La portada de la edició de LA IMITACIÓ feta per l'Amorós en 1518, ens sugereix la idea de resumir la historia curiosa d'una orla tipogràfica del xv.^{en} segle. Aquesta orla, sencera, en bon estat, probablement nova del tot, apareix en poder del prèvere Pere Posa en 1482, y sembla feta expressa pera enquadrar la primera plana del seu KEMPIS: la meteixa orla se troba usada per l'impresor-prèvere en altre llibre eixit de la seva premsa, y que du'l títol « *De principalibus orationis partibus* »; obra del gramàtic Phocas, impresa en 1488. El senyor Haebler reproduceix la primera plana d'aquest tractat, ab l'orla consabuda, en la seva « Tipografia Ibérica del siglo xv » (1) y es el meteix bibliògraf qui'n dóna les primeres notícies de la dita orla o enquadrament, del qual diu que es copiat d'altre venecià, dels impressors Pictor y Ratdolt. Explica a continuació que aquell meteix gravat reaparegué, un xich gastat per l'us, en mans de l'impresor Pere Miquel, que l'utilisà alguns anys després, quan encara en Pere Posa continuava imprimint; lo qual prova, segons el senyor Haebler, que l'orla fou venuda en plena activitat del seu primer propietari. Al nostre entendre, això pot probar també que'ls impressors d'aquell temps s'emmatlevaven materials els uns als altres, cosa de la qual no s'es pas perduda la costúma en els nostres dies, car tenim feta la observació de qu'es freqüentíssim això de deixar-se'ls impressors entre ells titulars, cap-lletres, sòrts de poca aplicació (grech, aràbich, etc.), satisfent-se així mutues necessitats de l'ofici. Sia lo que's vulgui, el gravat qui'n ocupa degué servir repetidament fins que, a força d'us, hagué de rompre's per algún dels seus quatre angles: aleshores, en lloch de considerar-la un sol tot, l'impresor qui possehia l'orla gravada, fos qui fos, la convertí en quatre peces d'ornamentació rectilínea, a manera de frisos, prenent quiscún dels costats de l'antich enquadrament com un element utilizable per separat. Un d'aquests elements es el que veyem precisament reapareixer en la portada de la tercera edició del KEMPIS: corsti-

(1) *Diccionario de Impresores Valencianos* (Valencia, 1898-99), pág. 504.

(1) *La Haya-Leipzig, 1902*; núm. 30.

Libre primer de mestre
 Johan gerson canceller
 de Paris dela imitacio
 de iesuchrist e del menyspreu de
 aquest mon/esplanat de lati en
 valenciana lengua perlo mag-
 nifich en Adiquel perez ciutada

Capitol primer.

Qui segueix a mi: no
 camina en tenebres.
 mas haura luz de vi-
 da. Aquestes glorio-
 ses paraules son de
 Jesus saluador nos-
 tre. ables quals nos
 amonesta: en quina
 manera seguirem los
 drets camis dela sua
 santa e benauenturada vida. **E** si volem ab lu-
 minosa lum bandejar del nostre enfosquit cor

Libre.

que ia segurament posseeix. mas tenta e turmenta en diuerses maneres als fets deuots e simples. Des donchs ab simple e segura fe. e ab humil esguart e reuerencia al sant sagrament te acostas. E lo que com/plidament no poras entendre: a deu segurament ho comana. Mostre senyor deu va ab los deuots e simples. e als humils se descobra. dona enteniment als richs. obra lo sentiment als sencers pensamets. amaga la sua gracia als elevats e superbos. E perque la humana rao es granment flaca: pot moltes vegades enganar se. mas la verdadera fe no pot esser en alguna manera enganada. E axi qualseuol rao natural e inuestigacio deu seguir ala fe/ e no preposar se aella ni trencar la. Que la fe hi l'amor aci mostrela sua gra excellencia/ obrant en secretes maneres en aquest sagranet tan santissim. Mostre senyor deu eterni immens e de potencia infinida obra grans coses axi en la summitat dels cels com en aquesta baxa terra: les quals no comporren esser escudrinyades ni esser inuestigades les seues marauelloses obres. Que si les obres de deu fossen tals: que facilment per la humana rao poguessen esser enteses: no serien marauelloses / ni tals que explicar nos poden.

**Deo gracias. Stampat en Bar/
celona. L'ny mil. cccc. lxxxii. Der
Dere posa.**

tueix el costat esquerre de l'enquadrament, el qual fou completat per altres peces de ben diferent estil, unides entre elles sense gayre mirament professional: l'art d'imprimir, tan jove com era, entrava ja pels camins de sa decadència.

Passen els anys, fins a formar centúries, y ab el nostre renaixement revé'l gust pels vells llibres catalans y per la vella tipografia gòtica: Mestre Aguiló, el nostre venerable precursor, se dona ab afany a restaurar aquesta a benefici del seu preuadíssim «Cançoner de les obres en nostra lengua materna mes divulgades» y fa reproduir pel gravat, entre molts altres, els elements ornamentals de la primitiva orla d'en Pere Posa; motius de decoració qui's troben repetidament utilitzats en l'obra susdita, y, ademés, a la darrera plana de les cobertes de la «Biblioteca d'obres singulars del bon temps de nostra lengua materna» del propi benemèrit editor.

Després d'haver donat a conèixer bibliogràficament la traducció catalana del KEMPIS feta per en Miquel Pérez, es hora de que parlèm del seu valor literari.

La traducció de l'escriptor valencià es, en absolut, un treball d'amor y d'admiració envers el llibre de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST, posat en aquella època a nom de Joan Gerson, quan encara la crítica no havia entrat a discutir el fet de la paternitat de l'obra; qüestió aquesta susceptible de donar temps a venir molta feyna, sense que a hores d'ara hagi pogut obtenir una solució qui complagui a tothom. Els francesos, partidaris de Gerson per patriotisme, no han pogut arribar més que a acceptar el llibre com d'autor anonim, lo qual es ja prou significatiu, tractant-se de francesos.

L'estil de la traducció d'en Pérez es d'un art acabadíssim: no coneixem pas, en català, després d'en Bernat Metge (qui llueix ans que tot per una sobrietat lapidària), un altre prosista qui col·loqui més amunt el nostre verb, sublimant-lo quasi per medi d'una tría meticulosa del seu lèxich, treballant la construcció segons els canons sintàctics més propis de la nostra llengua, afraquant-lo de disonàncies y de cacofonies (1), dotant-lo en tota ocasió d'un cert valor musical armònic ab els conceptes qual expressió perseguia obtenir de la manera més intensament seductiva. Qui llegeixi d'aquesta traducció del KEMPIS un passatge qualsevol, y vulgui compararlo ab el meteix passatge de qualsevol altra traducció, trobarà en la d'en Pérez els meteixos conceptes revestits d'una força persuasiva extraordinària, superior a la de tota traducció estrictament puntual; talment com es més persuasiva la paraula humana quan pren forma musical, emparant-se insensiblement del nostre cor a mercè d'un predomini exercit sobre'ls nostres sentits.

Naturalment, una traducció feta en aquestes condicions, té quasi'l valor d'obra original, y es això'l més greu inconvenient que a primer cop d'ull ha pogut senyalar-se en la d'en Miquel Pérez. Ab tot, cal defensar a n'aquest del dictat d'infidel a l'obra llatina que d'aquí podria seguir-li'n, car en el seu temps els traductors no eren com ara a la faysó de torcimany jurats dels nostres tribunals de justícia: en quant no trahissin l'esperit de l'obra original (y sovint fins això feyen, acàs sense pretèndre-ho, per treballar sobre originals manuscrits no sempre impecables), se creya millor traductor qui de més propi y personal caràcter sabia dotar la versió que s'emprenia.

Val a declarar aquí, per lo que toca al traductor del

KEMPIS, que no hem pogut trobar cap passatge de la seva traducció, en que l'esperit de l'obra primitiva pugui considerar-se alterat. Els procediments d'en Miquel Pérez són en general d'ordre literari, y no afecten sinó a la part externa o formal de l'obra, respectant-ne sempre'l fons doctrinal.

En primer lloch, excel·leix el nostre traductor en l'ús de l'adjectiu, abundantament intercalat a la frase original, servant-se'n com de remarca a cada concepte d'aquella, y afegint quantitat y harmonia al període gramatical. Així, per exemple: després de les paraules bíbliques ab que comença l'obra, el passatge inicial podria ésser traduït així al peu de la lletra: *Aquestes paraules són de Jesucrist, y ab elles se'ns amonesta a seguir sa vida y costums...*; donchs en Pérez avant-posa a paraules el qualificatiu de *glorioses*, a *Jesucrist* li afegeix l'atribut de *salvador nostre*, y del complement a *seguir sa vida y costums* ne fa la elegant perífrasi de *en quina manera seguirem los drets camins de la sua santa e benaventurada vida*. Es això, evidentment, un continuat comentari als conceptes, sovint en excés condensats, del llibre del KEMPIS, y a la manera d'un anàlisi lògic de quiscuna de les sentències en el seu text contingudes. Per això es que trobem tant més persuasiva la lliçó traduïda, car se'n deixa entendre millor, interessant al cor pera obtenir tot seguit un ascendent sobre la nostra voluntat.

Segonament, el traductor fa ús d'un recurs contrari, això es, el de condensar aquells passatges en que'l text que tradueix li apar menys intens que de costúm. Aleshores de dos, de tres, de més versets de l'original, ne fa un altre resúm de tots ells, com cercant obtenir una total eficàcia del precepte contingut en els passatges extractats.

Emperò ab tot y això, l'esperit de l'obra de Tomàs de Kempis no creyem pas que's trobi contradit per aquesta manera de veure del traductor, sinó ben al revés: pera una obra d'un fons tan humà com la qui'ns ocupa, els procediments d'en Pérez són encara'ls més adequats, en quant tendeixen a commoure pera millor convencer després.

Llevat, donchs, dels passatges abreuiats a posta, y d'alguns altres indrets del llibre en que'l traductor se deixa tal o qual fragment que potser mancava al text original de que's servia, la versió del KEMPIS es completa y ben arrodonida, sense desigualtats d'estil ni obscuretats de concepte: obra, en fi, d'enamorat del llibre original, tal com haurien d'ésser sempre les traduccions. Prou sabia ben bé'l discretíssim Miquel Pérez que, sense reunir aytals condicions, la seva tasca no hauria pas estat digna de la pietosa dama a qui volia endreçar-la! Era aquesta, Sor Isabel de Villena, escriptora eximia, a qui deuen les nostres lletres aquella esplèndida «Vita Christi», qui constitueix sens dubte'l monument més acabat del misticisme a Catalunya.

Aytal es, en resúm, el concepte que'ns mereix aquest llibre que avuy publiquem dins la nostra «Biblioteca», destinada a enaltir l'antiga literatura patria. No dubtem de que pera molts catalans serà com una revelació, talment com ho ha estat pera nosaltres.

Com anexe als quatre llibres del KEMPIS y per rahó de l'analogia de títol y de doctrina que presenta ab aquells, també publiquem, per primera vegada, el tractadet DE MENYSPREU DEL MON, el qual fins ara havia estat atribuït, sense fonament al nostre entendre, a fra Ramón Ros de Tàrraga. El manuscrit en que'ns es pervinguda aytal producció ascètica es el «Cod. Escorialensis M. II, 3» de que's dona compte en el nostre volúm de «LLEGENDES DE L'ALTRA VIDA» (pàg. 255); allà meteix hem apuntades (pàg. 261) algunes consideracions per les quals no's pot admetre, com a obra de fra Ramón, sinó la traducció del «Viatge d'Owein

(1) Se podrà observar en tot el KEMPIS aquesta manera de fer del traductor, fins al punt d'erigir en sistema la substitució de la conjunció e, habitual en aquella època, per la y, sempre que'l mot precedent o'l següent presenta una e qui podria produir cacofonia ab dita e conjuntiva.

Jesús

Serui miquel perez ala molt illustre dona vsabel de billena abadessa del monestir dela sancta trinitat.

Dit illustre e virtuosa seŕpora perque de aquesta trista enuijosa e deŕefina ble vida sō breus los miserables dies: e perque en la peregrinacio de aquest mō miserable no engopegassen en los grās lagos quel enenich d natura humana. totes joŕis nos para: vos sou aturada en lo repos d religio tan benaueturada obliar los bens los amichs e parents de real linatge. **E** recordant vos d hu militat verdadera haueu caldigat les supbes vanitats e pompes enrequint e abillant dls bens e ioyells spiriuals lanima vostra. **E** axi vofres virtuosos deligs amprant totes les ales de vostra voluntat vos feren volar en aqueix alt loch d cōreplatiua vida: on sou spill clar en qui clarament mirar se deuen los qui volē entrar en la streta senda de verdadera penitencia: e los qui volen la fexuga nau dla carn deformar dles conuerciōs mudanes dregant la proba adessiar lo celestial regne fins que vinguen a surgir en lo segur port de la ciutat de gloria. **E** pque per prechs del reuerēt mestre pere calasforra mestre en sacra theologia del sagrat orde de sant agosth be po traduit de la ti en valenciana prosa lo libre de mestre jobā ger
a.ij.

Quart

cellencia obrant en secretes maneres en aquest sagrament tan sanctissim. Nostre seŕpore deu crenimmens e de potencia infuida obra grans coses ari en la sumitat dls cels com en aquesta bara terra les quals no comporren esser scodrinpades ni esser inuestigades les siues marauelloses obres. Que si les obres de deu fossien tals que facilmente per la humana rabo poguessien esser enteses no se rien marauelloses ni tals que explicar nos podē.

Acaba lo quart e derrer libre del sagrament del altar.

Deo gradas.

Son acabada de empreptat la present obra en la Ciutat de Valencia lo primer dia de quaresma comptat .xvi. dls mes de febrer del any dela natuiritat de nostre seŕpore Jesu Xrist. M. cccc. moranta bu.

Libre del mēyspu

del mon. E dela Imitacio de nostre
Senyor deu Jesucrist. Cōpost per
Johā Berisson cōseller d'la Ciutat de Paris: di-
rigit ala Illustre Sēyora donna Ysabel de Vil-
lena. Abadesa del monestir dela Trinitat de
Valencia.

LA IMITACIÓ DE JESUCRIST. Portada de la edició de *Barcelona*, 1518.

D ela consciencia. ca. vi. fo. xxiij.	L a pau del cor. ca. xxix. fo. xlvij.
D el amor de deu. ca. viij. fo. xxiiij.	E xcellècia del pèsamēt. fo. xlix.
D ela amicitia d'jesus. fo. xxiiij.	P articular amor. ca. xxxi. fo. l.
D ela fractura de tot solas e de port. ca. ix. fo. xxv.	C ontra les lègues. ca. xxxij. fo. l.
D ela gratitut per la diuina gra cia. ca. x. fo. xxvj.	C ō reclamā a deu. ca. xxxij. fo. li
D ela creu. ca. xi. fo. xxvij.	C ō deuē demanar. ca. xxxv. fo. li
L o tercer libre. Ca. i. fo. xxx	D el menyspreu. ca. xxxvi. fo. liij.
D ela veritat. ca. ij. fo. xxx.	D ela cobdicia. ca. xxxvij. fo. liij.
Q ue les paraules de nre senyor deu ab grā humilitat hoy se deuē q̄ molts aq̄lla no entenē. fo. xxxj.	D e p̄ca fermetat. c. xxxviij. f. liij.
O ra a deu. ca. iij. fo. xxxij.	D el q̄ ama deu. ca. xxxix. fo. lv.
D e humilitat. ca. v. fo. xxxij.	D ela tentacio. ca. xl. fo. lvi.
D ela diuina amor. c. vj. f. xxxij.	C ontra los lups. ca. xli. fo. lvi.
D el b̄dader amador. f. xxxij.	P er atēper el cor. ca. xliij. fo. lvij.
D ela humilitat. ca. viij. f. xxxv.	D el bō regimēt. ca. xliij. fo. lvij.
D ela estima. ca. ix. fo. xxxvj.	D els negocis. ca. xliij. fo. lvij.
H obres de deu. ca. x. fo. xxxvj.	D ela vanagloria. ca. xlv. fo. lvij.
M enyspreu d'l mō. c. xi. f. xxxvij.	D el honor. ca. xlvj. fo. lix.
D el cor del home. c. xij. f. xxxvij.	D ela pau. ca. xlvij. fo. lix.
D ela paciència. ca. xij. fo. xxxviij.	C ontra la sciència. ca. xlviii. fo. lx.
D ela obediència. ca. xiiij. f. xxxix.	D eles benauetures. c. xlix. fo. lx.
D els amagats lups. ca. xv. fo. xl.	N o deuē creure. ca. l. fo. lxi.
C ō pregā a deu. ca. xvj. fo. xl.	D ela confiança. ca. li. fo. lxij.
O racio a deu. ca. xvij. fo. xli.	D ela eterna vida. ca. lii. fo. lxii.
D ela consolacio. ca. xvij. fo. xli.	D el dia dela eternitat. fo. lxii.
S ollicitut e ansia. ca. xix. fo. xli.	C ontra los vicijs. ca. liiij. fo. lxiii.
L es miseries. ca. xx. fo. xliij.	D e offerir. ca. lv. fo. lv.
D e sufferir injurys. c. xxi. f. xliij.	H obres cōtēplatiues. fo. lxvii.
D ela cōfessio. ca. xxij. fo. xliij.	D el estimar. ca. lvij. fo. lxvii.
R eposar en deu. ca. xxiiij. fo. xlv.	D ela diuina gracia. fo. lxviii.
C ō nos deuē recordar. fo. xlvj.	D els moumēts. ca. lix. f. lxviii.
D e quatre coses que molta pau portar acostumen. ca. xxv. fo. xlvij.	D ela corrupcio. ca. lx. fo. lxx.
	D ela creu. ca. lxi. fo. lxxi.
	Q ue no desfallisca lome. fo. lxxii.
	D e escudriyyar. ca. lxii. f. lxvii.
	D ela sperāca en deu. fo. lxxiii.
	L o quart libre. fo. lxxv.

fi dela taula.

Fonch estampat e acabat la present obra: enla molt insigne ciutat de
Barcelona. Per **K**arles amors estamper. Any **M**il. d. xviij.

al purgatori de Sant Patrici», qui forma part del susdit codi de l'Escorial; essent això la causa de que s'atribuissin els demés tractats y vides de sants que aquell conté a l'autor de la traducció del «Viatge». Entenem que l'origen d'aytal confusió's troba en la nota de l'erudit Pérez Bayer a l'obra d'en Nicolau Antonio (*Bibl. Vetus*, t. II, pàg. 121), d'hont han tret les referencies tots els biògrafs d'aquell escriptor català del XIV.^{en} segle.

Ab el títol llatí «*De contemptus mundi*», o sia DE MENYSPREU DEL MÓN, s'han escrit alguns tractadets, epístoles y sermons, bé prou coneguts dels afectats a la rica literatura ascètica llatina. El present, com se podrà veure, no té cap relació d'ordre literaria ab l'obra immortal del KEMPIS, com podien sospitar els qui, sabent-ne la rúbrica, desconeixien el text del codi escurialench hont constava. No té tampoch res que veure ab el «Diàlech dels novicis», qui forma part de les obres del venerable Tomàs de Kempis y qui comença ab aquestes paraules: «*Incipit dialogus novitiorum de contemptu mundi*». Res té que veure ab la epístola de Sant Geroni a Eliodor, molt freqüentment citada ab el doble títol «*De laude vitae solitariae*» y «*De contemptu mundi*»; emperò, encara que sia tot passant, volèm fer constar que ademés de la freqüent afinitat de pensaments, té de comú ab dita epístola la força suavoria y tota la llògica aclaparadora. També's trobarà una forta retirada de fons doctrinal entre aquest tractadet y la lliçó llatina «*De Adventu Domini*» inclosa en el «Voragine».

Encara hi ha, en català, altra producció ab el meteix títol de MENYSPREU DEL MÓN: es la composició en vers deguda a n'en Francesch d'Olesa, autor mallorquí del segle XVI, de qui dóna notícia en Bover («Biblioteca de Escritores Baleares», t. II, pàg. 9). L'obra fou impresa a Palma de Mallorca, en 1540, essent avuy quasi introbable; emperò, per les mostres que'n dóna dit bibliògraf, creyèm poder afirmar que no té cap conexió literaria ab el llibre de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST.

SOBRE LES TRADUCCIONS CATALANES DE «LA IMITACIÓ», POSTERIORIS A LA D'EN PÉREZ

§ 1. La traducció del P. Pere Gil (1621)

A començos del segle XVII la traducció del KEMPIS feta d'en Miquel Pérez era devinguda talment escassa, ab tot y les tres estampacions que d'ella'n sabèm, que's feu necessaria una nova publicació del famós llibre, el qual circulava arreu traduït a totes les llengües vulgars, servint de pastura espiritual al món cristià, lo meteix en el païssos catòlics qu'en els protestants.

Per altra part, la traducció del Pérez, a la tornada d'aquells cent-quaranta anys, comptats desde que fou publicada per primera volta, era devinguda quasi incomprensible de la nostra gent; tan ràpidament avençava'l procés de la nostra descatalanisació, que'l bell catalanesch de que feu gala'l traductor valencià era ja considerat com un idioma diferent del que's parlava a Catalunya. Cal, emperò, no oblidar que, paralelament, el castellà oficial no era tampoch gayre més conegut, sobre tot en les encontrades un poch distants dels principals centres de població, lo que feya que'l KEMPIS no tingués en castellà tots els llegidors que pera'l bé espiritual d'uns y altres convenia.

Aytais rahons decidiren al jesuïta Pere Gil a fer estampar, en 1621, per l'impressor barceloní en Sebastià Mathavat, la seva nova traducció de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST, a la qual conservà un dels meteixos títols llatins ab que l'obra es coneguda: «*CONTEMPTUS MUNDI*. Traduit de llengua Lla-

lina y Castellana, en catalana, per lo pare Pere Gil Doctor Theolec de la Companya de Jesus.»

Es un volúm en setzau, de 252 fulles numerades, 16 fulles de preliminars y altres 12 de taula. Tenim notícia del llibre per la «Bibliografia» d'en Marià Aguiló, el qual ens sembla esser l'únich bibliògraf qui hagi arribat a veure un exemplar d'aquesta publicació: nosaltres, després d'insistents recerques, hem degut abandonar la esperança de poder conèixer la traducció del P. Gil, essent del susdit bibliògraf totes les noticies que possehim sobre la meteixa. Per això, creyent-los d'interès, reproduïm els següents conceptes del docte jesuïta, segons consten en la esmentada «Bibliografia», trets del pròlech que aquell posà enfront de la seva traducció catalana com a justificació del fet de la meteixa:

«Aquest llibre, comunament intitulat CONTEMPTUS MUNDI, o Menyspreu del mon, compost y estampat en llatí, se troba traduït en totes les llengües vulgars esteses entre Christians...»

«De la versio catalana, sols he vist un exemplar, estampat en lo setgle passat, en forma de quart, en llengua anti-gua que era en bona part Limosina, ara no usada en Catalunya...»

«Alguns per ventura judicaran que en aquest temps no era necessari imprimirse lo present llibre en esta llengua, puïs la castellana (dita ja Espanyola) es casi universalment entesa. Pero, com se veja y toque ab las mans que, acceptades algunes pocas ciutats, com son Barcelona, Tarragona, Gerona, Tortosa y Lleyda, y algunas pocas vilas, com Perpinya, Villafranca del Panades, Serue-
ra, Tarrega, Fraga, Monço y semblants, que estan en camins reals, en las altres demes Ciutats, Vilas y Llochs no es ben entesa la llengua castellana de la gent comuna, y ningunas donas la usan, ans be, la llengua catalana entre algunas lleguas dins del Regne de Arago y de França, y es parlada casi en tot lo Regne de Valencia y en las Illas de Mallorca, Menorca, Iuïça, y en part de la de Sardenya, perço me ha paregut ser de gloria de Deu ver-
tir est llibre en las paraulas mes planas y comunas de la llengua catalana pera que tota manera de gent puga dell
aprofitarse...»

El P. Gil adverteix, finalment, lo següent: «Encara que se diga que aquest llibre es de Ioan Gerson, pero lo auctor dell fou Thomas de Kempis» (1).

Y res més ne podem dir, per les rahons apuntades, ni podem formar un judici definitiu sobre'ls mèrits de la traducció; emperò l'època de gran decadencia en que vegé la llum y'ls propòsits del traductor de servir-se de les paraules més planes y comunes del nostre idioma, no permetran a ningú fer-se grans il·lusions sobre la valua literaria de la segona versió del KEMPIS al nostre idioma.

§ 2. La traducció d'en Pere Bonaura (1697)

Es estada aquesta la més afortunada de les traduccions catalanes del KEMPIS, y l'única de que'l nostre poble ha pogut beneficiar-se per espay de dues centurries.

(1) La declaració del propi Gil en la portada del llibre, «traduit de la llengua llatina y castellana», el títol de «*Contemptus Mundi*» y, per fi, aquesta advertencia sobre'l veritable autor de LA IMITACIÓ, són trets comuns ab la edició castellana del meteix llibre, feta a Granada en 1561. Per això's sembla possible aventurar la hipòtesi de que'l Pare Gil no feu sinó traduir dit text castellà, del qual se'n eren fetes ja diverses edicions, abans de la susdita de Granada. (Vegí's Haebler, núms. 294 a 297; Gallardo, núm. 2.328, y Salvá, núm. 3.921.)

El prèvere y beneficiat de la iglesia major de Sant Joan Baptista de Perpinyà, reverent Pere Bonaura, degué enllestir sa traducció a les darreries de 1697, essent de l'any següent la primera edició de la meteixa, feta per l'estamper

TRACTAT DE LA IMITACIO DE CHRISTO

Y MENYSPREU DEL MON.

Del Venerable THOMAS DE KEMPIS, Canonge Regular del Ordre de S. Agustí.

Dividit en quatre Llibres; traduhit en Llengua Catalana de son Original Llatí per lo Reverent PERE BONAURA, Prebère y Beneficiat de la Iglesia Major de Sant Joan Baptista de la Fidelissima Vila de Perpinyà, del present Bisbat de Helna, à honrra y glòria de Deu, y de la purissima Verge Maria Mare sua, y del Precursör Sant Joan Patró nostre.

Y à la fi trobarà l'Anima fervorosa algúnes Oracions devotas per acollirse dignament al Sagrament de Penitència, y rebre devotament l'Eucharistia santa.

Dedicat al Il·lustrissim y Reverendissim Senyor DON JOAN H. BASAN DE FLAMENVILLE, Bisbe de la sancta Iglesia de Helna.

EN PERPINYA,

En Casa de FRANCISCO VIGÉ, Impresor del Rey, y del Il·lustrissim Senyor Bisbe de Helna. A la Plaça Nova. Any 1698.

Mida original

(12) + 439 pp.

Francisco Vigé, qui tenia l'establiment a la Plaça Nova de la dita vila de Perpinyà.

L'impressor posà la edició del llibre sota la protecció del bisbe d'Elna, a qui apareix endreçada l'obra en els termes següents:

«AL IL·LUSTRISSIM Y REVERENDISSIM DON JOAN H. BASAN DE FLAMENVILLE.

» Conseller del Consell d'Estat de Sa Majestat, Canceller de la Universitat Literaria de la Vila de Perpinyà, Bisbe de la sancta Iglesia de Helna; Salut y respecte en JESU-CHRIST.

» IL·LUSTRISSIM Y REV.^{ssim} SENYOR,

» Renaix altre vegada al Theatro de la vida, y se renova com a phènix ab les celestials flames del amor Diví, aquell

» gran Instructor de la IMITACIÓ DE JESU-CHRIST, THOMAS DE KEMPIS, del qual les virtuts tant heroiques, que de son temps començaren de illustrar son secle, produhiràn novament (per la pietat y sancta inspiració de son Traductor) fervorosos affectes de abraçar la sola veritat Evangèlica, y fugir los lizongers y enganyadors aplausos de las cegas y mundanes illusions que la opprimeixen. Los discursos que de tanta pietat naixen, les meditacions plenes de tanta ensenyansa, y los pensaments celestials que a tant devot Autor ha suggerit la Divina Providencia, si attentament se lligen, si llegits ab cuidado se ponderan, exterminarán com un soberà Antidoto a la ficció supersticiosa, a la ambició insaciable, a la adulació monstrosa y a la presumptió insufrible (ab los demés vicis) dels cors dels mortals, que lo sperit de tenebres, transformat en Angel de llum, ha reduhit en la esclavitut desdixada de desconèixer son Creador; y al mateix temps los donarán perfetes y immortals ideas de seguir los passos, que solament encaminan a la celestial Hierusalèm, per imitar y reposar pera sempre en Jesu-Christ. Esta traducció (Monsenyor Il·lustrissim) que V. S. ha permès, per benefici y salut de son Poble, deu eixir a llum, baix la mia Estampa imprimida. Fassa la Divina bondat que millor imprimesca sos caràcters en los cors devots de sos súbdits, y dels demés que deuràn a V. S. Il·lustríssima los fruits de tant saludable ensenyansa, y seguidament de llur perfeta conversió! No sabrie jo per est efecte, ni podria elegir millor patrocini, ni a altre dedicar estos meus ben empleats cuidados d'esta Impressió, que a V. S. Il·lustríssima, baix los favors y auspicis de la qual THOMAS DE KEMPIS tornarà apareixer en est Orbe com a fortunada constellació, influint a nostre llengua materna sanctes y divines persuasions, y experimentarà lo zelós y piados aculliment que V. S. Il·lustríssima farà de sos saludables consells, com a verdader Prelat de la sancta Iglesia y cuidados Pastor de les Animes, a les quals per son exemple guiarà a la eterna salvació. Suplico a V. S. Il·lustríssima vulla dignarse de acceptar esta subjecció mia, y de honrar la mia Estampa ab lo emparo de sa protectió; mentres ab humilíssims respectes la venero, y de tot lo cor li desitjo pròspera y perpetua felicitat. De Perpinyà, al 1 die de Octobre 1698.

» Il·lustrissim y Rev.^{ssim} Senyor,

» De V. S. Il·lustríssima Humilissim y obedientissim servidor. Francisco Vigé Impresor.

Hem cregut del cas publicar aquesta endreça, no perque tingui un gran valor literari (l'època no podia ja donar gayre cosa més), sinó com a document pera la nostra bibliografia, tenint en compte que'ls exemplars d'aquella edició no abunden pas, y que la epístola de l'impressor Vigé desaparegué, com se comprèn, de les reimpressions successives fetes en altres localitats.

A continuació de la dedicatòria's troba la breu advertència *Al lector*, que han conservat els editors posteriors enfront del text de LA IMITACIÓ traduït per en P. Bonaura; després ve la *divisió del llibre*, tal com en les reimpressions; a continuació les diligències d'aprobació eclesiàstica, y, en francès, les del permís pera la estampació. Ocupen tots aquests preliminars dotze planes, sense numeració, del volúm, a les quals segueix el text del KEMPIS, desde la pàgina 1 a la 390; havent-hi, finalment (desde la pàg. 391 a la 439), una *advertència a l'ànima devota*, diverses *oracions, lletanies*, etc., com y també les *aprobacions* d'aquesta part del llibre per dos eclesiàstichs perpinyanenchs, y l'*índice* o taula de tota l'obra.

Hem qualificat d'afortunada aquesta traducció, y això's demostra pel nombre de ses reimpressions, el qual no podria pas explicar-se per les excel·lències literàries de la nova versió, acàs menys recomanable encara que la que'l Pare Gil pogué haver feta en temps no gayre llunyà: la nostra llengua devenia cada vegada més una indigna barreja de mots castellans y catalans, defecte qu'en la traducció d'en P. Bonaura venia augmentat a cada nova reimpressió, pel desitg de mantenir constantment el llibre a la conveniència d'un públic més devot que lletraferit. El fet es que la traducció d'en Bonaura fou aprovada per les autoritats eclesiàstiques del bisbat de Barcelona en 1739, y per les del de Girona desde 1759. En la nostra ciutat la imprimí en Piferrer al menys quatre vegades ab la data constant de 1740. La darrera estampació barcelonina, feta pels hereus de la viuda Pla, arriba a 1859, y encara se'n expenen exemplars a l'hora present.

§ 3. La traducció d'en Geroni Pi (1845)

Ab tot y'l mal gust literari predominant en els començos de la nostra renaixença, les males condicions d'estil y de llenguatge de les edicions del KEMPIS traduït per en P. Bonaura apareixien evidents als ulls de tothom, sobre tot ab la degeneració continua del text de Perpinyà a través d'un tan gran nombre de reestampacions fetes sense cap mirament tipogràfic.

Pera posar remey a semblants defectes qui enlletgien sobremanera un llibre tan respectable, el professor de llatinitats en Geroni Pi, de Figueres, s'emprenqué la tasca de traduir aquell llibre de bell nou. La censura de la seva traducció y la llicència pera estamparla són datades de Girona, el 6 de febrer de 1845; redactades una y altra en castellà, fa constar el censor la satisfacció seva per haver observat que'l traductor (al qui anomena cèlebre professor de llatinitat) «*sin haberse apartado de la propiedad y buen gusto del Autor, ha sabido usar de las expresiones más escogidas de la lengua catalana, corrigiendo las voces broncas, de que abundan las anteriores versiones*». Ab tot y lo qual, si volèm esser sincers, hem de dir que la traducció d'en Pi romàn com una prova més del grau de desorientació literària en que's trobava en aquell temps fins la gent més il·lustrada de la nostra terra (1).

Com a mostra de l'estil del traductor, vegi-s el seu pròlech al lector, que reproduïm al peu de la lletra:

«*Piadós lector, lo sol títol de aquest llibre manifesta la utilitat de sa lectura; pues si volem caminar á la perfecció, es necessari que procurem imitar á Cristo, y per consegüent despreciar al mon, y renunciar á todas sas pompas y vanitats. Per donar a conèixer tota la sua importancia, basta dir que Sant Pio V, Sant Carlos Borromeu, Sant Felip Neri, Sant Ignaci de Loyola y muchas otras personas devotas feren gran aprecio de ell, y lo llegiren ab molta frecuencia; que l' venerable Granada, entre las ocupaciones de sos escritos y predicación, lo traduhí en castellà; que no s' troba nació catòlica, que no l' tinga traduït en son natural idioma; y que los prelats de Catalunya concediren 320 dias de indulgencia als que llegissen ú ohissen llegir ab atenció un capítol de ell, com consta en la edició que s' feu en lo any 1740 en la imprenta de Joan Piferrer de Bar-*

celona. Si en todas épocas y en todas naciones ha estat útil aquest llibre, no ho es menos ara, principalmente en nostra desventurada patria, en la cual desgraciadamente campejan ab lo major descalro la impietad y lo libertinaje. Si se propina ab tanta abundancia lo veneno del vicio, si una filosofia orgullosa se atreveix a fer desprecio de las cosas mes santas, será molt convenient aplicar una medicina saludable, tractant ab un llenguatge sensil, de las veritats que mes interesan al home, y manifestant las cosas tals com son, despulladas del oropel ab que solen vestirlas las passions humanas. Y ¿qué cosa més interesant al home que un llibre, com es aquest, ple de sentencias espirituales, fundadas todas en las escripturas santas, y dirigidas á fer la verdadera felicidad dels homens? sentencias, que á pesar de estar expressadas ab las frases mes sensillas y fáciles, no sab compendrer tota la mundana filosofia. Per traurer fruit de la lectura de est llibre, no es necesario haber gastat molts anys en carrera literaria; basta tant solamente un cor dócil y humil, y un verdadero desitj de aprovechar en las virtudes. Aixís es que á tota persona, de cualsevol estat, sexo ó condició que sia, mentres sapia llegir lo idioma català, es molt convenient lo present llibre; y deuria trobarse en cualsevol casa, ahont hi haja un que sapia llegir lo catecismo. Y perque sa lectura sia mes agradable y fácil, y per aixó mateix mes profitosa, se ha procurat ab lo major esmero que la present traducción sia purgada de las paraulas y frases antiguadas que s' llegeixen en otras, reformant també en part la ortografia.

«*Aquí tens pues, amat lector, un llibre que deuria estar escrit ab lletres d'or: procura llegirlo sovint y ab un bon desitj de aprovecharte, y disfrutarás en esta vida de la mayor felicidad possible, y después alcanzarás la eterna.*»

Sembla que la traducció qu'ns ocupa no hagué pas d'esser reimpressa, després de la primera edició que'n feu a Figueres, aquell any 1845, l'impressor Gregori Matas y de Bodallés.

§ 4. La traducció d'en Thos y Codina (1894)

Ens trobem ja a les acaballes del segle XIX; la renaixença literària de Catalunya es un fet, reconegut arreu; el catalanisme comença a invadir totes les esferes de l'activitat de la gent nostrada, y pren un increment en els ordres polítich y social tant més gran com més gran es la ruina dels principis centralistes de la Monarquia Espanyola, pera la qual s'acostava la terrible data de 1898, qu'encara no hem sabut apreciar els catalans en tota sa colossal transcendència pera'ls destins de la nostra Patria.

Els catalanistes d'aquells dies no eren encara'ls polítics oportunistes d'una dècada més tart, y sentíen l'afany d'enfortir les reivindicacions del nostre Poble ab tota mena de manifestacions de cultura, filles de l'amor a Catalunya y del desitj de dotar-la de tots els títols a la consideració de propis y extranyos. Per aquesta rahó, singularment, fou que'l doctor en Dret y mestre en Gay Saber, en Terenci Thos y Codina, donà a la llum, l'any 1894, una nova traducció de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST.

La nova versió del KEMPIS fou, sens cap mena de dubte, un treball fet ab amor y perseverancia estimables: el traductor sentia la dignitat del nostre idioma, del qual n'havia estudiat els principals monuments literaris, fins allà hont l'activitat dels nostres editors-arqueòlechs li havia permès; els estudis folk-lòrichs, per altra part, havien posat en circulació, dintre la renaixent literària catalana, una considerable quantitat de formes rurals del llenguatge parlat, qui no tenien altre mèrit que'l de contrastar fortament ab

(1) Un detall curiós d'aquesta desorientació, qui apareix ja en el títol del llibre: el mot *menyspreu*, conservat per en Bonaura, degué semblar-li barbre a l'il·lustre llatísta de Figueres, y'l substituï per *despreci*; judiqui-s per això de tot lo altre.

les equivalents del lèxich ciutadà. Finalment, no era, per sa part, en Terenci Thos, l'home de percepció artística que hauria calgut pera un treball com el que's proposava dur a terme; y encara que coneixedor de la llengua llatina y posseïdor d'una sòlida cultura, tot això li era pervingut a través dels seus estudis fets en castellà, y'l seu art degué vencer la resistència que crea un esmeix continuat de la llengua oficial en els treballs de professió, ab lo qual acaba un hom per trobar-se fins espiritualment encadenat, havent perdut l'agre de la terra y de l'idioma propis. (Anotèu, tot passant, el colarari de que'l literat català no deu produir obres literaries més qu'en sa propia llengua, si vol salvar-se d'un afros híbridisme qui haurà de dur-lo a sa ruina.) Ab aquests antecedents, fàcil serà a tothom comprendre quin pogué ésser el valor just de la traducció eixida de la ploma d'en Thos y Codina; solament com a fita en el camí del desplegament artístich de la llengua catalana podrà interessar a l'historiador; a nosaltres ens ha interessat també y hem trobat goig en poder-ne parlar a l'inventariar el culte de Catalunya al llibre de LA IMITACIÓ. Sols ens manca, pera cloure la llista, donar compte de la sisena (y darrera, per ara) de les traduccions catalanes del famós llibre del KEMPIS.

§ 5. La traducció d'en Gayetà Soler (1904)

Ha vist la llum aquesta darrera traducció, primerament en 1904, y reimpressa, ara de poch (1911). Les correccions aportades a la segona edició pel propi autor de la traducció, no'ns han semblat de gran importància, per lo qual creyem poder donar el concepte just del treball de mossèn Soler, reportant en aquest lloch el judici que la traducció va mereixer a un dels nostres mestres de la crítica, quan aparegué'l llibre per primera vegada:

« En catorze planes fa M. Gayetà Soler la *Vida del venerable Tomàs de Kempis*, deixant pera un interessant apèndix la exposició dels arguments sobre la disputada paternitat de la IMITACIÓ. No cal dir que's resol, el nou traductor, per fra Tomàs de Kempis. En aquest apèndix, que du l'epígraf *Historia del llibre de la «Imitació»*, s'hi fa també un ràpid examen de les traduccions catalanes que han precedit a n'aquesta: la primera d'en Miquel Pérez (impresa a València en 1491 y a Barcelona en 1518); la del Pare Pere Gil, de Reus (Barcelona, 1621); la del perpinyanès Pere Bonaura (Perpinyà, 1698); la d'en Geróni Pi (Figueras, 1845); y la recent d'en Terenci Thos. No hi ha cap dubte que la present de Mossèn Soler es la millor y la més ajustada als variats aspectes de l'original llatí, però encara no es la traducció ideal que d'aquell llibre admirable se pot exigir ara. El català de Mossèn Soler no arriba a n'aquell punt just y natural entre lo popular y lo clàssich, li manca un xich de fluidesa y li sobren alguns castellanismes » (1).

Aquesta darrera tara sembla ésser la que s'es esforçat en esmenar el traductor en la segona edició del llibre, la qual creyem poder recomanar, ara per ara, mentres esperem l'adveniment d'aquella altra traducció ideal que reclamava'l Sr. Massó y Torrents.

§ 6. La traducció ideal del « Kempis »

Al nostre entendre la traducció catalana definitiva del llibre de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST es, avuy per avuy, una

(1) Massó y Torrents: *Revista de Bibliografia Catalana*, any quart, 1904; pàg. 291.

cosa relativament fàcil de conseguir. Reconeixem, ab tot y les excepcionals condicions literaries de la d'en Miquel Pérez, justament ara tornada per nosaltres a la circulació, que difícilment podria, tal com està, satisfer les necessitats del nostre Poble: probablement el nostre idioma no tornarà a ésser lo que fou en altre temps, y encara que, ab tota seguretat, arribarà a assolir un lloch suprem entre les modernes llengües literaries, les seves bel·leses seràn cosa tota altra que les qui marquen l'assumpció de l'idioma en ple xv.^{en} segle. Ab tot, biològicament, el català del pervindre no podrà contrariar de cap manera'l català de la nostra edat d'or, com en el català d'avuy, digui-s lo que's vulgui, hi batega l'ànima meteixa de la gloriosa llengua catalana dels millors temps de la nostra literatura.

La traducció d'en Pérez, donchs, no es la traducció que necessita'l nostre Poble, emperò ella pot ésser la pauta pera fer-la; millor dit, la traducció ideal pot ésser la meteixa d'en Pérez, després de *reformada y completada*.

Qui s'atreveixi a semblant obra d'adaptació del KEMPIS català del xv.^{en} segle a les conveniencies de l'hora present, haurà de reflexionar-s'ho serenament ans de començar; y si, a la fi, consegueix transformar noblement els arcaïsmes de la versió primitiva, donant-los equivalents que'l nostre poble entengui y que'ls refinats no recusin; si, ademés, sab imitar l'estil del traductor valencià pera omplir les llacunes que aquest va deixar en el seu treball; y si, per fi, sab posar d'acort els conceptes traduïts ab els de l'original llatí, en aquells passatges rectificats pels exègetes en les edicions antigues; si tot això sab fer ab dignitat y fortuna, aleshores Catalunya tindrà la edició que necessita de LA IMITACIÓ DE JESUCRIST.

Serveixi tot això d'envit imperiós a qui's cregui ab forces pera emprendre-s l'ardua tasca honorable; y, un cop s'hi llenci, que Deu l'inspiri!

NOTA BIBLIOGRÀFICA

DE LES EDICIONS DE « LA IMITACIÓ » EN LLENGUA CATALANA

A. Traducció d'en Miquel Pérez

1) « De la imitacio de Jesuchrist | e del menyspreu del mon. » *Aquesta inscripció, formant dues línies de composició tipogràfica, ocupa la primera cara del fol. I. A la segona cara del meteix full hi ha la epístola del traductor a Sor Isabel de Villena; trobant-se al següent foli II aquest començament: « Libre primer de mestre | Johan gerson canceller | de Paris de la imitacio | de iesuchrist e del menyspreu de | aquest mon, esplanat de lati | en valenciana lengua per lo mag | nífich en Miquel perez ciutada. » Consta'l llibre de 108 fulles, foliades de (I) a CVIII, ab signatures de plech desde a a o, contenint 8 fulles quiscun plech, llevat dels dos darrers, qui són de 6 fulles. Acaba al verso de la fulla 108 ab el peu d'impremta següent, després de vintitres línies de text: « Deo gracias. Stampat en Bar | celona. Any mil.cccc.lxxxij. Per | Pere posa. »*

L'únic exemplar conegut d'aquesta estampació es conservat a París, en la Biblioteca Nacional. Lletra gòtica de tres mides, ab cap-lletres ornades.

2) « Gerson del menyspreu del mon. » *Títol en una sola línia ocupant la primera pàgina. El verso es en blanc. El segon full ve ocupat, d'abducs cares, per la lletra de Miquel Pérez a Sor Isabel de Villena. L'obra comença en el tercer foli, ab la següent rubrica: « Comença lo libre primer de |*

mestre iohan Gerson cancel | ler de Paris de la imitacio de | Iesuchrist e del menyspreu de aquest | mon miserable splanat de latí en va | lenciana lengua per lo magnífich | en Miquel Perez ciutada. » *El llibre consta de 107 fulles, sense foliació, emperò ab signatures de a fins a o. Acaba al recto de la darrera fulla, després de nou línies de text: «Acaba lo quart e darrer libre del sa | grament del altar. | Deo gracias. | Fon acabada de empremtar la present | obra en la Ciutat de Valencia lo primer | dia de quaresma comptat .xvj. del mes de | Febrer del any de la natiuitat de nostre se | nyor Jesu Christ. M.cccc. noranta hu.»*

Lletra gòtica de dues mides, ab cap-lletres. Exemplar del fons Aguiló, a la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans, de Barcelona.

3) «Libre del menyspreu | del mon. E de la Imitacio de nostre | Senyor deu Jesucrist. Compost per | Johan Gersson conseller de la ciutat de Paris: di- | rigit ala Illustre Senyora dona Ysabel de Vil- | lena. Abadessa del monestir de la Trinitat de | Valencia.» *Títol acompanyat d'una estampa ab el Crist crucificat, y el tot dintre un enquadrament format per gravats ornamentals. Acaba l'obra, al recto de la fulla [XCII], ab la taula dels capitols del llibre y'l peu següent: «Fonch estampat e acabat la present obra: en la molt insigne ciutat de | Barcelona. Per Karles amors estamper. Any Mil.d.xviii.»*

Lletra gòtica y multitud de vinyetes intercalades representant escenes de la vida de Jesucrist. Exemplar a l'Institut d'Estudis Catalans, havent pertenescut a l'Aguiló, de qui ostenta'l *superlibros* el pla darrer de la relligadura.

B. Traducció d'en Pere Gil

4) «Contemptus Mundi. Traduit de llengua Llatina y Castellana, en cathalana, per lo pare Pere Gil Doctor Theolec de la Companya de Jesus. Dirigit a la molt Illustre senyora Dona Praxedis de Rocaberti y Pax, Vescondeça de Rocaberti. (Hi ha una vinyeta ab el nom de Jesús y'ts impropis de la passió.) Any 1621. En Barcelona, per Sebastia Mathevat.»

Volúm en 16.º, de 252 fulles numerades, 16 de preliminars y altres 12 de taula. (Nota treta de la «Bibliografia» d'en Marià Aguiló y Fuster, en curs d'estampació.)

C. Traducció d'en Pere Bonaura

5) «Tractat | de la imitacio | de Christo | y menysprev del mon. | Del Venerable Thomas de Kempis, Ca- | nonge Regular del Ordre de S. Agustí. | Dividit en quatre Llibres; traduhit en Llengua | Cathalana de son Original Llatí per lo Reve- | rent Pere Bonaura, Prebere y Benefi- | ciat de la Iglésia Majór de Sant Joan Baptista | de la Fidelíssima Vila de Perpinyà, del present | Bisbat de Helna, a honrra y glória de Deu, y | de la puríssima Vèrge Maria Mare sua, y del | Precursór Sant Joan Patró nostre. | Y a la fi trobarà l'Anima fervorosa algúnas | Oracions devotas per acostarse dignament | al Sagrament de Penitència, y rébrer de- | votament l'Eucharistia santa. | Dedicat al Il·lustríssim y Reverendíssim, Senyor | Don Joan H. Basan de Flamenville, Bisbe de la sancta Iglesia de Helna. | En Perpinya, | En Casa de Francisco Vigé, Impressor | del Rey, y del Il·lustríssim Senyor Bisbe | de Helna. A la Plaça Nova. Any 1698.»

Volúm en 16.º, de (12) + 439 pàgines. Exemplar a la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans.

6) «Tractat | de la imitació | de Christo, | y menysprev del món. | Del V. Thomas de Kempis, | Canonge Regular del Orde de S. Agustí. | Dividit en quatre Llibres. | Traduhit en llengua | Cathalana de son original Llatí, | per lo Rev. Pere Bonavra, | Prevere, &c. | y a la fi trobarà la ànima | fervorosa algunas Oracions devotas per | acostarse dignament al Sagrament de la | Penitencia, y rebrer devotament | la Eucharistia Santa. | Anyadit en esta última impressió ab 27. | estampas apropiadas a la materia. | Dedicat | a Jesu-Christ Deu, | Pare, y Redemptor nostre. | Los Illustrísimos, y Reverendísimos Senyors | Arquebisbe, y Bisbes de Cathalunya han | concedit 320. dias de perdó a tots los qui | llegiràn, o ohriràn llegir ab atenció un | Capítol del present llibre. | Ab llicencia. | Barcelona: En la Estampa de Ioan Piferrer, | en la Plaça del Angel, any 1740.»

Volúm en 24.º, de (24) + 456 pàgines. En la primera fulla el gravat o frontispici.

7) «Tractat | de la imitació | de Christo, | ... | Barcelona: En la Estampa de Ioan Piferrer, | ... 1740.»

Reimpressió de l'anterior, distingint-se d'ella per petites diferències en la composició tipogràfica y per la «fée de erratas» molt més nombrosa.

8) «Tractat | de la imitació | de Christo, | y menysprev del mon. | ... | Barcelona: En la Estampa de Joan Piferrer, | ... 1740.»

Reimpressió de les precedents, de les quals se distingeix principalment per la desaparició de la V com a vocal, usant-se la U en lloch d'aquella: *menyspreu* per *menysprev*, etc. També en el nom de l'impressor, apareix *Joan* en lloch de *Ioan* de les anteriors.

9) «Tractat | de la imitació | de Christo, | ... | Barc. En la Estampa de Joan Piferrer, | ... 1740.»

Reimpressió del mateix editor de les anteriors; en aquesta, no solament desapareix la V vocal, sinó també les ss minúscules llargues. També es de notar la supressió de la estampa-frontispici qui en les edicions anteriors ocupava'l primer full del llibre, abans de la portada: en aquesta edició apareix en lloch de dita estampa una portadella tipogràfica, ab el títol del llibre en tres línies.

10) «Tractat | de la imitació | de Christo, | ... | Dedicat | a Jesu Christ Deu, | Pare, y Redemptor nre. | Ab llicencia. | Girona: Per Joseph Brò Estamper, | en lo carrer de las Ballesterías.»

Volúm en 24.º, de (10) + 434 + (12) pàgines. La llicencia pera aquesta reimpressió es del janer de 1759.

11) «Tractat | de la imitació | de | Christo | y | menyspreu del món | ... | Dedicat a Jesu-Christ, | Deu, Pare y Redemptor nostre. | Girona: Per Francisco Brò, Estamper.»

Volúm de 480 pàgines.

12) «Tractat | de la imitació | de Cristo | y menysprev del món. | ... | Ab llicencia. | Barcelona: En la Imprenta de Ray- | munda Altés.»

Volúm de (24) + 456 pàgines.

13) «Tractat | de la imitació | de Christo, | ... | Ab llicencia. | Figueras: Per Ignaci Porter Estam- | per y Llibreter.»

Volúm de (10) + 434 + (12) pàgines. La llicencia es de Girona, a 7 de novembre de 1767.

14) «Tractat | de la imitació | de Christo, | ... | Girona: Per Narcís Oliva Estam- | per en la Plaça de las Cols.»

Volúm de (24) + 456 pàgines.

15) «Tractat | de la imitació | de Christo, | ... | Gerona: Per Narcís Oliva estan- | per en la Plaça de las Cols.»

Reimpressió de la precedent del mateix editor, distingint-se d'ella per la desaparició de les *ss* minúscules llargues.

16) «Tractat | de la imitació | de Christo, | ... | Ab llicència. | Barc. En la Estampa de Miquel y | Tomàs Gaspar baxada de la Presó.»

Volúm de (24) + 456 pàgines.

17) «Tractat | de la | Imitació de Cristo | y menyspreu del món | del V. Tomàs de Kempis | ... | Traduit en català | per lo rev. Pere Bonaura. | ... | Barcelona: | Imprenta de Joseph Rubió, carrer de la Lli- | breteria, any 1846.»

Volúm de (8) + 448 pàgines. D'aquesta mateixa edició se'n feren exemplars sense'l nom de l'impressor, posant-se en son lloch: «Se ven en la llibreria de Francisco Font | baxada de la Pressó (sic) any 1846.» La composició tipogràfica es, ab tot, la mateixa en abduïes tirades.

18) «Tractat | de la | Imitació de Cristo | ... | Nova edició | Formada sobre la que publicà | Lo Rt. Pere Bonaura. | ... | Barcelona | Estampa dels Hereus de la V. Pla, carrer de la | Princesa 1859.»

Volúm de (8) + 447 + (1) pàgines. Se'n troben exemplars, en tot iguals, ab la sola diferència del peu d'impremta: «Barcelona | Estampa de Joseph Rubió, Baixada de la Presó | 1859.»

D. Traducció d'en Geroni Pi

19) «Tractat | de la imitació | de Cristo | y despreci del mon, | Escrit en llatí y dividit en quatre llibres | per lo Venerable | Tomàs de Kempis, | Canonje regular del ordre S. Agustí. | Traduhit novament en català per | D. Geroni Pi, | Professor de llatinitat en Figueras. | Figueras: Imprenta y Llibreria de | Gregori Matas y de Bodallès, | carrer de Gerona. — 1845.»

Volúm de (12) + 358 + (14) pàgines.

E. Traducció d'en Terenci Thos y Codina

20) «Tractat | de la | Imitació de Christ | traduhit de la llengua llatina | a sa primogènita la llengua catalana | per | Terenci Thós y Codina | Doctor en Dret y Mestre en Gay Saber. | Barcelona. | A. López Robert, impressor | conde del Asalto, núm. 63 | 1894.»

Volúm de XXIV + 392 + (1) pàgines.

F. Traducció d'en Gayetà Soler

21) «La | Imitació de Jesucrist | del | Ven. Tomàs de Kempis | traduhida per | M.^{en} Gayetà Soler, Pvre. | y la | Vida del Venerable. | Barcelona: | Fidel Giró, impressor. Valencia, 233 | 1904.»

Volúm de (2) + 310 + (1) pàgines.

22) «La | Imitació de Jesucrist | del | Ven. Tomàs de Kempis | traduhida per | M.^{en} Gayetà Soler, Pvre. | Segona edició, corretgida | Ab llicència | Barcelona | Gustau Gill, editor | Universitat, 45 | MCMXI.»

Volúm de 308 + (3) pàgines.

NOTA ICONOGRÀFICA

Popularisada a Catalunya l'obra del KEMPIS per les edicions que de la traducció d'en Bonaura feu l'impressor barceloní Piferrer, pot dir-se que'l llibre hagué assolida aleshores sa forma definitiva, y la que havia de devenir tradicional pera l'obra de que's tracta.

Els editors qui vingueren darrera, no solament adoptaren el text d'en Bonaura, segons el publicà en Piferrer, sinó que imitaren la disposició tipogràfica de la portada, y la il·lustració, es a dir, les estampes gravades en fusta d'aquelles primeres edicions.

Entre aytals estampes sens dubte la més característica y la qui més poderosament degué donar el to al llibre, fou la composició alegòrica que veyem constantment avantposada al títol o portada, unes vegades encarada ab aquesta, altres ocupant la pàgina anterior o portadella.

La composició de que's tracta'ns presenta l'Autor del llibre de LA IMITACIÓ agenollat davant de Crist, qui apareix

sobre un pedestal de núvols ab sa creu al muscle. Part d'avall, els raigs procedents del redemptor de l'humana llinatge, reverberant del cor del venerable Tomàs, abrinden el món, representat per la consabuda esfera. En la part superior de la composició completa aquesta una parella d'angelets, sobre núvols, en actitud de coronar la testa del Kempis. A baix, en una tarja de gust barroch, se llegeix la inscripció: «THOMAS A KEMPIS DE IMITATIONE CHRISTI.» L'esser aquest títol en llatí fa creure que abans degué servir el gravat pera edicions fetes en la llengua original del llibre.

Concretant-nos a les edicions en català, dirèm que la estampa apareix en la primera edició que coneixem d'en Piferrer (núm. 6 de la nostra llista) y's reproduceix en les dues següents, del mateix editor (7 y 8), pera desapareixer de la quarta (9) no sabèm per quina rahó, emperò, probablement

per destrucció, a força d'us, de la fusta gravada. Copiada la composició y regravada prou barroerament, se la troba en totes les edicions que coneixem de Barcelona, de Girona, de Figueres, fins a la darrera de 1859 (núm. 18 de la llista), exceptuant-se'n no més la edició d'en Rubió (núm. 17), en la qual no hi figura la estampa qui'n ocupa. En cambi, malgrat el cop donat a la tradició que suposa l'estampar una traducció distinta de la d'en Bonaura, l'editor figuerench de la d'en Geroni Pi se creu obligat a conservar al KEMPIS aquella característica iconogràfica, posant també en primera plana la descrita composició, emperò talment degenerada en quant a gravat, que un hom té prou feyna a comprendre lo que allò significa.

Donats aquests antecedents, creyem que tothom aproparà la pensada de l'editor del present llibre, de posar com a frontispici l'adjunta copia, per altra part bastant millorada per l'artista a qui hem encarregada aquesta feyna de la tradicional estampa. Devem al propi artista, además, l'enquadrament goticisant qui decora les dues planes de portada del nostre volúm; donant-s'hi així les mans dues ben diverses manifestacions de les arts de la nostra terra consagrades a l'enaltiment d'aquest llibre únich en la historia de la humanitat.

Barcelona, desembre de 1911.

« La visió delectable » (1484)

Anunciat estava (BIBL., 79), y l'anunci no podia fallar de cap de les maneres: aquesta publicació de la « Soc. Cat. de Bibliòfils » es a hores d'ara del domini públich y l'objecte dels més favorables comentaris entre les gents afectades d'aquestes coses.

La reproducció en facsimil del raríssim incunable barceloní de l'any 1484, es realment una cosa superba, y, sobre tot, per demunt de tota discussió en el concepte que diríem doctrinal. La « Societat » ha entès aquesta vegada que un organisme com es ella, nodrint-se de l'amor al llibre y proposant-se l'exercici ordenat d'aquesta amor, no té la missió d'entrar pels camins de la investigació arqueològica, ni pot assumir corporativament certes responsabilitats que les edicions crítiques duen aparellades. Missió exclusiva y la més propria de la « Societat » es la producció de belles estampacions y la edició d'aquelles obres de gran interès literari o històrich pera la nostra terra, que un esforç individual no podria tal vegada proposar-se dur a terme.

LA VISIÓ DELECTABLE constitueix, al nostre entendre, el llibre-típus dels que deu editar la « Societat »; la utilitat de la seva publicació es, además, incontestable, car la exactitut de la reproducció es una garantia absoluta pera'l qui prengui'l nou volúm com objecte d'investigació o estudi.

La entitat editora no ha fet mes que posar al començament de la edició facsimil un plech de quatre planes, contenint una portada moderna (vegis la reducció que'n donem ací meteix), y una breu nota editorial, la qual es com segueix:

« Lo llibre que la « Societat Catalana de Bibliòfils » publica avuy reproduit en facsimil cologràfic es devingut, ja fa temps, una de les més

» rares estampacions espanyoles del quinzen segle:
» perseguida per l'Esglesia la producció del batxiller Alfons de la Torre, hagué d'esser destruïda
» dejorn la més gran partida d'exemplars d'aquesta
» única edició catalana de « La visió delectable ».

La visió delectable de Alfonso de la Torre, Bachaller.

Reproducció en facsimil de la única edició catalana
Barcelona
1484

Per Henrich y Cia, S. en L. Barcelona. Any D. dccc. xij

230 x 315

(4) + (136) + (4) pp.

» A propòsit d'ella diu lo senyor Conrad Haebler en sa « Bibliografía Ibérica del siglo xv » (núm. 643):

« Méndez parece que conoció más de un ejemplar de este libro: yo no he visto más que el del Archivo General de Aragón, de Barcelona, que es probablemente el procedente del monasterio de San Cugat del Vallés. »

» Procedint, en efecte, de la biblioteca de Sant Cugat l'exemplar de l'Arxiu que vegé'l senyor Haebler, es molt possible que l'altre exemplar de que ha pogut servir-se la « Societat Catalana de Bibliòfils » pera aquesta reproducció sia'l que'l P. Villanueva, en son « Viaje literario » (vol. xx, pàg. 129), diu haver vist, l'any 1808, a Santes Creus: aquest segon exemplar, qui's troba avuy a la Biblioteca de l'« Institut d'Estudis Catalans » (fons Aguiló), es l'únich del tot complet, puix lo de l'Arxiu apareix mancat de la darrera fulla del plech signat a.

No més afegirèm, com a informació de caràc-

ter econòmic, que la « Societat », una vegada feta la distribució de la edició (100 exemplars numerats) als seus socis de número y subscriptors, ha posat a la venda una vintena d'exemplars sobrrers d'aquells cent: el preu pera'l públich de quiscún d'aquests exemplars es de 50 pessetes. Potser al publicar-se aquesta nota la notícia serà ja tardana pera'l qui no hagi estat amatent a adquirir un exemplar de LA visió pera la seva biblioteca particular, a fi de suplir en lo possible l'ausència de l'incunabla de 1484. Al qui això li ocorri, si es bibliòfil dels incurables, no li quedarà més remey que sollicitar la seva admissió dins l'hospital dels *frenètics sens febre*, com diria en Bernat Metge.

Allaça

(Vegi-s l'article filològic de BIBLIOFILIA, col. 49.)

Plantejada en aquestes columnes la qüestió relativa a la significació de les formes equivalents ALACES, ALLASSES, AYLLASES y a llur més correcta ortografia, hem estat afavorits per una molt afectuosa lletra del senyor *Careta y Vidal*, autor, com tothom sab, d'un utilíssim « Diccionari de barbrismes », y en ella satisfà al doble aspecte de la qüestió proposada. Heusaquí'ls propis conceptes del nostre comunicant:

« *Ayllasses, alaces y allasses*, són en ses radicals representació gràfica de tres formes (*ayl, al y all*) d'una paraula ab que's denomina la planta *all*. Crech que totes tres degueren pronunciar-se de la mateixa manera, çò es, com avuy la pronuncièm nosaltres y com pronuncian son equivalent *ail* los francesos.

« En quant a la terminació *aya* (plural, *aces*), fixem-nos en que molts aumentatius que així acaben, tenen, quan no totalment, en algunes de ses accepcions, una significança despectiva: *carnaça*, rebaixadures que'ls blanquers trauen de les pells en la part immediata a la carn; *colomaça* y *gallinaça*, excrements de colóm y de gallina; *pinça*, fulla-raca del pi; *vinaces*, mares del vi; *melaça*, solatge del sucre, etc. Totes aquestes veus y moltes altres que porien aduhir-se, enclouen una idea de desferra, de desperdici. Fóra, donchs, molt possible, considerant tot lo que s'exposa, qu'en algún temps, dels forchs desprovehits d'all's se'n digués, y en algún lloch se'n diga encara, *allaces*.

« Acabaré esmentant un fet que sembla dar una força més a ma conjectura. Anys enrera, en los estudis de noyes, era corrent l'aplicació del càstich de la corona de forch d'all's. *Capsana* y també *garlanda d'ayllasses*, se diu en lo *Decameron*; vera capçana o rotllana era la que posaven en lo cap de les noyes, igual a les qu'he vist servint d'estalvis en taules de gent molt pobre. ¿No podria, donchs, ser l'esmentat càstich reminiscència d'un afront judicial d'altres èpoques? »

També'ns han escrit en termes anàlechs y donant idèntica solució al problema, els senyors *Vic-tor Oliva*, de Vilanova y Geltrú, y *Lluís Dezany*, de Çaragoça.

A tots plegats, moltes mercès!

Inventaris de castells catalans

En *Ramón d'Alòs* ha donat a coneixer, en 1910, dintre la revista « *Estudis Universitaris Catalans* », y en fascicle apart (en 4.^{rt}, de 68 pàgines (1), uns curiosíssims inventaris qui daten respectivament de 1448, de 1523 y de 1546, corresponents als castells de Tous (el primer) y de Folgons (els altres dos), constituint el conjunt un veritable arsenal de lexicografia catalana, susceptible de fer-nos grans serveys pera l'estudi del nostre idioma y la reconstitució de son antich vocabulari.

En efecte, si es cert que de les coses avuy en us podèm coneixer-ne'ls noms que la tradició ha deixat arribar fins a nosaltres com un element ideològicament inseparable de la cosa meteixa, fàcilment se comprèn que moltes coses, l'us de les quals no es arribat als nostres temps, han degut, al desaparèixer, endur-se'n a l'oblit els vocables ab qu'eren conegudes. De manera que, dos casos ens poden ocórrer avuy: el de llegir en documents antics mots dels quals no sabèm a quín objecte desconegut eren aplicables, y'l d'objectes arqueològics que no sabèm com eren anomenats a Catalunya pel temps en qu'eren usuals.

Si alguna vegada això pot tenir solució apropiada es precisament en els vells inventaris. Y's comprèn: si un hom se troba ab el mot *tinart*, per exemple, o'l mot *baranguera*, pot molt bé succehir-li que no atini ab la significació d'aytals vocables, sobre tot si tampoch són en els diccionaris actuals, necessàriament incomplets. Emperò, quan el mot *tinart* constitueix una de les partides d'inventari: « En lo celler: ... Item uns *tinarts* petits, en » lo un ha cerca de dues migeres de sagón » (2), ja es més fàcil pensar de què pot tractar-se. Igualment, pera la *baranguera*: « En la altra cambra: » . . Item una *baranguera* de aràm bona; item tres *barangueras* de terra » (3); es això certament un indici de lo que pogué esser la cosa en sí, y no mancarà potser gayre més pera poder endevinar de què's tracta; encara que, per això, en el segón d'aquests casos concrets, nosaltres no ho hem pas endevinat.

Creyèm que ab lo dit n'hi ha prou pera deixar compendre'l bon servey que suposa la publicació d'aytals inventaris, en els quals hi apareixen uns centenars de noms agrupats metòdicament, segons l'aplicació o us que les coses per ells representades tenen. Vinguin, donchs, inventaris y més inventaris, tots els que quedin de les èpoques estudiabls pera nosaltres: l'exemple de lo fet pel nostre amic en R. d'A. deu esser seguit per tothom qui posi mà en semblant lley de documents, al furgar entre'ls lligalls qui solen constituir els arxius familiars.

(1) Barcelona, J. Horta, impressor; MCMX.

(2) Pàg. 32.

(3) Pàg. 57.

En Joan Maragall

El dia 20 de desembre de 1911 ha mort, a Barcelona, aquest excellent poeta y periodista català. En JOAN MARAGALL Y GORINA era nat dels començos de l'any 1860; anava, donchs, a complir els seus 52 anys. *No era pas vell!* ha dit tothom. *Era'l cor més jove de Catalunya!* afermèm nosaltres; car la seva fe generosa, els seus entusiasmes per la vida en son més noble concepte, y la seva forta espiritualitat sadolla d'optimismes, feyen pensar en tot, llevat de lo qui suposés defallença o decrepitut. Ha estat, la mort d'en Maragall, una gran perdua pera la nostra Patria, qui tenia en el difunt poeta'l seu heralt més prestigiós, a la veu del

J. MARAGALL (1860-1911)

qual, vulguis que no, tot combatent era request d'aturar l'impuls del braç armat contra'l germà. Y aquí, hont tota acció tendeix a devenir lluyta fratricida, es immens el bé que reporta una veu qui proclami la pau entre'ls homes, qui s'fa prou pera desvetllar entre nosaltres els sentiments de tolerancia y de caritat evangèlica. Malhauradament, la nostra terra, pròdiga en individualismes, no excelleix pas en produir homes de la pasta d'en Maragall, veritables acumuladors de simpatia, l'actuació dels quals equival a la d'un salutífer balsem, apaybador d'odis y rancunies. Així era l'home que acabem de perdre: una bondat sense límit era la suprema manifestació de la seva gran ànima. En Maragall ha mort... Benaventurat ell!

Quan res encara no deixava preveure aquesta gran dissort que a tots els catalans se'ns esperava, tenfem pensat dedicar un lloch de les nostres planes a tractar de les dues més recents manifestacions de l'activitat literaria d'en *Joan Maragall*; es a saber, la publicació del seu volúm de poesíes, intitulat *SEQÜENCIES*, y la represa dels seus treballs de periodista en el *Diario de Barcelona*. Vivint en Maragall, la nostra tasca era relativament fàcil, sobre tot no pretenent nosaltres descobrir en el nostre autor noves modalitats inconegudes; mes ara, mort el gran poeta, sentim com una gran responsabilitat al entrar a parlar de l'obra d'en Maragall, aixecant-se devant nostre, tota sencera, la seva gran figura, que una nova vida ultra-terrena ens posa de manifest ab resplendors de gloria.

Ab tot, res més exposat a devenir banal y fins irreverent pera la memoria del mort, que una oració apologètica, ab pretensions a lo grandiloqüent y trascendental. Preferim, donchs, tornar enrera, y tractar de les últimes produccions d'en Maragall com si encara l'autor fos vivent entre nosaltres, com ho era quan ferem el propòsit que més amunt hem esmentat.

Mes, abans, donarèm fe d'aytal propòsit nostre, servint-nos del gravat qui acompanya aquest article: es el retrat d'en Maragall, fet del natural sobre boix per l'artista en Jaume Pahissa, y gravat sobre lo pintat, pel gravador en Ramón Ribas. El poeta havia ja estat malalt, a la fi del mes de novembre darrer, quan el senyor Pahissa, ab una carta nostra de presentació, anà a trobar al poeta a sa casa, sollicitant-li unes hores d'assentada pera retratar-lo. En Maragall, incapaç de negar res a ningú, accedí, ab tot y les molesties de la seva convalescencia, a lo que d'ell se desitjava. L'artista enllestí'l seu comens en dues o tres visites, y prengué comiat després de la darrera, molt ben impressionat respecte de l'estat del seu client, el qual semblava, de dia en dia, recobrar la salut perduda. Vana il·lusió, per dissort, com s'ha pogut veure! En Maragall ha mort, y nosaltres devèm a tan trista circumstancia la possessió del seu darrer retrat. De tot cor hauríem preferit que'l boix gravat de que som possehidors no hagués tingut aquest prestigi qu'ara te pera nosaltres, com reliquia venerable d'un amich al qui no tornarem a veure ja ab els ulls de la carn; com recort d'un home a qui devèm l'haver-nos fet estimables tots els altres homes, veritable imatge de Deu qu'ell era entre tots, per ses virtuts altíssimes, per la volada esplèndida del seu esperit, qui sempre evocava en nosaltres visions altes y serenes, de les quals el poeta fruhia ja com a paga-y-senyal de la eterna benauyrança que's tenia ben merescudal

Les *SEQÜENCIES* d'en *Joan Maragall* són, com el propi títol prou bé ho indica, una insistencia del poeta sobre temes ja tractats en obres anteriors. Pot afermar-se, igualment, que, en quant als seus

procediments literaris, l'autor persevera en les característiques qui desde les primeres produccions determinaren la seva personalitat. Entre aquelles característiques, qui tenen per base una absoluta sinceritat emotiva per part del poeta, s'hi compten la concisió de la forma y la naturalitat de les imatges, constituint principis als quals serva fidelitat en Maragall fins al punt de desdenyar quasi per complert la part eurítmica de la versificació, y, en moltes ocasions, el ritme inherent a tota forma mètrica.

SEQÜENCIES

POESIES

DEN

JOAN MARAGALL

Barcelona

Tip. "L'Avenç" Rambla de Catalunya, 24
1911

140 x 200

55 pp.

D'aquí una manera de fer que, imitada per alguns admiradors del mestre, ha vingut a constituir una escola, de la qual ha estat en Maragall el cap y, pot ben afirmar-se, l'única autoritat indiscutible.

Aquesta afirmació darrera no es, encara que ho sembli, una reconeixença de la superioritat de la escola poètica d'en Maragall sobre les formes clàssiques de versificació: la prova n'està en que, llevat d'ell, ningú més ha conseguit excellir dintre la pràctica d'aytals procediments, com sía que, en realitat, la poesia d'en Maragall es estimable (y altament estimable) malgrat els descuyts perfectament conscients en el poeta, al plasmar les seves inspiracions servint-se del vers; com quan se ser-

veix de la prosa, si bé en aquesta, naturalment, els seus principis no podfen sentir-se de troç tan cohibits.

En el fons hi ha aquí, al nostre entendre, una viciosa generalisació de principis. En Maragall té definit el seu propi temperament poètic en aquell famós discurs de l'Ateneu (1), en el qual estableix l'absoluta intangibilitat de la paraula, com a medi d'expressió propi de l'home, la qual no vol may veure convertida en forma vana, revestint-la, per lo contrari, d'una transcendència tant més gran com major es la seva relació ab els impulsos anímichs. D'això a proclamar que la inspiració en el poeta pren al exteriorisar-se l'única forma qui li correspon, y que tot treball de depuració ulterior es atentatori a la dignitat d'aquella inspiració, la distancia es ben poca. No obstant, es ben fàcil veure que això, essent un ben acceptable principi de moral y una base doctrinal prou sòlida en el concepte filosòfic, no pot esser igualment acceptable en l'ordre artístich, y està molt lluny de poder constituir un principi absolut pera la producció de l'obra poètica. Devèm entendre, donchs, que'l geni d'en Maragall, trobant-se bé ab aquell principi d'absoluta sinceritat literaria (que no podria may noblement combatre ningú), no feu sinó exagerar-ne l'alcanç, fent *tabula rasa* dels més acreditats preceptes en que s'han pogut considerar definides les bel·leses de poesia contengudes en les grans obres literaries de la humanitat. Consti, ab tot, car es de justícia, que mercès a n'en Maragall y a la instauració ben oportuna dels seus principis, la poesia catalana pogué sentir-se com rejuvenida al trobar-se deslliurada de l'academicisme dels copçadors de premis en certàmens de tota mena, quan no feya encara mitg segle que s'eren reinstaurats els Jochs Florals, a Barcelona. Tant es cert, donchs, que la reacció emancipadora que representava en Maragall dintre les nostres lletres fou un signe del temps, com ho es també la contra reacció culterana qui s'es manifestada aquests darrers anys, en oposició a les desviacions y degeneracions literaries de la escola *sincerista* (pera anomenar-la d'una manera o altra), constituïda per alguns imitadors d'en Maragall qui no han sabut infondre a llurs obres la intensa flama poètica qui anima les del mestre.

Si'ns hem permès comentar, y potser fins discutir, els procediments literaris del nostre capdal poeta, no sabriem pas regatejar-li cap dels grans mèrits que tothom ha pogut reconèixer a les seves inspiracions. El volúm de SEQÜENCIES que havíem començat a estudiar, marca encara un graó ascendent dins l'obra literaria d'en Maragall, considerada com a treball d'intensificació poètica. Cal no més fixar-se en que'l breu volúm que tenim a les mans enclou tota la producció original en vers

(1) *Elogi de la paraula*. Acta de la sessió inaugural de l'Ateneu Barcelonès, en el curs de 1903'a 1904.

del nostre autor, de cinch anys (1906-1910), accentuant-s'hi encara les característiques de la seva personalitat literaria, y la sinceritat per damunt de totes. Sembla com si'l poeta reservés la forma mètrica pera aquelles seves concepcions menys susceptibles de generalisació, al revés de lo que podem veure en els seus articles, en els quals se dona'l cas contrari. Res de dilettantisme, res tampoch d'efectismes en aquestes composicions, molt curtes quasi totes: les emocions hi semblen traslladades en plena possessió de la causa emotiva.

Això no obstant, se destaquen d'aquest llibre dues o tres composicions molt més vigoroses que les altres, y entre elles l'*Oda nova a Barcelona*, adolorida imprecació contra la ciutat de les baixes ignominies y de les grans idealitats; y, encara'l *Cant espiritual*, que tenim per una de les més fortes manifestacions de la poesia del nostre temps.

Es impossible fer-se càrrech de tota la valua d'en Maragall com a poeta si's prescindeix dels seus articles en prosa. Aquesta part de la seva obra, ab tot y lo que representa la producció poètica d'en Maragall, es encara, a judici nostre, la més important d'aquest ilustre escriptor.

Els articles de col·laboració publicats setmanalment en el *Diario de Barcelona* permetrien, malgrat dues llargues interrupcions qui són també molt significatives en la vida literaria d'en Maragall, seguir el desenrotll y enfortiment de la seva personalitat periodística a l'escalf de les idees y passions qui han commogut Catalunya en aquestes darreres anyades. L'ànima d'en Maragall ha rebuda viva y intensa la impressió de cada moment, y, sense abandonar may l'imperi de ses facultats sobiranes, ha donat en cada ocasió la nota patriòtica, forta sí, emperò temperada, sempre entusiasta y càlida, jamay apassionada ni tendenciosa. Tothom haurà de convenir ab nosaltres en que tan altes qualitats se troben rarament en els periodistes d'avuy en día.

Encara, dintre la producció periodística d'en Maragall, trobem la de la darrera època en el *Diario* esser lo més intensament personal que ha produït la seva ploma. Es cert que no van dedicats aquests articles a tractar temes de gran actualitat, ni són fills d'emocions rebudes del carrer en plena ebullició de sentiments o entusiasmes, sinó tot lo contrari: en Maragall s'entrega a desentranyar amagades delicadeses de la seva ànima gran y generosa, y ens deixa entreveure la pau suprema del seu cor, tot bondat y tot amor. Ara que'l poeta ha mort, rellegint aquests darrers articles, ens apar tenir davant dels ulls un paisatge esplèndid del país de les eternes serenors.

En resum: tenim en Maragall per un escriptor d'alta volada y per un pensador qui superava encara a l'escriptor. En Maragall, ni en català ni en castellà, podria esser tingut per un estilista; encara menys se'l podria considerar com un colo-

rista superficial, essent tot ell profundetat, y menyspreant lo accidental y exterior de les coses, de les quals se plau sempre en penetrar l'amagada essència y en descobrir les més sobtills afinitats ab sa pròpia ànima.

Mèrit extraordinari del difunt poeta es l'haver conduïda sempre la seva ploma a enaltir les més altes virtuts humanes, a fer sentir la beneficosa influència dels grans exemples. Obra de serenitat, obra d'amor, obra de redempció infal·lible! El nostre Maragall ressortirà de la nostra època com a model d'home y d'escriptor: en lo primer, per lo selecte de la seva espiritualitat; en lo segon, per lo estimulante de la seva producció literaria.

Una poesia d'en Maragall y una traducció d'en Maseras

Ab motiu de la mort del gran escriptor català s'han publicat, com era natural, necrològies y estudis literaris en la major part de periòdichs de Catalunya y en alguns de forans, havent-se reproduït, a la ocasió, algunes de les poesies d'en Maragall.

Nosaltres, seguint l'exemple, trobem molt gran goig en enriqueix les planes de BIBLIOFILIA ab una de les més preuades gemmes del tresor maragallès: es el seu *Cant espiritual*, qui forma part del volum de SEQUENCIES, constituïnt com si diguessim el cant del cigne del poeta. Per lo demés, si no hagués mort en Maragall també hauríem publicada aquesta meteixa poesia, com a mostra de les del seu darrer volum: ara la publicació té, a la vegada, el caràcter de tribut a la memòria del nostre gran escriptor.

Y com sia que un jove poeta català, resident a París, n'Alfons Maseras, ha donat una hermosa traducció castellana del *Cant espiritual*, hem volgut també publicar aytal versió, car es sempre un goig reconèixer els accents d'un autor estimat en un verb distint del seu propi; talment com un amador de la musica's plau en trobar insospitats efectes melodichs, alterant el ritme de les seves tonades predilectes.

CANT ESPIRITUAL

Si'l món ja es tan formós, Senyor, si's mira
ab la pau vostra a dintre de l'ull nostre,
èquè més ens podem dà en una altra vida?

Perxò estich tan gelós dels ulls, y el rostre,
y el cos que m'heu donat, Senyor, y el cor
que s'hi mou sempre, y temo tant la mort!

¿Ab quins altres sentits me'l farèu veure
aquest cel blau damunt de les montanyes,
y el mar immens, y el sol que per tot brilla?
Deu-me en aquests sentits la eterna pau,
y no voldré més cel que aquest cel blau.

Aquell que a cap moment li digué: — Atúra-t! —
sinó al meteix que li digué la mort,
jo no l'entench, Senyor; jo, que voldria
aturà a tants moments de cada dia
per fè-ls eterns a dintre del meu cor...!
¿O es que aquest fè etern es ja la mort?
Mes llavors, la vida, ¿què seria?
¿Fóra no més l'ombra del temps que passa,
y la il·lusió del lluny y de l'aprop,
y el compte de lo molt, y el poch, y el massa,
enganyador, porque ja tot ho es tot?

Tant se val! Aquest món, sia com sia,
tan divers, tan extens, tan temporal;
aquesta terra, ab tot lo que s'hi cria,
es ma patria, Senyor: y ¿no podria
esser també una patria celestial?
Home só y es humana ma mesura
per tot quant puga creure y esperar:
si ma fe y ma esperança aquí s'atura,
¿me'n faréu una culpa més enllà?

Més enllà veig el cel y les estrelles,
y encara allí voldria ésser-hi hom:
si heu fet les coses a mos ulls tan belles,
si heu fet mos ulls y mos sentits per elles,
¿per què aclucà-ls cercant un altre còm?
Si per mi com aquest no n'hi haurà cap!
Ja ho sé que sóu, Senyor, pro hont sóu ¿quí ho sab?
Tot lo que veig se vos assembla en mi...
Deixeu-me creure, donchs, que sóu aquí.
Y quan vinga aquella hora de temença
en que s'acluquin aquests ulls humans,
obriu-me'n, Senyó, uns altres de més grans
per contemplar la vostra faç immensa.
Sia-m la mort una major naixença!

JOAN MARAGALL

CANTO ESPIRITUAL

Si el mundo es ya tan bello, si se mira,
Señor, de vuestra paz los ojos llenos,
¿qué más en la otra vida podéis darnos?

Por eso tan celoso de mis ojos
y de mi rostro estoy, y de mi cuerpo,
Señor, y de ese corazón latente
que de él inseparable me habéis dado...
¡Tanto temor, así, tengo á la muerte!
Pues ¿con qué otros sentidos podré verlos
este azul de los cielos que se cierne
sobre los montes, y este mar inmenso
y este sol que fulgura en todas partes?
Dadme en estos sentidos paz eterna
y no querré otro cielo que ese cielo.

No sé por qué, Señor, aquel que nunca
dijo al instante que pasaba: — ¡Párate! —
sólo lo dijo al de la muerte misma.
No comprendo, Señor. ¡Yo que quisiera
tantos momentos sujetar al día
para en mi corazón eternizarlos!
¿Es que este eternizar es ya la muerte?
Entonces, pues, la vida, ¿qué sería?
¿Sería acaso, solamente, sombra
del instante que pasa? ¿La apariencia

de todo lo lejano y lo cercano?
¿Acaso fuera engañador resumen
de lo poco, lo mucho ó demasiado?
¿Todo lo de este mundo no es ya *todo*?
¡Lo mismo da! Sea como ello sea,
esta tierra tan vasta y tan diversa,
tan temporal, con lo que en ella vive,
es mi patria, Señor. ¿Y no podría
ser también una patria celestial?
Hombre soy y es humana mi medida
de creer y esperar; si se detienen,
Señor, aquí, mi fe y mis esperanzas,
¿me inculparéis por ello en otra vida?

Más allá veo el cielo y las estrellas,
y hombre quisiera ser aun allí mismo.
Si á mis ojos las cosas habéis hecho
tan llenas de hermosura, y mis sentidos
creado habéis, Señor, sólo por ellas,
¿por qué cerrarlos y buscar el *cómo*?
No hay otro, para mí, como este mundo.
Ya sé que sois, Señor, mas, ¿dónde, dónde?
¿Quién saberlo podrá? Cuanto en mí veo
y junto á mí, de Vos es sólo imagen.
Dejadme, pues, creer que sois aquí.
Y al llegar el momento tan temido
en que se cerrarán estos mis ojos,
abridme otros, Señor, otros más grandes
para ver vuestra faz resplandeciente.
¡Séame así la muerte mayor vida!

Traducció d'ALFONS MASERAS

“Les Bucòliques” de Virgili, en català

El senyor C. Riba y Bracons ha publicades darrerament, en un fascicle de 74 pàgines (1), LES BUCÒLIQUES de Virgili, traduïdes a la nostra llengua. La traducció'n's ha semblat feta a consciència, servant fidelitat absoluta a l'original llatí, y posant de manifest un remarcable domini de la llengua catalana literaria per part del traductor. En lo únich que no sabriem estar-nos de censurar-lo fóra en la preferència que dóna a certes formes rurals del llenguatge, que may ningú havia vistes escrites mentres no s'era perdut a Catalunya'l sentiment de la noblesa y dignitat de l'idioma: «*Nàltres* els tèrmes jaquí'm de la patria y les dol-ces planures; *nàltres* fugí'm de la patria...» escriu el senyor R. y B., y això, francament, ho trobem cosa de molt mal gust.

Per altra part, si prescindíem del propòsit qui sembla haver presidit en la traducció qui'ns ocupa, de fer correspondre a cada vers de l'original llatí un vers català, y de fer encara recaure'ls accents en les meteixes síl·labes, no sabriem veure que la finalitat del traductor hagués estat la d'obtenir un resultat verament artístich. Qualsevol traducció de Virgili feta en un dels idiomes moderns, ab el ritme propi de la llengua d'adopció, ens dóna major

(1) Barcelona; F. Altés, impressor; 1911.

goig al llegir-la, adhuc essent menys literal que la del senyor R. y C. Encara dirèm més: preferim una bona traducció en prosa, hont l'ordre de les parts y'l lligat dels conceptes sia'l natural y propi, a una traducció, sia o no rítmica, qui'ns dongui'l mot a mot de l'original. Això ha de reservar-se pera les edicions *interlineals*, destinades a exercici de traducció dels estudiants de llengües; y encara, quasi sempre, aquestes edicions solen donar a continuació una correcta versió literaria de cada peça objecte d'exercici.

Es lo que li manca, ens sembla, a n'aquest llibret qui'ns ocupa: després de la traducció puntual de quiscuna de les èglogues, tal com ara'ns la dona el traductor català, ens plauria trobar-hi una franca traducció en prosa, ondulanta y plena, qui deixés lluir al nostre verb la sintaxi qui li es propia y a la qual deu la seva magestat y elegancia.

Tot lo que li diguin en contra d'això al senyor *Riba y Bracons*, seràn mals consells y desitjos de fer-lo semblar modernista. Y, avuy per avuy, potser ja fóra hora de retornar *all'antico*.

Estudis d'Historia literaria

Ab molt bon acert, y ab oportunitat que a ningú semblarà discutible, el nostre amich mossèn *Faume Barrera* (a qui hem degut reconèixer a través del seudonim Bernat de Vallvirent que la seva modestia ha volgut emprar) ha dirigida la publicació d'un Aplech d'Estudis pera la formació de la HISTORIA DE LA LITERATURA CATALANA ANTIGA. Constitueix aytal aplech un volúm en 4.^{rt}, de VIII + 364 pp., y està compost dels següents treballs ja coneguts, emperò que cal vulgarisar; fi, aquest darrer, a que tendeix la nova publicació: a) *Assaig històric sobre la Literatura Catalana Antiga*, per F. R. Cambouliu. b) *Ressenya Històrica y Crítica dels Antics Poetes Catalans*, per M. Milà y Fontanals. c) *Poetas Catalanes del Siglo XIV*, per el mateix.

L'autor de l'aplech ha volgut facilitar-ne'l maneig dotant-lo de dues taules alfabètiques qui comprenen els noms de tots els autors estudiats dintre'l volúm; en el qual apareix, ademés, servint de frontispici, un ben poch conegut retrat d'en Cambouliu, tret d'una litografia francesa de n'E. Marsal.

No hem de regatejar al senyor Barrera'ls nostres aplaudiments per la seva tasca desinteressada en favor de la divulgació de la nostra antiga literatura. Unicament hem de doldre'ns de que l'impressor no hagi secundat els esforços d'aquell, posant en el treball tipogràfic una major cura professional y una més exquisida correcció del text: publicacions d'aquest genre deuen esser els blasons nobiliaris d'un establiment industrial, y han de posar de manifest la identificació d'aquest ab els elements intel·lectuals qui li donen vida. Altrament, l'ofici d'impressor no podrà pretendre una consi-

HISTORIA DE LA Literatura Catalana Antiga

Aplech d'Estudis per la seva formació

CONTÉ: ASSAIG HISTÒRIC SOBRE LA LITERATURA CATALANA ANTIGA
PER F.-R. CAMBOULIU. — RESENYA HISTÒRICA Y CRÍTICA
DELS ANTICS POETES CATALANS Y POETES CATALANS DEL SIGLE XIV PER
MANUEL MILA Y FONTANALS

BARCELONA
Artur Suàrez, Estamper
M.CM.XI

160 X 235

(6) + VIII + 364 pp.

deració major que la que'ns mereixen els honrats menestrals qui formaven el gremi de Sant Crispí y Sant Crispinià.

Els grans avenços (!!) de la Filologia

El senyor don *Joseph Pujal y Serra*, catedràtic, doctor en Filosofia y Lletres, etc., etc., s'es fet desd'ara acreedor a l'agrahiment, més encara, a l'admiració, no sols de Catalunya, sinó de *tout le monde savant*, que diria ell.

Agotades pel senyor P. y S. les qu'ell anomenaria *sources* del coneixement de la Filologia, ens apareix, l'home, ab un DICCIONARI CATALÀ CASTELLÀ Y CASTELLÀ CATALÀ, publicat en presència del SAURA y dels millors y més moderns treballs de filologia (1), en el qual es d'admirar la ciencia extra-

(1) Barcelona, Hijos de E. Pujal, 1911; volúm de VIII + 165 pp., seguides de les VIII + 696 qui formaven el según volúm del Saura, arrencada la portada primitiva.

ordinaria, el saber grandíssim del nostre flamant filòlech.

El llibre al qual el doctor P. y S. ha tingut a bé imposar el seu nom illustre, després de vessar-hi a dolls les clarificants aygues de les fons inestroncables del seu enginy, no es, en realitat, sinó'l meteix diccionari d'en Saura, de tothom ben conegut, obra avuy antiquada y a totes llums deficientíssima, la primera edició de la qual data de l'any 1852. Emperò'l senyor P. y S., operant una senzilla taumaturgia, qui consistí en despendre del llibre del seu antecessor la portada primitiva, hagué fets dos miracles: el de posar l'obra a l'altura « *de los mejores y más modernos trabajos de filología* », y'l d'atribuir-se un treball que tan poch li costa.

Això, per lo qui's refereix a la part castellana-catalana; que per lo relatiu a la part catalana-castellana la feyna ha estat quelcòm dificultosa. Com s'ha que no li quedaríen ja exemplars *de fondo* de la part catalana del vell diccionari, el senyor Pujal, editor, ha confiat al doctor Pujal, catedràtic, la delicadíssima tasca de reproduir el vocabulari de l'obra agotada, prescindint de les definicions que aquella contenia, y donant no més, nèt y pelat, l'equivalent castellà de cada mot català: ara = *ahora*; poch = *poco*; rella = *reja*; víctima = *sacrificio*, etc; lo qual, com se pot veure per aquests exemples, entre altres cent, es d'una claretat meridiana, y oferirà als qui utilisin el *nou* llibre del doctor P. y S. ocasió d'interpretar al peu de la lletra les frases següents: *l'ara santa, un llibre poch*, per la *AHORA santa, un libro POCO*; y, al contrari, *acude a la reja, hágame un sacrificio*, per *surt a la RELLA, fes-me una VÍCTIMA*; y així successivament.

Felicitèm al doctor P. y S. pel seu remarcable treball, y, de passada, ens permetrèm recomanar-li'l descanç que prou se té merescut.

“Tribut al mar” per A. Carrión

Y bél ¿què volèu? Si un hom entre tants de llibres dels quals no sab ben bé què ha de pensar-ne (perque no li han fet al llegir-los, com se sol dir, ni fret ni calor), ne troba un, el de més modesta apariència, que li ha produït una emoció forta o simplement agradosa, ¿es que no ha de declarar ho llealment? Y si'l nom de l'autor li es completament desconegut ¿haurà de reservar se la opinió esperant a que'l dit autor, que suposarèm novell, assoleixi'l relleu necessari pera que'l tractar-ne pugui ésser ja d'acort ab un general concepte que públicament s'hagi anat formant? l'ant se vall Nosaltres no pesèm gens en la balança de la crítica. Per això podèm dir lo que sentím.

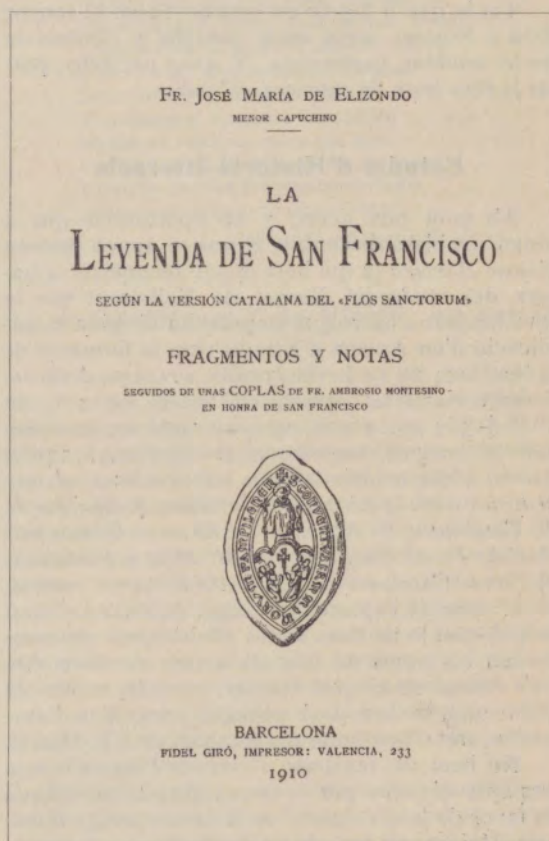
El TRIBUT AL MAR es un quadre dramàtic d'assumpte antich, tractat ab amplitut y noblesa

molt escayentes. Els versos són ben fets, el llenguatge elevat, l'acció prou ben conuida. Que si la concepció n'es del tot original... que si'l tema procedeix de tal o qual autor grech... que si està inspirat en tal o qual passatge o episodi clàssich... Això no'ns preocupa gens.

Tením entès que'l quadret va ésser posat en escena l'any passat en un dels nostres teatres. Tal vegada'l públich permanesqué indiferent... El senyor Carrión deù haver-ne prescindit d'això... (1)

La llegendes de Sant Francesch

Un erudit vascongat, el P. Josep Maria de Elizondo, s'es ocupat en un ben documentat estudi publicat dins la « Revista de Estudios Franciscanos »

190 x 280

47 pp.

(y després en elegant tiratge apart) de LA LLEGENDA DE SANT FRANCESCH, segons la versió catalana del « Flos Sanctorum ». Ja no cal dir si té interès pera la nostra literatura aquesta publicació.

(1) En 8.ª, de 52 pp.; Barcelona; Tassis, imp.; 1911.

L'autor estudia de bon principi la narració de la vida de Sant Francesch, establint a peu de plana en dos ordres de referències, primerament, les variants que ofereixen els diversos manuscrits, y, segonament, les fonts hagiogràfiques posades a contribució pel redactor de la vida, segons aquesta apareix en la compilació del *Voragine*. Aquesta part, tractada ab una escrupulositat y un coneixement extraordinaris, acreditaria per ella sola l'investigador. Emperò encara queda una segona part, precisament la que més ens ha interessat com a catalanistes.

Aquesta part a que volèm referir-nos es aquella de les notes, en la qual, per primera vegada, trobem reunides totes les notícies sobre'ls manuscrits y les edicions del «Flos Sanctorum» català, que'l Pare *Elizondo* ha examinat: la llista comprèn sis manuscrits actualment existents, quatre altres manuscrits dels quals sols se té notícia per antics inventaris, y, en quant a les edicions, se tracta de set, la primera de les quals es la d'en Rosenbach, feta a Barcelona en 1494.

Altres elements donen encara interès a la publicació qui'ns ocupa: la reproducció, com a frontispici d'una taula catalana del pintor Borrassà, y la d'unes còpies castellanes de fra Ambrós Montesino, posada com a apèndix.

Una Societat Catalana d'Edicions

Se venia parlant molt temps ha d'una empresa, entre industrial y patriòtica, qui havia de tenir per objectes la producció y la difusió del llibre en la nostra llengua. Els periòdics ens donaven tot sovint notícia dels preparatoris que s'anaven fent, anunciant-se com molt immediata l'aparició dels primers volums editats per la nova empresa. Entretanto s'anava fent llista de subscriptors, estimulants-se ab repetides crides el patriotisme dels catalans a fi de que acudís tothom a engroixir la susdita llista, de la qual hauria de dependre principalment l'èxit de la nobilíssima tentativa. Emperò la cosa anà retardant-se, y fins a primers d'agost d'enguany no's pogué veure eixida a la llum la primera obra, a la qual ne seguí una segona a poca distancia. Y encara que no s'han donat al públich els detalls del funcionament intern de la *Soc. Catalana d'Edicions*, lo qui permetria coneixer en què's diferencia substancialment la nova empresa de les altres empreses editorials de Barcelona, hi ha quan menys els dos llibres publicats, qui'ns donen peu a consideracions que ningú podrà titllar de prematurs. Tenim, además, notícia pública de quín ha d'esser el tercer volúm que publicarà la *Societat*, y, de tot plegat, hem pogut formar el nostre criteri, susceptible naturalment de modificar-se en vista de lo que més avant ens ofereixi la nova institució.

De moment, dit sia ab tota sinceritat, ens donem per decebuts de lo que teníem dret a espe-

rar d'una semblant empresa patriòtica, la qual havíem de creure regida per una inteligencia superior, al veure'l respecte que la cosa mereixia a persones per nosaltres sumament respectables. Y en proba d'això y pera justificar les nostres exigències d'avuy, reproduirém aquí un escrit qui vegé la llum en *El Poble Català* del dia 5 d'agost, en el número dedicat quasi per enter a enaltir, com en justícia s'ho mereixen, els altíssims propòsits de la *Soc. Cat. d'Edicions*:

ELS LLIBRES QUE NO S'ARRIBEN A ESCRIURE

«Un dels resultats de la Societat Catalana d'Edicions ha d'esser la publicació de llibres que sense ella no s'arribarien a escriure.

«Els dos milions de catalans no donen una producció literària proporcional, per exemple, als trenta-vuit milions de francesos o als vintisis milions d'italians. Per cada mil llibres francesos se n'haurien de publicar cinquanta de catalans, y per cada mil llibres italians se n'haurien de publicar setanta-sis en la nostra llengua.

«Una de les rahons qu'expliquen la migrada publicació de llibres catalans es la falta d'un interès econòmic que estimuli el treball literari. Un escriptor té pensat el llibre y ell mateix se figura que no té temps d'escriure-l: no es això, es que troba altres maneres més productives pera esmerçar el seu temps.

«En Paul Adam, abans de complir els trenta anys, devia haver publicat una trentena de llibres. Indubtablement aquí hi ha inteligències tan ben construïdes com la seva, però ningú publica vint llibres abans de complir els trenta anys. ¿Es que no som prou treballadors? No: es que si un els publicava, ¿qui els hi compraria?

«La Societat Catalana d'Edicions donarà sis llibres cada any y per aquesta feyna compta ja ab més de siscentos subscriptors. Això vol dir que cada any podran escriure-s en català per aquest conducte sis obres que seràn arrencades de la inteligencia dels autors davant de la perspectiva segura d'un èxit econòmic.

«Està clar que tenim una altra feyna a fer: augmentar fins al màxim de la seva potencia'l públich de les obres que s'escriuen en català. Els cinquanta mil lectors ab que compta avuy la literatura catalana poden ésser augmentats fins a un milió. Això significa multiplicar per vint la capacitat de venda de les actuals edicions.

«Però mentres tant es bo que's vagin fent empreses com la Societat Catalana d'Edicions que dressin y canalisin sobre la base d'una empena patriòtica, la potencia econòmica del nostre minúscul mercat literari. Es ben segur que així s'escriuràn moltes de les obres que sense això no s'arribarien a escriure. — PERE COROMINAS.»

Estem perfectament d'acort ab l'eminent articulista, y ab el mateix entusiasme acullirem la patriòtica idea qui motivà la fundació de la nova empresa. Emperò, com hem dit ja, no han correspost per ara'ls fets a les nostres il·lusions; y això per dos motius, a saber: Primer, la desafortunada trua de les obres; segon, les deplorables condicions editorials dels volums publicats. Tot lo qual anem a examinar a continuació pera que's vegi que no hem parlat sense causa.

Hem considerat desafortunada la trïa de les obres objecte, fins ara, de les activitats de la nova empresa. Són aquelles obres: a) *Les idees polítiques d'en Valentí Almirall, ab la traducció catalana dels treballs de l'Almirall « Espanya tal com es », « Contestació a Núñez de Arce » y « L'immoralitat a Espanya »*, per Alexandre Plana. b) *Proses bàrbares*, d'en Prudenci Bertrana. c) (anunciada com a tercera obra) *Historia contemporània dels moviments nacionalistes*, per A. Rovira y Virgili. Fem una excepció pera l'obra d'en Bertrana (d'un positiu valor literari, y a la qual reservarem un article independent), y declararem, nèt y clar, que'l llibre del Sr. Alexandre Plana no'ns ha satisfet ab lo qu'es; ni'l del Sr. Rovira podrà satisfere'ns ab lo que promet esser. ¿Y per què això? Senzillament, y en primer lloch: perque trobem que, entre tres volums, dos de política representen massa política, car al nostre poble, avuy per avuy, ja n'hi sobra de política ab la que, bé o malament, se fa en els diaris: lo únich que llegeix, oblidant el llibre per complert. Donchs, si encara'ls llibres que se li donen tracten de política, ¿ahont y quàn educarà'l seu gust y els seus sentiments, y còm obtindrà una cultura general ben ponderada? Ademés de que, ens sembla, les qüestions de política solament poden adquirir un valor de cosa definitiva tractades per qui, a una gran suma de coneixements hi uneixi una llarga experiència adquirida dins de la política meteixa, y pugui, pera escriure, col·locar-se ben enfora del camp de la lluyta. Ningú, donchs, en pitjors condicions que'ls periodistes pera acomplir aquesta tasca d'historiador y de crítich; y periodistes són, a la fi, els autors dels dos llibres a que volèm referir-nos; ab lo qual no entenem desconèixer en els senyors Plana y Rovira ben envejables aptituds, de crítich teatral en el primer y de reporter polítich en el segon.

Per lo demés, hem de declarar que tot això es cosa molt opinable: potser molts trobaràn que la *Soc. Cat. d'Edicions* fa bé publicant llibres de lluyta o de propaganda política y social: nosaltres preferim que adoptés un criteri oposat, dedicant-se a la difusió de les moltes obres mestres ab que contèm, y d'aquelles altres que's puguin anar produint a l'escalf y ab l'estímul de la nova empresa editorial catalana, de la qual hauríem de poder dir que, al donar lloch a que s'escrigués algún dels llibres que no s'arriben a escriure, fos pera que ademés meressessin esser llegits.

Respecte de lo que sobre les condicions tipogràfiques dels nous volums hem indicat, no'ns caldrà insistir-hi gayre. Entenem que'l llibre es un element poderosíssim pera la educació del gust; Barcelona es una de les ciutats del món hont les arts gràfiques estàn més desenrotllades y hont s'imprimeix ab perfecció ben mereixedora d'encomi. Naturalment, tot es qüestió de pagar un xich més la feyna, si's desitja que aquesta resulti perfecta y

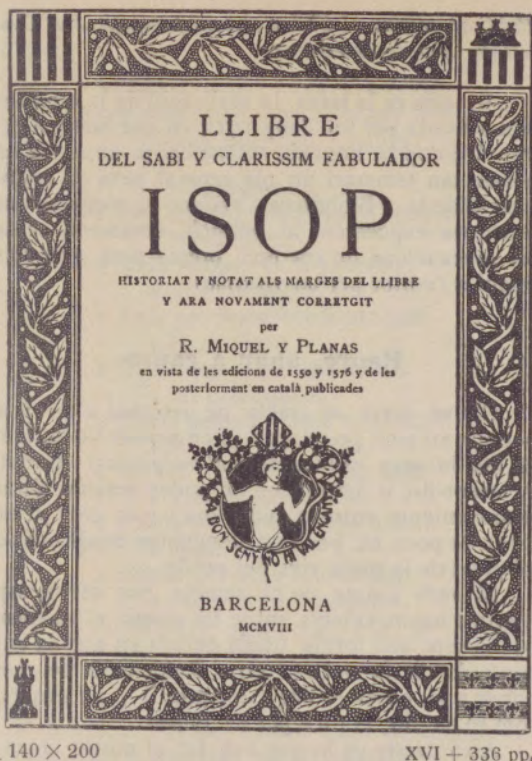
agradosa als ulls. Y'ns sembla que una casa editorial, ab un mínim de venda assegurat per una subscripció ab tendència a creixer encara, comptant ab una subvenció de la hisenda municipal, y ab pretensions d'empresa patriòtica (que nosaltres entendríem per gratuïta en quant a empresa), hauria de fer estampar els seus volums de manera que fessin honor a les arts del llibre catalanes. En aquest punt deixen molt que desitjar els volums que coneixem per la nova *Societat* donats a llum, els quals, sobre tot el primer, són tipogràficament interiors a lo més vulgar que produeix la impremta barcelonina. Aconsellariem als inconeguts gerents de la *Soc. Cat. d'Edicions* que prenguessin patró de lo que són les edicions populars estrangeres de aquests darrers temps: *La Renaissance du livre* (a un franch el volúm), la *Everyman's library* (a un schilling el volúm, en tela), y la colecció intitulada *Die Bücher des Deutschen Hauses* (a menys d'un mark el volúm, en tela); això pera esmentar-ne una de cada país. Aquí, a casa nostra, e's volums de la *Biblioteca Popular de « L'Avenç »* (a 50 cèntims el volúm) serien encara una bona norma pera'ls desorientats editors de la *Soc. Cat.*; als quals endrecem aquestes notes, filles d'un bon desitg que no voldríem ens fos mal interpretat.

La nostra "Biblioteca Catalana"

Prometerem en altre lloch (BIBL., 69, § 7) donar prompte'l programa de la publicació de la nova biblioteca de textos antics qu'hem batejada ab el títol, ja de sempre prestigiós, de BIBLIOTECA CATALANA.

Podríem, ja desd'avuy, fer una llarga llista d'obres, y anticipar un floret de noms d'amichs nostres qui d'aquelles ens han promès encarregar-se: tot deixaria veure còm són fundades les nostres confiances en l'èxit d'aquesta empresa, qui fóra verament temeraria pera proposar-se-la un home sol, mes no, comptant ab tan valiosos adjutori com es el d'aquells amichs intel·ligentíssims a que aludíem. Emperò hem pensat que potser no era hora encara de presentar ab tota sa extensió'l plà vastíssim qu'hem gosat establir, perque tal volta a molts dels qui ho llegirien els pendria la por de la magnitud de semblant obra. Val més, donchs, que no esparverem a la nostra gent, propensa tostemps a desconfiar de projectes massa enlluernadors, y que, per altra part, no té cap rahó sòlida pera depositar en nosaltres una confiança que res justificaria; limitem-nos a posar de manifest el que podríem anomenar « programa mínim » de la nostra BIBLIOTECA CATALANA, del qual no hi ha tants motius pera desconfiar, com sía que sa realisació total deurà, Deu volent, esser acomplida per tot l'any 1912, en que anem a entrar.

La BIBLIOTECA CATALANA, en aquesta primera

140 x 200

XVI + 336 pp.

140 x 200

XXIV + 280 pp.

etapa, comprendrà dotze volums, dels quals heus-aquí la llista (els quatre primers són ja publicats):

VOLÚM I

Llibre | del sabi y claríssim fabulador | Isop | historiat y notat als marges del llibre | y ara novament corregit | per | R. Miquel y Planas | en vista de les edicions de 1550 y 1576 y de les | posteriorment en català publicades. | Barcelona | MCMVIII. — Un volúm de XVI + 336 pp., ab 200 gravats reproduïts de les edicions antigues y facsímils de les meteïxes.

(Vegi-s ací-prop el facsímil reduït de la portada d'aquest volúm.)

VOLÚM II

La Fiameta | de | Johan Boccacci. | Traducció catalana | del XV. en segle | ara per primera volta publicada | sots el patronat | de la | Societat Catalana de Bibliòfils | per | Ramon Miquel y Planas | Segons el manuscrit existent en l'Arxiu general | de la Corona d'Aragó | Barcelona, MCMVIII. — Un volúm de XXIV + 280 pp., ab dues làmines en fototipia, facsímil del manuscrit original.

(Donèm ací la portada, en facsímil reduït.)

VOLÚM III

Cançoner Sattrich | Valencià | dels segles XV y XVI | publicat | ab una introducció y notes | per | R. Miquel y Planas | en vista dels manuscrits y edicions primitives. | Barcelona | MCMXI. — Un volúm de XXXVI + 376 pp., ab facsímils.

Conté les obres següents: I. *Lo procés de les olives.* — II. *Lo somni de Joan Joan.* — III. *Disputa de viudes y donzelles.* — IV. *La brama dels llauradors.* — V. *Obra feta pera'ls vells.* — VI. *Coloqui de Dames.* — VII. *Consells a un casat.* — VIII. *Consells a una casada.* — IX. *La « Crich-crach ».* — X. *Cançó de les dones.* — XI. *« Canción muy gentil » ab la resposta.*

Pera més detalls, vegi-s BIBL., 2-17.

VOLÚM IV

La Imitació | de Jhesucrist | del venerable | Tomàs de Kempis. | Traducció catalana de Miquel Pérez | novament publicada per | R. Miquel y Planas | segons la edició de l'any 1482. | Barcelona | MCMXI. — Un volúm de XX + 300 pp., ab facsímils de les antigues edicions.

Conté ademés aquest volúm el text fins ara inèdit del tractadet ascètic *De menyspreu del món* (segle XIV).

Vègin-se les notícies qui van reproduïdes en altre lloch (BIBL., 81-99).

VOLUMS V, VI y VII

Novelari Català dels segles XIV a XVIII, publicat en vista dels manuscrits y de les edicions primitives, per R. Miquel y Planas.

Iniciada, en 1908, la publicació del *Novelari*, per fascicles contenint quiscún una obra completa, ja podem fixar avuy en definitiva la composició total d'aquest aplech novelístich, ab el qual vindrè a formar ben prompte tres volums de la « Biblioteca Catalana ».

I. — *Introducció; La filla del Rey d'Hungria; La filla de l'Emperador Contastí; Lo fill del Senescal; Jacob Xalabín.*

II. — *Paris y Viana; Lo Carcer d'amor; Partinobles; Pierres de Provença.*

III. — *Fronchino y Brisona; Deifra-Ecathonfila (L. B. Alberti); Scipió y Antibal; Neptuno y Diana; Somni de Francesch Alegre; Rañonament entre Francesch Alegre y Sperança; Despropriament d'Amor de Romeu Lull; Pensament de Pere Joan Ferrer; Rondalla de Rondalles; Rondaya de Rondays en mallorquí (T. Aguiló).*

Confïem, dintre'ls primers mesos de 1912, poder deixar completada aquesta publicació.

VOLÚM VIII

Les obres d'en Bernat Metge: Lo Llibre de Mals Amonestaments; lo Llibre de Fortuna y Prudencia; la Historia de Valter y Griselda; y Lo Somni, hont se tracta de la immortalitat de l'ànima, de la sobtosa mort del Rey en Johan, de coses infernals y de costumes de homens y de fembres. Textes autèntichs publicats en vista de tots els Manuscrits coneguts, per R. Miquel y Planas Barcelona M.CM.X [—M.CM.XII].

D'aquest volúm ne tenim donada al públich la part de textos (un fasc. de 252 pp), proposant-nos completar la publicació, dintre de l'estiu vinent, ab la notícia preliminar y el glosari corresponents.

VOLÚM IX

Obres d'en Roig de Corella, publicades en vista dels manuscrits del XV.^{en} segle.

Compendrà aquesta publicació totes les obres originals, tant en prosa com en vers, de l'autor, segons els dos manuscrits del xv.^{en} segle de les Universitats de Valencia y Barcelona.

VOLÚM X

Llegendes de l'altra vida: Viatge del cavaller Owein al Purgatori de Sant Patrici; Visió de Tundal; Visió de Trictelm; Viatge d'en Perellós al Purgatori de Sant Patrici; Aparició del sperit de G. de Corvo; Viatge d'en Pere Portes a l'Infern. Textes autèntichs publicats ab notes crítiques y bibliogràfiques.

Publicada la part dels textos d'aquest volúm (dos fascicles de 240 planes en conjunt), tenim molt avançada la estampació de les notes qui han de completar-lo.

VOLUMS XI y XII

Llibre anomenat Valeri Màximo, transladat de llatí en llengua catalana per Frare Antoni Canals.

Publicat segons el Còdex coetani pertanyent al Consell de Cent de Barcelona.

Aquesta es la tasca, la realisació de la qual ens tenim fixada per tot l'any 1912 en que anèm a entrar. Un cop la tinguem enllestida, ja no semblarà potser tan temerari un pla general pera la continuació de la « Biblioteca Catalana »; projecte que aleshores exposarèm al públich, netament, sense les precaucions qu'ara hem preses pera que no's tingui a l'editor per un visionari.

Raure, anar a raure

Convé, quan se tracta de retornar a l'us una paraula arcaica, preocupar-se en primer lloch de si es útil la seva reintegració al vocabulari corrent, y, essent-ho, si del seu us ne poden resultar altres inconvenients, entre'ls quals fóra'l més greu el de crear de poch en poch un llenguatge erudit massa allunyat de la parla viva del poble.

El verb RAURE no'ns sembla pas oferir cap d'aytals inconvenients, sobre tot essent, si no anèm equivocats, una forma usada encara en alguna contrada de la nostra terra. Emperò es del cas donar a les coses el llur valor propi y no pendre, com se sol dir, el rave per les fulles.

Això darrer es lo que han fet, al nostre entendre, ab el susdit verb RAURE, dos molt estimables escriptors catalans, dels quals són els passatges que reproduirèm després.

¿Què vol dir RAURE? Tots els diccionaris catalans li donen el meteix significat de *rascar, raspar, afeytar*, que li es pervingut de son predecessor llatí *radere*; en aytal sentit el trobem usat pels nostres autors clàssichs y per algú de modern qui, potser, l'haurà recullit de viva-veu; aquí'n van els exemples:

1) « De les barbes a RAURE. Los frares nostres » també clergues com lechs se RAEN lur barba de » tres en tres setmanes. » (*Constitucions dels Pares antics de la Mercè*, capítol 46.)

2) « E guarex malalts molts, can beuen ab ui » o ab aygua de la pedra que RAEN del seu uas. » (*Crònica del Rey en Jacme Primer*, ed. Aguiló, pàg. 14.)

3) « No es menor cosa quel pintar de las do- » nas lo RAURA quels homens fan fer de lur barba » souen; e la manera que tenen de fer la RAURA pel » amunt, per tal que la cara romanga pus lisa... » (B. Metge, *Somni*, 3435-39.)

4) « Al monestir — dòna hi entras » ni s'acostas — nunca n'hi veren; » ans me digueren — que la reyna » dòna Marina, — desafaynada » una jornada, — sols per mirar

- » hi volch entrar — ab ses donzelles:
 » claustra, capelles, — quant calcigaren,
 » tot ho lavaren — e fort RAGUEREN;
 » ells may ixqueren — del cor tancats. »
 (Roig, *Spill*, ed. Chabàs, 15636-53.)

- 5) « Dacis segueix
 » Que may lo vell prou se coneix
 » Ni salimita,
 » Ni lo temps vell li aprofita,
 » Ni lo nouell,
 » Ans, pel desig, tot li par bell
 » Hi profitos;
 » Hi sil rugall, pantaix ni tos
 » Lo desengana,
 » Ploral desig hi creix la gana,
 » Hi, puix que crida,
 » Lo vell qui es del desig dida
 » Vol lo complaure;
 » E sols per çò se deuen RAURE
 » Hi anutlar,
 » Desfer del tot y adnichilar
 » Dells tals estremps. »
 (Gazull, *Canc. Sat. Val.*, II, 1812-28.)

6) « Casarme vullch, y prenguenho com vull-
 » guen, que cadascú estornuda com Deu li ajuda.
 » Y dasi nom trauran, encara quem prediquen tea-
 » tinos. ¿No me la [he] encaixquetada yo? Pos be
 » se la poden RAURE del cap... » (*Rondalla de Ron-
 dalles*, 312-16.)

7) « ...els sarraïns d'Espanya y d'Africa y
 » demés endrèts... que volien RAURE de la terra el
 » nom de Jesucrist y endogalar y arronsar totes les
 » nacions que l'entenien per Deu... » (Antoni Alcover,
Bolletí del Dicc. de la Ll. Cat.; vol. I, p. 291.)

Vegem ara ls passatges dels escriptors a qui hem
 aludit més amunt, en els quals el verb RAURE apa-
 reix impropriadament usat.

Un d'ells diu així:

« Oh, fra Lleó! Encara que'l frare menor il-lu-
 » mini els orbs, mogui els baldats, llenci els dimo-
 » nis, faci ohir novament els sòrts y caminar els
 » coixos y parlar els muts, y, lo qu'encara es més,
 » ressuciti els morts de quatre dies, escriu que no
 » RAU en això la perfecta alegria. »

L'altre passatge es:

« Tota elegancia, tot jòch, tot art, tota erudició,
 » se xifren en quelcòm de profundament inútil;
 » però en la seva inutilitat RAU la seva noblesa. »

Per lo demés, es evident a tothom la existencia,
 dins del llenguatge català familiar, de la locució
 ANAR A RAURE; y encara que alguns l'han entesa
 en el sentit d'*anar a parar*, això no tradueix pas
 l'intens valor despectiu de la frase. *Anar a raure* es
 com caure en la desesperació o en el despit, per
 efecte d'impotencia o de merescut càstich; com si

diguessim, per exemple, *anar a rascar ab les un-
 gles les parets d'una presó*, lo qual pot expressar un
 concepte merament ideològic y no pas real.

Quedem, donchs, en que RAURE y ANAR A
 RAURE tenen una significació ben definida, emperò
 molt diversa del sentit ab que han usat aquell
 verb els dos escriptors contemporanis qui'ns han
 donat ocasió de redactar aquesta nota.

Les cent millors poesies de la Llengua Catalana

Això de les *cent millors poestes* es devingut com
 una moda internacional. Un editor anglès va pu-
 blicar, fa algún temps, les cent millors poesies

140 x 200

303 pp.

angleses, y després les cent millors de les italianes,
 franceses, castellanés, portugueses... Emperò de
 les catalanes era precis que se'n recordés també
 algú, y aquest fou el conegut editor barceloní
 n'Antoni López, qui tingué la bona mà d'encarre-
 gar la tría al nostre amic n'E. Moliné y Brasés,

qui es potser el crítich qui millor té conegut el procés literari de la nostra renaixença. Per aquest cantó, donchs, el senyor M. y B. ofería totes les garanties d'acert.

Vist ara, en conjunt, el llibre de *LES CENT MILLORS POESIES DE LA LLENGUA CATALANA*, s'ha de dir, deixant apart tot chauvinisme, que no pot un hom substreure-s a una certa sensació de mediocritat, sense deixar de reconèixer, emperò, que les veritables y fortes inspiracions de la poesia catalana s'hi troben totes, dintre'ls límits que's fixà'l compilador. Emperò, havent d'esser cent les poesies, ha estat precis complir la xifra ab lo que bonament hi havia disponible.

El mal ha estat que'l senyor M. y B. no ha pogut, per circumstancies obligades, donar-nos veritablement les cent millors poesies catalanes. Per una part el propòsit, fins a cert punt justificat, de no incloure en el llibre cap obra d'autor vivent, ha privat a n'aquell de les manifestacions més exquisides de la poesia catalana contemporània. Per altra part, el desconèixement en que tots estèm, generalment parlant, de la producció poètica dels segles XIV y XV, per no haver estat publicades encara edicions crítiques dels autors d'aquella època, ha impedit que'l llibre lluhís per aquest costat tot lo que, segurament, hauria degut lluhir.

Hem de creure, donchs, que la moda internacional d'aquestes *roses de cent fulles*, segons la ben trobada imatge del compilador, ha vingut prematurament pera Catalunya. La nostra rosa de cent fulles esclatarà ab tota sa ufana d'aquí a uns quants anys, quan hagin mort els poetes actuals y's puguin haver estudiat millor els antichs.

Emperò, ¿no es ben trist haver de desitjar la mort a persones tan simpàtiques com en Francesch Matheu, o com n'Angel Guimerà, o com en Joan Alcover (1), entre altres a les quals la nostra bona amistat, d'acort ab el bé de Catalunya, se complau en desitjar molt llarga vida? ¿No fóra millor, deixant de banda contemporisacions y abordant de cara a cara la qüestió de les susceptibilitats, fer una nova tría, comptant-hi als moderns, pera quan s'fa mester reimprimir el volúm de *LES CENT MILLORS POESIES DE LA LLENGUA CATALANA*? Pera qüestions així es que convé desafiar ab tota valentia l'espectre inofensiu del *què diràn*. Y aquest *què diràn*, ab referencia als autors exclosos, no oferir-la pas un gran perill: no hi hauria ningú qui s'atrevis a manifestar el seu despit sense que això no fos pitjor pera ell. Ara que, potser, a l'exemple dels pintors, se posarien d'acort pera publicar el llibre de les cent millors poesies dels rebutjats!

De totes maneres, la publicació del llibre de *LES CENT MILLORS POESIES DE LA LLENGUA CATALANA*, tal com ara s'ha fet, es un motiu de goig

pera tothom. Felicitèm de cor, per la seva tasca feta a consciencia, al bon amich senyor M. y B., a l'ensempe que a l'editor senyor Antoni López per la seva patriòtica iniciativa.

Iconografia d'escriptors catalans contemporanis

Desde l'aparició dels primers plechs de *BIBLIOFILIA* ja s'haurà pogut comprendre que'l Redactor ha fugit sempre, com d'escaldar-se, de tota pretensió a lo transcendental. Es més: el propi Redactor està en el ple convenciment de que *BIBLIOFILIA*, en tant que publicació catalana, no ha vingut a satisfer absolutament cap necessitat, ni pot interessar més que a un reduït nombre d'adeptes, dels quals creu poder afirmar que són a la vegada sos amichs personals, y obecte, alguns d'entre ells, de la seva veneració.

Establert això, no ha pas d'entendre ningú que'l Redactor no aspiri, en lo possible, a augmentar el nombre dels seus llegidors, car això significarà estendre per Catalunya l'amor al llibre y a les belles coses qu'en els llibres se contenen. Perseguint aytal propòsit, el Redactor fa tot lo qui està en la seva mà pera que la publicació ofereixi un cert interès, y, com s'haurà vist, esmalta sempre que pot ab pedres d'altri el seu propi treball, en el qual alguns han pogut, fent-li justícia, reconèixer la gran bona-voluntat qui n'es el seu únic mèrit.

Emperò la sort ha vingut en auxili del Redactor proporcionant-li un nou recurs pera donar interès a *BIBLIOFILIA*: està definit pel títol d'aquesta nota.

La *ICONOGRAFIA D'ESCRITORS CATALANS CONTEMPORANIS* haurà de consistir en la publicació dintre de les nostres columnes de retrats dels escriptors de qui anirèm ocupant-nos. Aquests retrats tindran tots ells un doble valor artístich y documental, que'ns permetrèm fer remarcar ja de bell començament.

El valor artístich de la nostra *ICONOGRAFIA* provindrà, en primer lloch, de les grans aptituds, temps ha reconegudes, del senyor en *Faume Pahissa*, artista del qual es suficient posar-ne aquí'l nom pera que no calgui dir-ne res més; obra d'en Pahissa seràn aytals retrats.

Al costat de la firma d'aquell artista ostentaràn els nostres retrats la del gravador en *Ramón Ribas*, del qui tenim alguna cosa pera dir. En Ribas, deixeble predilecte del gravador en Xavier Branguli, havia hagut de deixar el seu ofici per la rahó senzilla de que'l gravat al boix cessà de practicar-se a Catalunya, just el día en que'ls nostres editors pogueren utilitzar el fotogravat com a procediment de reproducció més econòmic. Emperò la fortuna'ns ha fet coneixer l'antich gravador, en

(1) No esmentèm en Teodor Llorente ni en Joan Maragall perquè han mort després de la publicació del llibre qui'ns ocupa.

aquests moments, quan la nostra gent, cansada de guanyar diners, sembla un xich disposada a rebre com un bé de Deu alguna espurna d'art veritable, d'art fet en ausència de tot esperit mercantívol, en una paraula, d'art pur, *encara que costi alguna cosa més que l'altre*... En Ribas, donchs, ha tornat a exercitar els seus burils en la tasca que no havien desapresa, y s'es posat decididament al servey de BIBLIOFILIA. Catalunya haurà d'agrahir, ab el temps, a n'en Ribas y a n'en Pahissa, llur noble actitud.

Això es lo que tenfem pera dir en quant al valor artístich de la iniciada ICONOGRAFIA D'ESCRITORS CATALANS CONTEMPORANIS. En quant al seu valor documental, no'ns caldrà dir sinó que tots els retrats que volèm donar dins les nostres columnes hauràn estat fets per mà de l'artista en presència de la persona retratada (sense intervenció de cap recurs fotogràfic ni d'altra mena) damunt del meteix boix, qui, un cop gravat, servirà pera'l tiratge tipogràfic.

E. GUANYABÉNS (nat 1860).

Y ara, com s'ia que'ls nostres amichs havien degut trobar a mancar, quan parlarem de l'homenatge a n'en *Guanyabéns* (BIBL., 76), un retrat d'aquest estimadíssim poeta, pera completar el bon recort que d'ell y del seu homenatge servarem, hem volgut suplir-hi ara: heusaquí, donchs, el retrat de l'amich Guanyabéns; a qui, tot passant, ens permetrem recomanar que no deixi, així que pugui, de posar en mans dels caixistes un nou aplech de poesies seves. Encara que sols s'ia pera donar-nos

ocasió de pèndre-n'hi alguna, car les nostres planes freturen constantment de coses substancioses y ben reeixides.

Quandoque bonus...

Qüestió previa: ¿Pot esser acusat Horaci de malavolença envers el poeta grech al qual se refereix en aquelles paraules? Decididament: no! Homer era objecte sens dubte per part de l'autor llatí de tot el respecte y admiració que mereix.

Igualment, nosaltres, qui reconeixem la gran veritat posada de manifest per aquell *quandoque bonus*, això es, que'ls més grans homes, a lo millor, cauen en falliments dels quals els més ignars ens donem compte, hem cregut que podíem, a títol de curiositat, buydar aquí unes quantes notes que tenim preses; ab el ben entès, sempre, de que no entenem regatejar ab això la més petita part del respecte que pera'ls escriptors de qui's tracta sentim, en relació ab llurs respectius mereixements.

1) D'en *Pers y Ramona*, autor, com tothom sab, d'una « Historia de la lengua y de la literatura catalana » (Barcelona, 1857), es el següent pasatge (1): « *Andrés Febrer tradujo a la lengua catalana TRES COMEDIAS DEL POETA DANTE. Pérez Bayer así lo afirma.* »

En Pérez Bayer no pogué referir-se, evidentment, sinó al triple poema immortal de la *Divina Comedia* del poeta florentí, car no se sab pas d'aquest que hagués escrit cap mena de comedies. La necessitat de reportar-se, com pera descàrrech propi, a l'afirmació d'en Pérez Bayer, posa de manifest el dubte que això suscità en el bo d'en Pers y Ramona, el qual no volgué llençar-se a una afirmació categòrica. Ja fou precaució!

En cambi, més resolt qu'ell, el malaguanyat mossèn *Norbert Font y Sagué*, en el qu'ell intitola « Breu compendi de la historia de la Literatura Catalana » (Barcelona, 1900), afirma per compte propi que (2): « *Andreu Febrer traduí TRES COMEDIAS de Dant.* » Semblant lapsus apareix més inexplicable després d'haver estat publicada aytal traducció catalana de la *Divina Comedia* del Dant (3).

2) Una relliscada per l'estil sofrí el senyor n'Antoni de Bofarull, l'obstinat defensor de les *as*, en els seus « Estudios, Sistema gramatical y Crestomatia de la Lengua Catalana » (Barcelona, 1864). Se troba esmentada entre les produccions literaries catalanes del segle xv, la següent (4): « *Los DIÁLOGOS ENTRE EL REY DON JUAN Y SU MÉDICO SOBRE LA INMORTALIDAD DEL ALMA.* »

(1) Pàg. 107.

(2) Pàg. 27.

(3) Per en C. Vidal y Valenciano; Barcelona, 1878.

(4) Pàg. 208.

A qualsevol se li ocorreria ara, havent llegit el «Somni» de Bernat Metge, forjar pera aquesta producció un semblant títol! Bé's comprèn ab això, que en Bofarull feya l'apologia de la nostra antiga literatura esmentant títols d'obres que no havia llegit.

La meteixa impressió'n fa'l ja citat *Font y Saguet*, al donar el títol d'aquest llibre (1): «Bernat Metge, autor de QUATRE LLIBRES DE SOMNIS». No coneixia pas en Font, ben segur, el llibre a que's volia referir, imprès per dues vegades quan ell escrivia el «Breu Compendi».

3) En *Josep Coroleu*, al transcriure en son aplech de «Documents Històrics Catalans del segle XIV» (Barcelona, 1889), una lletra reyal de Pere III, se troba (2) ab el títol d'un llibre, prou conegut de tothom, *Els secrets d'Aristòtil*. Una falsa lectura li feu entendre'l títol del llibre en qüestió com *dels secrets DART SOTIL*; essent lo més curiós del cas el que, en presència d'aquest títol, se cregué obligat a posar al peu de la plana una nota explicativa de lo qu'ell entenía esser l'*art sotil*: «Alquímia, o art de buscar la pedra filosofal.»

4) En el llibre, per demés erudit y valiosíssim, dels «Orígenes històrics de Catalunya», del Dr. *J. Balari y Jovany*, se deixa remarcar una ben curiosa distracció de l'autor. En la pàgina 42 s'hi llegeix: «*La villa de Peralada del partido de Figueras en la provincia de Gerona, está situada en la margen izquierda del río Llobregat.*» A l'acabar-se d'imprimir el llibre degué adonar-se en Balari de que això potser no estava bé, sabent que'l Llobregat desemboca a la mar a poca distancia de Barcelona. En vista de lo qual, al establir la fe d'errades del volúm, redactà la següent nota: «*En la pàgina 42, línea 19, se lee: (lo qu'hem transcrit). Esto fue copiado literalmente del Diccionario de Madoz, y por inadvertencia no se rectificó. EL LLOBREGAT SE ENCUENTRA Á GRAN DISTANCIA DE LA CITADA VILLA (Peralada).*»

Lo que hi ha es que'l Llobregat de que aquí's tracta es un affluent del Muga, es a dir, un Llobregat distint del que'ls barcelonins coneixem. Aquell se troba, efectivament, allà hont el posa el Diccionari d'en Madoz, essent, per lo tant, del tot sobrer la rectificació de l'eminent Balari, qui, segurament tenia estudiada més la Catalunya dels arxius que la del ple ayre. No per això deixen d'esser els seus «Orígenes històrics de Catalunya» un monument de ciencia y d'erudició.

5) El gran *Milà y Fontanals* fou també víctima d'una escapada, al traduir el vers 603 del «Roman de Flamenca»:

L'us fai lo juec dels BAUASTELZ

per *uno hace el juego de los CANASTILLOS*, segons se pot veure en el vol. I de les seves Obres (p. 514).

La veritat es, ab tot, que'l vocable *bauastelz* apareix incorrectament transcrit de l'original: *banastelz* (la *u* convertida en *n*) se diu en el text imprès, y això feu pendre-l com a diminutiu de *banasta*, y, per lo tant, *canastillo*.

Si en Milà hagués topat ab qualsevolga de les grafies del meteix mot, *babastel* (del baix-llatí *bas-tellus*?) y *bagastel* (del llatí *baculus*?), sa perspicacia l'hauria dut pel bon camí, dins el qual hauria vist que's tractava del jòch de *titelles* o *putxinellis* (en castellà *tteres*, y *marionettes* en francès modern), qu'era dit en vell francès «*jeu des BASTEULX*», y *basteleur* (avuy, *bateleur*) el tragitador o jutglar qui'l practicava.

Aquest meteix vocable qui fou causa de l'errada d'en Milà pot esser igualment llegit en el llibre d'en Jaume Roig, anomenat «*Spill*»:

1484 «molt plaments jòchs,
» bastir castells
» per *bavastells*
» moms e grans festes...»

que'l darrer editor, en Roch Chabàs, transcriu ja d'intent per *banastells*, ab tot y que'l manuscrit li donava la forma correcta *bauastells*; reproduint-se així l'errada de les cinch edicions precedents de l'obra d'en Roig, les quals se ressenten totes de la meteixa defectuosa lectura del text manuscrit, l'ú-nich ab autoritat suficient.

6) En *J. M. Guardia*, a qui som deutors de la primera edició del «Somni» de Bernat Metge, (Parrís, 1889), cometé una relliscada que li fou després tinguda en compte ben durament.

Entre les coses que les dones xafarderes, segons l'autor català, se vanten de saber, hi ha la de «*si'l riu barber es sech o humit*»; concepte qu'en Guardia traduhí al francès en aquesta forma: «*si le FLEUVE BARBER est sec ou humide*».

Cal llegir, en català, *ruibarber* o *ruibarbre*, la coneguda arrel d'efectes laxants que coneix tot-hòm. Cert es que'l propi Guardia's donà compte de la seva errada abans de terminar la estampació del «Somni», y la deixà degudament rectificada; emperò, així y tot, li fou a plaer refregada pel nas per un críctich francès molt agut y coneixedor de la nostra llengua, a qui l'intemperant escriptor balear havia aludit en el pròlech del llibre, tractant-lo ab manifesta desconsideració.

7) El ja esmentat «Llibre de les Dones» dit més propiament «*Spill*» del valencià Jaume Roig, ha donat lloch a una ben curiosa *gaffe* del seu més modern editor, el canonge Dr. *Roch Chabàs*. Se tracta en el famós llibre, d'una «gran fertilera e metzinera» qui fou penjada y escorxada de viu en viu:

(1) Obr. cit., pàg. 27.

(2) Pàg. 56.

1795

« un mal mati
» son sanct Martí
» ella trobà:
» la pell lexà
» per fer-ne BOTS. »

Heusaquí'l comentari que'l Sr. Chabàs posa a n'aquest darrer vers: « FERNE BOTS, *dar saltos, refiriéndose á los que daría en la horca. Briz pone* » FER NEBOTS, *hacer sobrinos. ¿Sabía lo que se decía este editor.* »

En primer lloch, cal fer constar que la imputació al nostre Briz del ridicol *fer nebots*, es errada del Dr. Chabàs: el *fer nebots* resulta de la edició del seu compatriota en Carles Ros (València, 1735); en Pelay Briz dins el seu text, certament deficientíssim en molts altres llocs, y no pas per culpa de l'editor (Barcelona, 1865), dona la lliçó *ferne bôts* (1), que, encara que mal accentuada en la *o* de *bôts*, deixa suposar qu'en Briz entengué perfectament el concepte.

Qui no l'ha entès, de cap manera, es el senyor Chabàs; y això deu provenir de que la paraula *bôt* (*odre* en castellà, *outré* en francès, *boto* a l'Aragó, significant un sach de pell pera contenir un líquid) deu haver desaparegut del llenguatge vivent de València. Emperò a Catalunya no hi ha absolutament ningú que no sàpiga lo qu'es un *bôt*.

El text d'en Jaume Roig resulta, donchs, claríssim. Res de fer salts dalt de la forca, ni cosa que s'hi sembli: la bruixa metzinera, qui fou penjada y escorxada, donà la seva pell pera que se'n poguessin fer *bôts*; lo qual no s'ha d'entendre en el sentit de que may s'hagi estilat fer *bôts* ab pell humana, sinó com a concepte cruament pitjoratiu de la vergonyosa sort encorreguda per la vil metzinera de qui's tracta en aquell passatge del poema.

Y aquí acabem, per avuy, aquest singular flori-legi, el qual té d'esser clos ab el meteix vers d'Horaci qui'ns ha servit de començament:

Quandoque bonus dormitat Homerus.

La primera "Eneida" en castellà

L'altre día'ns enterarem de que uns editors barcelonins molt coneguts havien impresa una traducció castellana de LA ENEIDA, pera'ls suscriptors a la llur biblioteca universal. La idea no està pas malament (pensarem), car segurament els editors han tractat de continuar la serie d'obres clàssiques iniciada ab les traduccions del Dr. Segalà (BIBLIOFILIA, 71).

Emperò, ben mirat, del nostre goig de bibliòfils se'n hagué de rebaixar bona cosa: els editors alu-

dits se'n són anats, aquesta vegada, directament a lo pràctich. Y lo pràctich, pera ells, ha estat: no encarregar una traducció de l'obra llatina a qui pogués ilustrar ab un nom nou la esplèndida bibliografia llatina-clàssica de la llengua castellana, sinó reimprimir una de les traduccions ja conegudes, la de l'Ochoa.

Així y tot, pensarem que, al menys, ens fóra possible completar ab la nova ENEIDA la colecció d'exemplars en paper japonès de *La Odissea* y de *La Iliada*, que ja posseïm. Emperò pera'ls editors hagué de resultar molt amohinós això de reimposar un text pera fer-ne, després del tiratge ordinari, un curt tiratge especial destinat als bibliòfils.

La Odissea y *La Iliada* en paper japonès ens semblaren traduir un propòsit d'enaltiment de l'art editorial barceloní, del qual s'es extesa ja massa la fama de que, quan produeix llibres de *batalla*, els fa molt dolents, y quan vol fer edicions sumptuoses, les fa de molt mal gust. (Tot això, parlant sempre en termes molt generals.)

Es, donchs, una veritable llàstima que de LA ENEIDA darrera no se'n hagin fet altres exemplars que'ls destinats « *á los señores suscriptores de España y América* ». Es, al revés, allò de mestre Aguiló: « No mires a quants plaus, mas a quals. »

Y ara, pera indemnisar als nostres amichs del disgust que'ls hem hagut de donar, no trobem res més a propòsit que parlar-los de la primera ENEIDA qui vegé la llum en llengua castellana. (Y observin aquí'ls nostres llegidors que no diem *dialecte* castellà, sinó llengua castellana, car som lo suficient ilustrats y prou amants de la veritat pera reconeixer sense reserves que'l castellà té tants drets com el català a esser qualificat d'idioma.)

Aytal traducció de LA ENEIDA fou feta en vers per en Gregori Hernández de Velasco; la edició príncep es de Toledo, ab data de l'any 1555.

L'exemplar que posseïm d'aquesta primera edició (joyell estimadíssim de la nostra biblioteca particular) conté al darrera de la portada un *sonetto* (« *Diez y seys siglos ha rebuelto el cielo...* »), seguint, en la tercera pàgina, dos epigrames llatins sobre aquella aleshores nova interpretació de la ENEIDA virgiliana; la quarta pàgina oonté la llista dels *errores de la impresion*; ocupant quatre pàgines a continuació un escrit de *el impresor á los lectores* (« *Si creemos a Plutarcho...* »). Aquestes vuyt planes preliminars no tenen foliació de cap mena. Segueix el text de la traducció, ocupant cent-dinou fulles numerades solament de la cara anterior; al verso de la darrera plana de l'obra's troba la nota de l'estampador:

 Fue impresa la presente obra
en la imperial ciudad de Toledo en casa de
Juan de Ayala. Año.

1 5 5 5.

(1) Pàg. 24.

LOS DOZE LIBROS
de la Eneida de VERGILIO
Principe de los Poetas Latinos.
Traduzida en octaua ri-
ma y verso Ca-
stellano.

SVSTINE ET ABSTINE

NVLLA VIA INVIA VIRTVTI.

Impresso en Toledo en casa
de Iuan de Ayala.

Año. 1555.

LA ENEIDA. Portada de la edició príncep de la traducció castellana de
Gregori Hernández de Velasco.

Emperò'l llibre té encara una darrera fulla, impresa no més del davant, contenint una composició en tercines castellanques sots la rúbrica següent: *El Emperador Augusto Cesar sabiendo como Vergilio auia mandado en su testamento de quemar la Eneida porque no la dexava tan limada como quisiera, hizo unos versos latinos, cuya senten-cia es esta.*

Aquesta primera traducció castellana de LA ENEIDA aparegué, com se veu, anònima, y en aquest estat continuà durant els anys qui van de la primera edició a la octava, o sia la de Toledo de 1577, en la qual el nom del traductor ve declarat pel privilegi.

Referint-nos ara a la persona del traductor, en Gregori Hernández de Velasco, no podrèm dir sinó que'ls seus biògrafs el fan fill de Toledo, desconei-xent se l'any de la seva naixença, igualment que'l de la seva mort. Diuen que fou sacerdot y doctor en Teologia, essent tan gran la seva fama de poeta, que's citen uns versos de Lope de Vega en els quals se'l lloa ab molt d'entusiasme.

Si's prenen les dates de 1555 y de 1574 corresponents a les dues edicions de Toledo, podrèm aventurar una hipotesi sobre la vida del traductor durant aquest període. En aquella primera data de 1555 l'Hernández permet al seu paysà Joan de Ayala estampar LA ENEIDA, que tenia traduïda desde alguns anys abans, després de molta insistència per part d'alguns amichs qui li pregunten la don-guï a llum pera acontentament de tots. Se fa la edició, sens, emperò, que'l traductor permeti figurar-hi'l seu nom, pera no « *estar obligado a res-ponder a tan diuersas objeciones que tan diuersos gus-tos, assi de doctos como de indoctos, con razon y sin razon suelen oponer* ».

De 1555 a 1574 no's reimprimeix el llibre dins d'Espanya, emperò, en cambi, s'imprimeix sis vegades fóra d'aquí. De quatre d'aquestes reestampacions se sab que foren fetes a Anvers, y no es sinó probable que les altres dues, desconegudes avuy, hi fossin fetes també. Això sembla indicar que'l nostre sacerdot passà lluny de sa patria tots aquests anys: els Païssos Baixos eren aleshores l'objectiu principal de les nostres ambicions imperialistes, y no fóra res d'estrany que l'Hernández de Velasco, en exercici del seu ministeri, hagués anat a la guerra de Flandes ab les tropes espanyoles.

Retornat a Espanya en 1574, dóna ocasió a que'l seu antich amich l'estamper Joan de Ayala faci nova edició de LA ENEIDA, corregint-la'l me-teix traductor ab gran cura y discerniment, fins a poder-la considerar com una traducció nova, segons allà meteix se declara; y deixant ja que'l seu nom aparegui discretament en el privilegi d'impressió que aleshores li fou concedit.

Aquesta edició es donada com octava en el me-teix títol, y en el referit privilegi ve també declarat

que l'Hernández feya « *casi veynte años* » que havia traduïda LA ENEIDA, havent-se estampat moltes vegades en diversos indrets a causa de no haver el traductor obtingut privilegi. Tot lo qual concorda perfectament ab la data 1555 de la primera edició toledana.

Y no acabarem sense expressar aquí la nostra admiració pel geni castellà d'aquella època, al qual devèm manifestacions tan selectes d'humanisme y civilització com aquesta de que'ns ha plagut parlar. May, abans d'ara, havíem sabut comprendre ab quin dret feiem per aquell temps la guerra als Païssos Baixos: es el dret qui, segons sembla, correspon encara avuy als pobles posseïdors d'una superior cultura. Lo qual no es, emperò, cap garantia de victòria, ben cert!

Publicacions d'en Massó y Torrents

Aquest amich nostre, al qual s'ha fet retret alguna vegada d'una certa exagerada parsimonia en terminar les publicacions que s'emprèn (lo qual no es pas efecte de lentitut en el treball, sinó del fet naturalíssim de que, quan se fan quaranta llibres a un meteix temps, la terminació de quiscún d'ells ne devé proporcionalment retardada), aquest amich nostre, repetim, o sia en *Faume Massó y Torrents*, ens dóna lloch, ab motiu d'algunes publicacions se-ves aparegudes en 1911, a escriure aquesta nota, més extensa y personal que aquella qui aparegué, incidentalment, quan parlarem del *Decameron* (BIBL., 43).

En compliment del nostre propòsit, anèm a començar dient d'en Massó y Torrents allò qu'en tenim al cor, y explicarem de passada com sentim pel nostre amich una extraordinària admiració, fins al punt de que'l considerem, com a catalanista, el primer entre'ls actuals catalanistes *faràdichs*.

Això de faràdich, aplicat a una certa lley de catalanistes, potser mereix una explicació: anèm a donar-la. La història contemporània del catalanisme ens ha parlat d'uns homes qui, sense segona intenció ni voluntat d'acció la més minua, cantaven les glories de la patria antiga y vivien de l'anyorança d'allò que donaven per definitivament perdut. A tot lo més que aspiraven era a poder criticar els temps novells, trobant los menyspresables y indignes, a poder flagellar en la gent del dia'l grossíssim pecat d'oblit envers la que fou gran època de la nostra història. Emperò tot això, sense propòsit de modificar res, sense esperança de que ningú fes cas d'ells, fins ab una íntima satisfacció de superioritat al considerar que lo qu'ells experimentaven era un sentiment inaccessible als demés catalans. Aquesta manera de considerar les coses de Catalunya constituïx una mena de catalanisme defensiu, l'estudi del qual, partint de la reinstauració dels Jochs Florals, ens conduiria fins a la publicació de

« La Renaixença », que tots podem recordar. Encara avuy, la gent qui serva fidelitat als principis per aquella publicació sustentats, constitueix el *catalanisme estàtic*, en el qual hem de considerar vinculades les nostres energies de reserva. Ells són, aquests catalanistes, lo que se'n diu *una poma pera la sed* en les crisis futures del catalanisme.

Ja en un temps més avançat vers el nostre, se determina dins de Catalunya un altre estat de sentiment patriòtic, el qual se caracterisa per una forta tendència a l'acció. Els catalanistes d'aquesta nova modalitat ja no s'accontenten de rememorar les coses passades, sinó que volen preparar l'esdevenidor mitjançant un treball enèrgic, molt sovint febrosench y desesperat, a voltes violent y temerari. Aquests són els homes qui un dia empengueren la publicació diària de « La Veu de Catalunya » y després la d'altres diaris, a l'ensem que intervingen en totes les manifestacions de la vida social y política de la nostra terra. Ja's comprèn que a n'aquesta lley de catalanisme *dinàmic* li ha cabut durant les darreres anyades una missió que les circumstàncies havien feta necessària: la d'obrir pas pera la idea nova a través d'alguns obstacles sobradament feixuchs, entre'ls quals no era'l menor en importància la nostra mateixa indiferència, filla d'una secular atonia.

Ara bé: molts creuràn que dintre d'aquestes dues categories que acabem de definir ja's troben compreses totes les modalitats del catalanisme. No hi ha res d'això: els catalanistes més *perillosos* (parlant en termes centralistes) són els qui no han pogut considerar-se compresos substancialment en l'una o l'altra d'aquelles definicions, ja perque participen d'abdués, o ja perque's mouen en una òrbita pròpia. El nostre Massó y Torrents es d'aquests. El Redactor no sabria pas dir-vos a quina manera de catalanistes s'adiu més el temperament d'en Massó: per moments se confon ab els *estàtics*, per moments ab els *dinàmics*; emperò tot'hora la seva actuació com a catalanista es essencialment *faràdica*.

La fundació de « L'Avenç » marca precisament el punt de partida d'aquesta acció, en gran escala, d'en Massó y Torrents. Estudiem-la aquella empresa en sos orígens y a través de son desplegament, y diguem si no hi ha aquí una obra d'eficàcia continuada, persistent y sobre tot y per damunt de tot, incontrastable. En contra d'ella no hi podria res ningú: ni desenganys, ni atentats al dret, ni violències. Aquest home de poca estatura, begut de carns, d'ulls movibles y mitg-riure bondadós, autor de poesies y de treballs d'erudició, novel·lista y arqueòleg, crítich literari y bibliòfil, impressor sense aprenentatge y editor sense experiència, tan generós dels seus cabals y pròdich de les seves activitats, com escàs de paraules y enemich d'exhibicions: aquest es en Massó y Torrents; la seva activitat insensible constitueix una impulsió formidable

vers l'ideal catalanesch. Es aquesta acció essencialment cerebral dels homes com en Massó l'única terapèutica a que un dia o altre haurém d'atribuir la movilitat de la voluntat de Catalunya. La institució de « L'Avenç », que la nostra imaginació vol considerar sobre un pla comú ab altres grans institucions, com, per exemple, l'« Orfeó Català » o l'« Institut d'Estudis Catalans », deu tota sa eficàcia precisament a lo perseverant de la seva acció; són les corrents faràdiques qui actuen sense interrupció damunt del cor y del cervell de Catalunya.

Una de les publicacions d'en Massó y Torrents, potser la més important de totes, es la REVISTA DE BIBLIOGRAFIA CATALANA, iniciada ab gran brahó y entusiasme en 1901, ab l'objecte d'inventariar, any

J. MASSÓ Y TORRENTS (nat 1863).

per any, la producció bibliogràfica de Catalunya. Enguany ha vista la llum el volúm corresponent a l'any 1905, trobant-s'hi encara a mancar precisament el butlletí bibliogràfic de les publicacions d'aquell any, el qual l'editor promet donar d'una vegada, reunit al dels anys successius, en el volúm de 1910.

No hem de fer remarcar el valor extraordinari d'aquesta publicació, pera'l dia en que, posada al corrent, pugui esser considerada com el resum de l'activitat espiritual de Catalunya. Per això ns permetem endreçar a l'editor de la *Revista de Bibliografia Catalana* la nostra més apremiant requesta pera que apuri tots els medis fins a tenir-la

al dia, entenent que serà aquest un dels més grans serveys que haurà pogut fer a la nostra Patria.

Els materials qui integren aquest volúm cinquè de la REVISTA són: a) Lluís Nicolau y d'Oliver: *Fonts catalanes del Tirant*; b) S. Sanpere y Miquel: *De la introducción y establecimiento de la imprenta en las Coronas de Aragón y Castilla y de los impresores de los incunables catalanes*; c) Jordi Rubió: *Del manuscrit 129 de Ripoll*. Tots tres treballs han estat objecte de sengles publicacions apart y això ens donarà ocasió de parlar-ne fóra d'aquí.

DE LA CRÓNICA DEL REY EN JAUME' L CONQUERIDOR. Fou alhora'l títol y el tema del discurs presidencial d'en Massó y Torrents en el Certamen organitzat a Tarragona ab motiu del setè centenari de la naixença de Jaume I. En Massó, servint-se de la meteixa Crònica, de la qual ne retreu freqüents passatges, fa remarcar el valor autobiogràfic indubtable de les pàgines del Conqueridor, palpitan-tes de vida y plenes de recorts personals, revelant a cada pas el convenciment ab que'l regi redactor entenía escriure pera la posteritat. Altres deducions, totes elles altes y estimulants, fa en Massó damunt l'obra històrica del rey en Jaume; y d'aquest treball, exempt de tot tirat acadèmic, encara que impecable desde'l punt de vista literari, ne ressurt la importància fonamental de la Crònica com a document històric, a l'ensem que la utilitat del seu estudi pera promoure en els catalans el sentiment d'amor a la propria nacionalitat.

Per ultim, es d'en Massó y Torrents un treball publicat dintre l'« Anuari » de 1909-10, de l'« Institut d'Estudis Catalans » en el qual se tracta de l'escriptor català en FRANCESCH EXIMENIÇ. La importància d'aytal treball reclama un anàlisi més detingut per la part nostra y a tal efecte'ns proposem dedicar-hi a continuació una nota apart.

Mes, pera posar a n'aquesta un degut compliment, stans permès suplicar a l'amich de qui hem pretès donar aquí'l retrat moral al costat del que'ls bons oficis d'en Pahissa'ns han procurat en quant a lo físich, que vulgui perdonar-nos la exhibició que d'ell hem feta en aquestes columnes: per més que ab això haguèm vingut a contrariar el seu gust, consti-li que ha estat principalment pera satisfer el nostre, que ho hem fet; de lo qual se'n beneficiaràn, sens dubte, molts altres amichs d'en Massó y Torrents qui senten per ell una admiració semblant a la que nosaltres sentim. En aquest sentit, BIBLIOFILIA's complaurà sempre fent de la indiscreció la seva virtut predominant.

Obres de Fra Francesch Eximeniç (1340-1409)

Mercès a la publicació de l'estudi d'en Massó y Torrents, la llum s'es feta entorn de la figura interressantíssima d'aquell escriptor català.

Els treballs d'en Massó han tendit a estudiar y a ordenar tots els documents de que's té notícia relacionats ab el nostre fra-menor, y venen a representar una veritable exploració duta a terme dintre la seva copiosa y complicada producció. Ara es quan podèm formar-nos una idea de la significació literària de l'EXIMENIÇ, essent possible, a base del treball d'en Massó, empendre, qui d'això tingui coratge, una monumental publicació qui hauria de comprendre l'obra total del polígraf geroní.

Resumirèm en aquest lloch les notícies biogràfiques y bibliogràfiques contingudes en la nova publicació d'en Massó y Torrents, donat el gran interès d'unes y altres.

Fra FRANCESCH EXIMENIÇ sembla nat a Gerona, devers l'any 1340; emperò no's tenen notícies documentades sobre aquest extrém. Tampoch se té notícia dels seus anys de juvenesa, ni dels seus primers estudis, si bé sembla cosa certa que prengué'ls hàbits franciscans a Gerona, fent la seva professió al convent de Sant Francesch de Barcelona. Els primers documents corresponen a l'any 1373, en que se'l troba a Tolosa estudiant pera passar-se mestre en Teologia.

Durant el període de 1377 a 1380, tot y residint habitualment a Barcelona, feu diverses anades a Gerona, en qual ciutat tenia una sa germana, casada ab un tal Bernat Pintor, notari.

En 1379 passa temporada a Vich, y en 1381 se'l troba, ja de ple entregat a la producció literària, a Barcelona; manant-li'l rey que no's mogui d'aquesta ciutat fins que hagi donada fi a la gran obra del *Crestià* en que treballava.

A partir d'aquesta època, terminat ja'l primer llibre del *Crestià*, surt de Barcelona; se'l troba en lo successiu a Valencia, hont resideix per espay de vint anys al menys (1384 a 1407), explicant això que algunes de les obres de l'Eximeniç s'en dediquen a personalitats d'aquella ciutat, o escrites a instigació llur.

De les darrerries de 1391 data l'incident qui tingué lloch entre'l nostre frare y el rey Joan I, a conseqüència d'una prèdica d'aquell en la qual se feu ressò de certes profecies qui auguraven la desaparició de tota potestat reyal cristiana, llevat de la casa de França, abans de terminar la centuria. El rey demanà explicacions, y el frare degué donar-les del tot a satisfacció del monarca, a judicar per les corals relacions ulteriors entre abdós, y el gran apreci en que Joan I tingué tostemps a fra Eximeniç. Aytal confiança augmenta encara per part del rey Martí y de la regina Maria, sa muller, havent estat cridat fra Eximeniç a Vilarreal a la mort d'aquesta, pera assistir-la en sos darrers moments (1407).

L'any següent, 1408, té lloch a Perpinyà un concili convocat pel papa Benet XIII, al qual assisteix fra Francesch Eximeniç, ja vell y malalt.

En aquesta ocasió'l papa li confereix, de primer, la dignitat de patriarca de Jerusalem, y, al cap de poch, la de bisbe d'Elna. La seva mort degué ocórrer poch després: segons alguns autors, el dia 23 de janer de 1409; emperò, segons sembla, no tan aviat.

L'obra literaria del nostre autor queda perfecta-ment inventariada y classificada en el treball d'en Massó y Torrents. A la xifra de doscents-hu arriben els documents bibliogràfics (manuscrits y edicions impreses), relatius a l'Eximeniç, qu'en aquell s'estudien, ab l'amplitud necessaria pera que qualsevol pugui apreciar la importancia y significació dels escrits del gran polígraf català. Resúm de tot això es el següent estat, el qual té per base les notícies acoblades per l'autor de la monografia qui'ns ocupa, de la que no podrà prescindir desd'ara qui's proposi estudiar l'Eximeniç per, sia quin sia, de sos variats aspectes com a home y com a escriptor.

Títols de les obres	Manuscrits				Edicions				Totals
	Catalans	Castellans	Francesos	Llatins	Catalans	Castellans	Francesos	Llatins	
OBRES ESCRITES EN CATALÀ									
<i>Llibre Primer del Crestià.</i>	7	—	—	—	1	—	—	—	8
<i>Llibre Segon del Crestià.</i>	3	—	—	—	—	—	—	—	3
<i>Llibre Terç del Crestià.</i>	12	—	—	—	3	—	—	—	15
<i>Llibre Dotzè del Crestià.</i>	6	—	—	—	2	—	—	—	8
<i>Regiment de la cosa pública.</i>	1	—	—	—	1	—	—	—	2
<i>Doctrina compendiosa de viure justament e de regir qualsevol ofici públic lealment e diligent.</i>	10	—	—	—	2	—	—	—	12
<i>Llibre dels Angels . . .</i>	22	7	12	2	2	3	4	—	52
<i>Llibre de les Dones . .</i>	11	11	—	—	1	1	—	—	24
<i>Scala Dei. — Tractat de Contemplació . . .</i>	11	—	—	—	3	—	—	—	14
<i>Cercapou.</i>	3	—	—	—	—	—	—	—	3
<i>Confessional</i>	2	—	—	—	4	—	—	—	6
<i>Art de ben morir . . .</i>	2	—	—	—	1	—	—	—	3
<i>Qüestions sobre'ls novíssims.</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	1
<i>Tractat de la Passió. .</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Vida de Jesucrist. . .</i>	22	1	1	—	—	1	—	—	25
OBRES ESCRITES EN LLATÍ									
<i>Psalterium laudatorium.</i>	4	—	—	3	1	—	—	—	8
<i>Expositio in psalmos poenitentiales</i>	3	—	—	3	1	—	—	—	7
<i>De triplici statu mundi.</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	1
<i>Pastorale.</i>	—	—	—	6	—	—	—	1	7
Totals. . .	120	19	13	15	23	5	4	1	200

El total de manuscrits y edicions del quadre precedent resulta inferior en una unitat a la suma

donada per en Massó: es perque nosaltres no hi hem fet entrar un manuscrit castellà reconegudament apòcrif, de qu'en Massó dona noticia (el núm. 152).

Aquests són els resultats de l'estudi monogràfic dut a terme per en Massó y Torrents entorn de la figura interessantíssima de Fra Francesch Eximeniç. Desd'ara deixen d'esser un enigma multitud de qüestions relacionades ab aquest escriptor; y encara que no s'ha pas dit la darrera paraula sobre d'ell, hem de reconèixer que lo fet determina una bona orientació y estableix una norma pera tot ulterior treball.

Desitgem, d'acort ab l'autor de l'estudi qui'ns ocupa, que aquest pugui esser considerat com a prospecte de la publicació de l'*opus* complet del fra-menor geroní; empresa de la més gran importancia y d'una utilitat que ningú té'l dret de desconèixer a partir d'aquest moment.

Obit: l'impressor Oliva y Milà

BIBLIOFILIA té'l sentiment d'haver de registrar en ses planes la mort del conegut impressor vilanoví qui fou en Joan Oliva y Milà, ocorreguda'l dia 5 de desembre de 1911.

L'Oliva havia nascut el dia 5 d'octubre de 1858, a Sant Pere de Ribes; va practicar de jove l'ofici d'impressor a França y a Anglaterra; devers l'any 1875 retornà a son país nadiu, establí algun temps després a Vilanova y Geltrú'l seu obrador gràfic, el qual sabé posar bentost al nivell de les més perfeccionades instalacions estrangeres. La producció de les seves prempres se distingí tot seguit per la seva originalitat, lo qual no era obstacle a la imitació, quan se presentava'l cas, dels patrons clàssics de la tipografia, excellint singularment en donar caràcter a les seves estampacions de lletra gòtica, en les quals revelà una coneixença perfecta de les produccions tipogràfiques del xv.^{en} segle.

El nostre impressor era home d'una vastíssima cultura y d'un tracte social delicadíssim. Exercià desde feya anys el càrrech de bibliotecari de la Biblioteca-Museu Balaguer, hont deixarà un buyt que difícilment podrà esser omplert.

Considerat com a escriptor català, devém fer memoria del seu *Breu Compendi d'Historia de Catalunya* (Vilanova, 1901), redactat ab força criteri històric y en estil fàcil y sugestiu.

Descansi en pau l'excellent patrici y bon amich nostre!

La "Oració" d'en Roiç de Corella

Ens ha causat una molt agradosa impressió'l trobar-nos, al fullejar el « Almanaque de los Ami-

gos del Papa » pera 1912, ab una gentilíssima versió castellana d'aquella *Oració a la sacratíssima Verge Maria tenint son fill Deu Jesús en la falda devallat de la Creu*.

Encara ha fet més el traductor de la ORACIÓ (qui n'es el nostre amich, y colaborador dins la « Biblioteca Catalana », mossèn Jaume Barrera), y ha estat posar el nostre nom devant del seu treball, homenatge que no sabem com agrahir-li per la meteixa rahó que'l tenim per absolutament immerescut. Lo que hi ha es que mossèn Barrera, com a bon català, s'es entusiasmat devant la pròxima perspectiva de veure editades les obres d'en Roig de Corella (per l'anunci que'n ferem damunt BIBLIOFILIA, columna 55), y ab això creyem explicada la seva amable endrega: explicada, emperò jamay justificada.

La ORACIÓ de que's tracta ha estat varies vegades publicada, y lo qui es més, judicada tot'hora com un joyell poètic de la més alta valua. « Esta obra es una de las de mayor mérito de nuestra poesía », digué d'ella en Milà y Fontanals; « una de las pocas obras de verdadera inspiración lírica que hay en su tiempo y en su escuela », té declarat en Menéndez y Pelayo; « la *Oració* de Corella es joya del misticismo y del arte más acendrados », segons opinió del P. Blanco García; y, per fi, « esta magnífica *Oració* no tiene rival en aquella época », diu ab igual convicció en Rubió y Lluch; lloances que trobem ben merescudes y a les que volèm que puguin unir-se les dels nostres llegidors, d'aquells, s'entén, als qui per ventura no'ls era llegut de fer la coneixença ab la composició de que's tracta.

A tal efecte, donem aquí reproduïdes simultaniament la lliçó catalana original d'en Roig de Corella y la nova traducció castellana qui'ns ha mogut a redactar aquesta nota: així's podrà apreciar, alhora que les bellesses literaries de la *Oració*, la exactitut y dignitat ab que mossèn Barrera ha transportades aquelles a la llengua castellana, que coneix y sab manejar d'una manera admirable.

Ab plor tan gran que nostres pits abeura,
Con llanto tal que nuestro pecho inunda,
e greu dolor que nostre cor esquinça,
con tal dolor que el corazón nos rasga,
venim a vos, filla de Deu e mare;
hija y madre de Dios, á ti venimos.
que nostra carn dels ossos se arranqua
De los huesos se arranca nuestra carne
yl esperit desiga lesser perdre;
y á la nada volver quiere el espíritu,
pensant que, mort per nostres greus delictes,
viendo muerto por nuestras graves culpas
ver Deu e hom, lo fill de Deu e vostre
al que es Dios-Hombre, Hijo de Dios y tuyo,
jau tot estes en vostres castes falde.
sobre tu halda castísima yaciente.

Ab fonts de sanch regua lo verge strado
Riega su sangre el virginal regazo
hon chich infant lo bolcas ab rrialles;
do, niño, lo fajabas sonriente;

yls vostres ulls estillen tan gran aygua,
el llanto torrencial de esos tus ojos
que pot lavar les sues cruels nafres,
lavará sus mortíferas heridas,
fent ab la sanch un enguent e colliri
y mezclada su sangre con tus lágrimas
dinfinít preu per levarnos les taques
formar ha tal colirio, curativo
quel primer hom, com a vassall rebelle,
de la culpa que Adán, por ser rebelde,
nos ha causat, ensemps ab nostra culpa,
á todos transmitió, y de las nuestras.

Lo vostre cor partit ab fort escarp

Partido el corazón por duro hierro
de gran dolor vos mostra tan gran planyer,
te hace romper en tan amargo llanto,
quels serafins ensemps ab tots los angels
que el Angel con los puros Serafines
mirant a vos planyent aprenen dolre,
aprenden á llorar cuando te oyen.
Plany se lo mon cubert daspre scelici,
En áspero cilicio el mundo llora,
erida lo sol plorant ab cabells negres,
solloza el sol y con cabellos negros
e tots los cels vestits de negra sargua
se cubre el rostro, con los astros todos,
porten acorts al plant de vostra lengua;
y lloran de tu voz al suave unísono:

— « O fill tot meu! hoyu a mi queus parle.

— « ¡Oh Hijo todo mío, que escuchaste

» *quen lo dur pal haueu hoyt lo ladre:*

» desde la cruz al Buen Ladrón, escuchame:

» *Puix no voleu que de present yo muira,*

» Si contigo no quieres que hoy fenezca,

» *estigua ab vos tancada en lo sepulcre,*

» consiente que me encierre en tu sepulcro;

» *Yo us acollí en lo meu verge ventre,*

» cual mis puras entrañas te acogieron

» *ara vos, fill, rebeu me dins la tomba;*

» acógeme, Hijo mío, en esa tumba;

» *que nos pot fer entrels vius yo conversse,*

» ya no puedo habitar entre los vivos

» *puix que, vos mort, es ja ma vida morta.*

» *porque, muriendo tú, mi vida acaba!* »

» *En major loch no pensseu yom estengua*

» « No creas que yo yazga en más holgado

» *del que vos, fill, pendreu dins en la pedra.*

» lugar del que tendrás en el sepulcro;

» *Giten a mi primera en la fossa,*

» arrójenme primero á mí en la tumba,

» *que no us es nou dormir en los meus brassos!*

» ¡que dormir en mis brazos no te es nuevo!

» *Cobrir vos ha lo mantell qua mi cobre,*

» Compartamos el manto que me cubre

» *e si no us par vos baste tal mortalla,*

» y si él no basta á amortajar dos cuerpos,

» *la mia carn que viu haueu vestida,*

» la carne de la cual tienes la tuya,

» *no us sia greu que mort encara us cobra.* »

» ya muerto, no te duela que te abrigue. »

Mare de Deu, humil tostemps e verge,

Madre de Dios humilde y siempre virgen,

lum daquest mon, del cel luent carvoncle,

luz de este mundo, celestial carbúnculo,

mirra portam de nostra vida amargua,
 mirra amarga traémoste los vivos,
 dolentnos fort com havem fet ofensa
 doliéndonos de veras por la ofensa
 al vostre fill, Deu e senyor benigne.
 que hicimos á tu Hijo, Dios benigno.
 Ensens tenim que nostre cor perfuma,
 En nuestro corazón ya arde el incienso,
 que som contents se faça sacrefici
 y, si quiere tu Hijo, el sacrificio
 de nostra carn sil vostre fill ho mana,
 de nuestra carne ofréczase en buen hora.

E no gosam les nostres mans estendre
 No osamos alargar á ti las manos
 pera untar de vostre fill insigne
 para ungir de tu Hijo el santo cuerpo,
 lo cos sagrat, mas preneu aquest balssem:
 mas admite, Señora, aqueste bálsamo
 que sens temor nostra lengual confessa
 de nuestra confesión á voz en grito:
 redemptor Deu, a Deu plaent oferta,
 « Tu Hijo es Redentor y Hostia propicia
 qui, al terç jorn, trahent del fondo càrcel:
 » que á los santos va á abrir la oscura càrcel:
 los sants catius, lo veureu dins la cambra
 » ¡dentro tres días lo verán tus ojos
 mes clarejant quel sol alt en lo cerele.
 » más brillante que el sol en pleno cenit! »

J. ROIG DE CORELLA (Trad. J. BARRERA)

La "Sociedad de Bibliófilos Madrileños"

Desconeixem la constitució interna d'aquesta nova Societat, y sols sabem del seu funcionament lo relatiu a les publicacions, les quals veuen la llum, a rahó d'un volum per semestre, ab molta regularitat, desde les darreries del 1909.

Les obres fins ara publicades són les següents:

1) *Gestas del Rey Don Jayme de Aragón. Madrid, 1909.* Un volum de (6) + 337 pàgines.

Fa la presentació del llibre'l distingit hispanista senyor R. Foulché-Delbosc, en una breu nota al davant del text del XIV.^{en} segle que's reproduceix, el qual es una traducció de la nostra crònica catalana del gran Rey En Jaume.

2) *Luis Vélez de Guevara: El Diablo Cojuelo. Madrid, 1910.* Un volum de XL + 275 pàgines.

Magnífica edició, ben documentada ab una introducció y abundants notes del senyor A. Bonilla y San Martín.

3-4) *Floresta General. Madrid, 1910 y 1911.* Dos volums, de VI + 313 y de (4) + 299 pàgines, respectivament.

Presenta'l llibre'l senyor Pablo Oyanguren en una nota al començament del primer volum. Se tracta d'una recopilació d'antigues col·leccions d'apoteugmes, comprensives de: a) *Floresta Española de Melchor de Santa Cruz de Dueñas*; b) *Floresta Española de Francisco Asensio*; c) *Deleyte de la Discreción y fácil escuela de la Agudeza de Don*

Bernardino de Velasco y Pimentel, Duque de Frías, Conde de Peñaranda.

5) *Cristóbal de Villalón: El Scholástico. Tomo primero. Madrid, 1911.* Volum de (4) + 257 pàgines, que haurà de completar-se ab un segon volum, pera'l qual el senyor Menéndez y Pelayo promet un ensaig sobre la vida y obres de l'autor.

Com se pot veure, la novella « Sociedad de Bibliófilos Madrileños » té posada ja de manifest la seva bona orientació editorial y s'acredita per la regularitat de la seva producció; tant per l'una com per l'altra, no hem de regatejar-li els nostres sincers aplaudiments.

BIBLIOFILIA's complau endreçant una salutació la més cordial als confreres de Madrid, pera'ls quals sempre hi haurà en les nostres columnes una afectuosa y solícita atenció.

Correspondencia interessant

A la immensa majoria dels espanyols, si'l día més impensat els arribés una carta, per altra part ben dirigida, en el membret de la qual llegissin les paraules « El Diputado á Cortes por... », els ocrirria immediatament la idea de que, per fi, ha estat resolta en sentit favorable tal o qual qüestió que tenien recomanada allà dalt a n'algun diputat amich... (Es d'advertir que allà dalt vol dir Madrid; eufemisme ab que'ls catalans hem resolta la difícil pronuncia d'una *d* final qui'ns traeix de provincians quan hem de dir-la, parlant en castellà. Es d'advertir, així mateix, que la suposició que fem sobre lo que pensarien molts espanyols al rebre carta d'un diputat, se basa en dues observacions: la primera es que no hi ha apenes ningú qui no tingui alguna qüestió o altra pendent ab l'Estat; la segona es que'ls diputats no més solen escriure quan les resolucions han estat favorables a qui'ls feu la recomanació: altrament no escriuen.)

El Redactor no podria pas dir d'ell mateix quina cara va fer al llegir allò de « El Diputado á Cortes por... », damunt d'una lletra que rebé fa unes setmanes, car certament ell es dels pochs espanyols qui no esperen res d'allà dalt. Lo probable es que'l Redactor degué obrir els ulls un xich més que de costum, per efecte de la estranyesa, y que, al començar a llegir l'escrit, els obrís més encara, pera poder desxifrar aquella minúscula escriptura.

Arribat de la lectura a la terça o quarta ratlla, el Redactor volgué, d'instint, saber qui firmava l'escrit: llegí PERE COROMINAS; y's tranquilisà al punt mateix, car, certament, pressentí que d'aquest cantó no li podien pervenir sinó bones coses; idea a la qual també l'inclinà l'afectuós començament de la missiva. Seguint ab creixent interès la lectura, el Redactor tingué de sobte una lluminosa idea. Veureu...

Se presentà a la estampa d'en Giró, hont la

BIBLIOFILIA es impresa, y donà a les caixes les planes que, venent la dificultat de la lletra de mà, havia pogut apenes desxifrar, sense haver passat de la meytat ab tot y el gran interès que pera ell tenien.

Fou qüestió d'esperar algunes hores. Després, ab tota tranquil·litat y ab el goig qu'es de suposar, pogué llegir de dalt a baix el Redactor de BIBLIOFILIA la carta rebuda del senyor Pere Corominas, al qual no sab encara si ha d'agrahir més els conceptes afectuosos que aquella conté, o'l fet material d'haver-la-hi escrit. De les dues coses entén, ab tot, quedar-li fonament obligat.

Y ara, lo que de tot això se'n segueix, no necessita gayres explicacions: una vegada compostes les planes del nostre comunicant ocasional, no era qüestió de distribuir la composició, sense que d'ella se'n fes un bon us, a utilitat dels llegidors de BIBLIOFILIA; els quals creyem hauràn de trobar igual interès que nosaltres en la lectura de l'escrit del senyor Corominas. Aquest es com segueix:

«[Barcelona] 15 d'Octubre de 1911

» Sr. D. Ramón Miquel i Planas

» Dilecte amic i bibliòfil: Cercant distracció a les amargures de la política he passat la tarde d'avui llegint al menjador de casa la vostra edició del *Pierres de Provença* i de la gentil *Magalona*. El meu auditori eren la mare, la meua esposa, la seva germana i el meu fill Joan. Tots estaven trastornats i quant hem arribat al pas en que *Magalona* aconsola a la mare de *Pierres* de no veure mes al seu fill tots ells ploraven i jo mateix he tingut de parar la lectura perque se'm trencava la veu.

» Per havernos fet passar tan bella tarde us vaig a donar algunes noves que tal vegada desconexien. Si ja ho saviau, preneune la bona voluntat. Se refereixen al *Isop*.

» 1.ª Molt abans de Demetrius de Falero ens parla d'*Isop* en els seus dialectes Plató al dirnos que Socras s'entretenia a la presó posant en vers les faules d'*Isop*.

» 2.ª Sens dupte per una defectuosa etimologia els Orientals modificaren la personalitat d'*Isop*. El que es lleig i negre es *Loqman*, l'*Isop* arab o etiop citat en el *Coran* per Mahoma (1). Els autors classicos no diuen pas que *Isop* fos lleig, ni jeperut ni negre. Segons Eustathius, citat per Bachet de Méziriac, el nom d'*Isop* se feia derivar del verb *Ætho*, *Æso*, que significa *lluïr*, *cremar*, i del nom *ops*, escrit amb *o* llarga, que significa *ull*. Per tant el nom del fabulista vol dir «l'home dels ulls brillants». Els autors diuen que es esclau, pero no diuen que sigui lleig, n¹

(1) « Això no vol dir que les faules que corren ab el nom de *Loqman* siguin del temps de Mahoma. Aquest va pendre el nom del personatge de les tradicions pre-islamitiques, pro les faules son escrites molt mes tart. En realitat se tracta de les mateixes faules d'*Isop*, traduïdes del grec al sirí pel cristià Barçouma, cap al any 1299, pels temps en que Planudi escrivia el seu compendi de l'història d'*Isop*. En Clément Huant cita un altre recull siríac de les faules amb el títol de *Matlé de Soufos* (Faules d'*Isop*). Les faules atribuïdes a *Loqman* son segurament la versió arab d'aquelles traduccions siriaques. Així es que també per les faules de *Loqman* l'hipòtesi indiana es inadmissible. En canvi es cert que les faules de *Kalila i Dimna* son una adaptació dels contes indians del *Panchatantra* traduïda del pehlvi al arab pel persa Abdallah Ibn el-Mogaffa avans de 757, any en que fou condemnat a mort. »

» jeperut. Nau suposa que això ve d'atribuir l'etimologia *Æthiopí* al nom d'*Æsope*.

» 3.ª En aquests darrers temps han deixat de produir impresió els orígens indics suposats a les llegendes literàries i a les tradicions religioses. Es ben possible que'ls fets citats en la vostra nota preliminar no tinguin l'importància que'ls hi atribuïu. Al contrari, cada dia va prenent mes importància l'estudi dels pobles que ocupaven l'Assia menor. S'han trovat proves evidents de l'existència d'una civilització a la Caldea a prop de 4000 anys avans de J. C. » Avui dia l'estudi del arameu i del sirí ens permet aclarir els orígens de la civilització egípcia i jònica molt millor que l'extravagant hipòtesi indica.

» Perxò dono mes importància a la publicació de l'*Historia del Assiri Ahikar* que a les faules indies de Kybises. Aquest *Ahikar* fou escriba dels reis Sennacherib i Asarhaddon de Ninive, que regnaren pels anys 705 a 668 avans de J. C. Aqueixa història té sobre la d'*Isop* i la dels indis una època aproximadament certa. Aquests reis han existit i *Ahikar* probablement també, per mes que damunt del fet historic primitiu hi hagi treballat, desfigurantlo, la llegenda.

» L'existència literària d'aqueixa colecció de màximes i breus apòlegs queda comprovada en data mes antiga que cap mes. Demetrius de Falero es del 300 (a. J. C.); les faules líbiques son del segle i. Doncs a Berlín hi ha tres papirus un d'ells datat al any 14 del regnat de Darius II (408-407 avans de J. C.) i els altres dos que no son datats, pero que foren trovats junts a Elefantina i d'escriptura casi idéntica, contenen com una sisena part de l'*Historia* i saviesa de l'*Assiri Ahikar* en arameu.

» Per altra banda Clément d'Alexandria diu que les obres morals de Democrit, nascut als començaments del segle v avans de J. C. provenen dels Babilonis, car va traduir la stela de *Acicar* (sens dubte *Ahikar*). De Democrit va pendre Menandre les màximes morals. Això vol dir que en la Grecia del segle v quant encare no s'havien escrit les *Faules d'Isop* ja's coneixien les màximes y apòlegs del *Assiri Ahikar*.

» 4.ª A París hi ha un manuscrit grec que porta l'història d'*Isop* escrita per Aphtonius, autor del segle iii, pro encare no s'hi trova la part que segurament ha passat d'*Ahikar* a *Isop*. Jo he llegit l'història d'*Ahikar* i conté extensament l'episodi d'*Isop* a Egipte, se pot dir que exactament igual, pro mes extens que'ns el conta Planudi. » ¿Que haurà passat?

» Hi han dos recensions gregues de l'història d'*Isop*: la de Maxim Planudi (1260-1310) monjo de Constantinopla, i la traduïda en llatí per Rynucius Thetallus al segle xv. Aquestes dos recensions moltes vegades coincideixen, pro la de Rynucius es mes extensa. Lo que probablement hi ha es que tots dos han treballat sobre una història grega mes antiga, avui desconeguda, casi traduïda literalment per Rynucius i abreviada per Planudi. Aquest primer exemplar greg, posterior al del segle iii, ja havia vuidat en l'història d'*Isop* l'història de *Ahikar*.

» *Resum*: Al segle vii avans de J. C. existia un *Ahikar*, escriba de Sennacherib, rei de Ninive, que per tradició oral va deixar màximes y apòlegs, o que se li atribuïren per la seva saviesa. Cap al segle v un jueu de Babilònia va escriure la primera *Historia* de *Ahikar* i la seva saviesa, tenint a la vista la *Saviesa* de Salomó. Democrit va portar a Grecia les màximes, mes no l'història.

» Per aquells temps se formà a Grecia la tradició d'*Isop*, certa o suposada, i al menys algunes de les màximes d'*Ahikar* s'atribuïren a *Isop*. Mes tart la semblança d'a-

» queixes màximes i d'alguns apolegs feu que un autor greg » vuidés també part de l'Historia d'Ahikar en la d'Isop. Ai- » xó'm fa pensar que l'influència caldea es mes directa que la » india i si's demostra que la civilització del Eufrates es tant » o mes antiga que la de la India, tal vegada els orígens son » caldeus i les derivacions india i grega vingueren d'aquell » altre tronc comú.

» *Historia i saviesa d'Ahikar l'Assiri*. Per acabar aquí » teniu una nota d'aquest llibre escrit primitivament en » arameu.

» Ahikar, escriba de Sennacherib i d'Asarhaddon (Sarhe- » dom) adopta al seu nebot Nadan, l'educa i li dirigeix una » serie de màximes. Nadan, malagratit, arma una intriga i » vol fer passar a Ahikar per medi d'unes cartes falces com » un conspirador i'l fa condemnar a mort. El butxí es un amic » d'Ahikar i l'amaga en comptes d'executar l'ordre. El rei » d'Egipte demana al rei d'Assiria que li envii un home que » pugui respondre a totes les seves preguntes i construir un » palau en l'aire. Ahikar surt del amagatall, va a Egipte, » respon triunfalment al Pharaon, s'en emporta tributs i ri- » ques, i a la tornada demana que li sigui entregat Nadan. » Li fa donar una terrible lliada de bastonades perquè la » saviesa li entri per les espatlles ja que no li havia entrat » per les orelles, i li adreça una segona serie de màximes.

» L'obra conté: una Introducció de poques ratlles. Cap. I. » en que Ahikar demana un fill i li es negat. Cap. II. Ahikar » adopta a Nadan. Cap. III. Conté 95 màximes dirigides a » Nadan. Cap. IV. Mala conducta de Nadan. Cap. V. Ahikar » vol educar al germà de Nadan i aquest fa l'intriga de les » cartes. Cap. VI. Segueix l'intriga. Cap. VII. Segueix l'in- » triga. Cap. VIII. Segueix l'intriga. Cap. IX. Acaba l'intriga » i Ahikar es condemnat a mort. Cap. X. Ahikar ho comu- » nica a la seva dona. Cap. XI. La dona emborratxa als but- » xins. Cap. XII. El butxí no mata a Ahikar i l'escondeix. » Cap. XIII. Sentiment del rei. Cap. XIV. Venjansa de Na- » dan. Cap. XV. Ahikar prega a Deu. Cap. XVI. Carta de » Pharaon al rei amb l'embaixada dita. Cap. XVII. Els prin- » cipals del regne no hi poden res. Cap. XVIII. Nadan tam- » poc. Cap. XIX. El butxí diu que Ahikar es viu. Cap. XX. » Ahikar surt. Cap. XXI. El butxí el porta al rei. Cap. XXII. » Ahikar respon al rei. Cap. XXIII. El rei diu a Ahikar lo » del Pharaon. Cap. XXIV. Ahikar promet sortir del pas. » Cap. XXV. Preparatiu de la corda, les gavies y les agui- » les. Cap. XXVI al XXX. Anada a Egipte i savies proeses » de Ahikar. Cap. XXXI. Torna a Ninive. Cap. XXXII. El rei » el reb amb honor. Castig de Nadan. Cap. XXXIII. Nova » tanda de màximes en forma de comparances y apolegs. » (Son 47 mes). Cap. XXXIV. Mort de Nadan. Cap. XXXV. » Epilog.

» Exemple de la primera tanda de màximes: « 39. Fill » meu: com un arbre opulent sota's seus fruits, les seves » fulles i les seves branques, aixís es l'home amb una dona » excelent, i els seus fruits son els fills i els germans. L'ho- » me que no te dona, ni fills ni germans al mon, será menys- » preuat pels seus enemics, com un arbre que está a la llinda » del camí: tots els qui passen li peguen amb el peu i men- » gen els seus fruits, y l'animal selvatge fa caure les seves » fulles. »

» Exemple de la segona tanda: « 106. Fill, tu has estat per » mi com un parany ocult sota els fems. Un passarell ve, el » parany el veu i li diu: O germà meu ¿que fas aquí? — El » passarell respon: Te miro. — El parany diu: Prega a Deu, » glòria a Deu. — El passarell li diu encare: Que es aquesta » fusta que tens lligada? — El parany respon al passarell: Es » el meu bastó i el meu puntal, amb ell me sostinc a l'hora » de pregar. — El passarell diu: Que es aquest blat que tens

» a la boca? — El parany respon: Es aliment i pa que retorna » als que tenen fam. Jo me l'he posat a la boca perquè ser- » veixi d'aliment als afamats que s'acullen a prop de mi. — El » passarell diu: Jo are tinc molta fam, me'l vinc doncs a men- » jar. — El parany li respon i diu: Acostat, o germà meu, i no » temis. — Quant el passarell va anar per pendrel el va aga- » far tantost del cap, i el passarell va dir al parany: Si aixó » es el teu dejuni i la teva oració sobres d'aquest pa, Deu » no reberá pas el teu dejuni i la teva oració, i no't concedirá » cap benefici. »

» Y are adeu siau. Que publiqueu moltes obres com el » *Pierres de Provença*. — PERE COROMINAS. »

Com a darrer comentari a la carta transcrita, la Redacció's creu en el cas de fer unes observa- cions, y són:

Que'l propòsit de BIBLIOFILIA de no signifi- car-se en política a favor de cap partit determinat, no limita les nostres facultats de rebre ab goig car- tes d'aquells diputats a Corts, sien ministerials o de la oposició, qui's dignin escriure'ns sobre qües- tions de lletres o de llibres.

Qu'en el cas concret del senyor en Pere Coro- minas, trobem que ha estat un bell gest de triomfa- dor el seu, demanant a la literatura'l goig espiri- tual que l'exercici de la política havia pogut fer-li anyorar; lo qual deu ocórrer a hores-d'ara a molts catalans qui, com el senyor Corominas, han senti- des en una o altra forma les amargures de que'ns parla al començament del seu escrit.

Som molts, emperò, els qui, havent perduda la fe en els procediments de la política, l'hem retro- bada tota sencera en els de *faradisació*, de que hem parlat al tractar d'en Massó y Torrents, y que'l senyor Corominas practica també escrivint y publi- cant llibres en català. Això! això! Aquest es el camí sense marradal La Redacció en pes de BIBLIOFILIA té fet el propòsit de no seguir-ne may d'altre. *Per angusta ad angusta*.

La Gramàtica d'en Mates (1468)

El canonge vigatà en Jaume Ripoll y Vilama- jor va fer estampar l'any 1833 un opúscol portant per títol la següent proposició: « *Barcelona es la » primera ciudad de España donde se introdujo la » imprenta* »⁽¹⁾. El motiu d'aquesta publicació fou la troballa, en la llibreria d'un convent de Vich, d'un incunable fins aleshores desconegut, imprès a Barcelona l'any 1468, segons consta en el meteix llibre, per l'impressor Joan Gherlinc. Davant d'a- quest document, d'una evidència decissiva no co- neixent-se altre llibre espanyol imprès, anterior a *Les Obres o Trobes en lahors de la Verge Maria* (Valencia, 1474), el canonge Ripoll se cregué obli- gat a establir aquella seva proposició y a defensar- la a base del nou descobriment, mitjançant el follet a qu'hem feta referencia.

(1) Fascicle en 4.ª, de 8 pàgines (Vich, Imprinta Real de Ignacio Valls, 1833).

La qüestió ja venia de lluny. En Capmany havia pretinguda pera Barcelona la gloria d'esser la primera ciutat d'Espanya en que s'havia practicat la impremta (1); y's fundava pera'l cas en una suposada edició de la *Catena aurea* de Sant Tomàs, feta en nostra ciutat l'any 1471. En Méndez (2) negà la certesa d'aquest fet y també la exactitut de la notícia continguda en una obra del segle XVIII (3) en la qual el seu autor, Cristià Seiz, dóna l'any 1473 com el de la introducció de la impremta a Espanya, esmentant una primera impressió barcelonina: els *Comentarios* a Aristòtil de fra Nicolau Bonet.

L'any 1796 el valencià Josep Villaroya havia publicada la seva disertació sobre'ls orígens de l'impremta, en la qual, posant-se decididament al costat d'en Méndez, sostingué la conclusió d'esser Valencia la primera ciutat espanyola en que s'imprimí, negant tot fonament a les afirmacions d'en Capmany y d'en Seiz. Y la veritat es que a favor de Valencia feyen fe documents comprobables a tota hora, en tant que pera Barcelona no hi havia sinó aquelles opinions, tan respectables com se vulgui, emperò indocumentades.

En aquest estat de la qüestió's realisà la troballa de la ja avuy cèlebre GRAMÁTICA d'en Mates. Se tractava d'un llibret de poques dimensions, compost de 58 fulls, estampat en lletra gòtica, la primera plana del qual s'encapçala ab el títol, concebut en els següents termes:

Pro condendis orationibus juxta grammaticas leges litterarissimi auctoris Bertholomei Mates libellus exorditur.

Y acaba, al peu de la segona plana del full darrer, ab la suscripció següent:

Libellus pro efficiendis orationibus vt grammaticae artis leges ex postulante docto viro Bertholomeo Mates conditus et per P. Johannem Matosés Christi ministrum presbyterumque castigatus et emendatus sub impensis Guillermi Ros, et mira arte impressa per Johannem Gherlinc alamanum finitur barcynone nohis octobris anni a natiuitate Christi. M.cccc.lx.viii.

Davant d'un testimoni de tan excepcional importància, la qüestió hagué de semblar definitivament resolta; fins que, alguns anys després, o sia en 1846, l'impressor valencià Joseph de Orga, tornà a resucitar l'antich problema declarant, tot d'un cop, errada la data de 1468 que's llegeix en l'exemplar del PRO CONDENDIS; ja no cal dir que la conclusió seva fou assignar novament a Valencia la prioritat en l'us de la impremta, tornant les coses al punt en que's trobaven abans d'haver-se descobert el susdit exemplar.

En 1872 se publicà el « Catálogo de la Libre-

(1) *Memorias sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona* (Madrid, 1779).

(2) *Tipografía Española*, ed. de 1861, pàg. 27.

(3) *J.-Chr. Seitzii annus tertius artis typographicae* (Harm, 1742).

INSTITUT CATALÀ DE LES ARTS DEL LLIBRE

« FACSIMIL DE LA GRAMÁTICA D'EN MATES, ESTAMPADA A BARCELONA AB LA DATA DE L'ANY 1468

Y NOTICIES IL·L·STRATIVES DE LA SEVA CÉLEBRITAT, ESCRITES PER
EUDALD CANIBELL
MEMBRE HONORARI DEL INSTITUT

EDICIÓ COMMEMORATIVA DE LA ESCOLA PRÀCTICA DE LES ARTS DEL LLIBRE, ESTAMPADA EN LA METEXA: BARCELONA M DCCCC VI

140 X 200

CXXIV + (8) + (116) pp.

ria de Salvà», en el qual també argumenta'l distingit bibliògraf valencià (II, pàg. 431) contra la data de la GRAMÁTICA d'en Mates, decidint el plet de la introducció de la impremta a favor de Valencia.

Vingué l'any 1874 y's prepararen alguns elements de la ciutat del Cid pera commemorar el quart centenari de la introducció de la impremta, essent aleshores que la tan debatuda qüestió prengué'l caràcter de pugna apassionada y descortesa, girant principalment la polèmica entorn de la exactitut de la data de l'incunable barceloní. Prengueren part en la disputa en Joseph M.ª Torres Belda, en Lluís Tramoyeres y l'Antoni de Bofarull, quedant-se cada qual ab la seva rahó, com sol ocórrer sempre que's discuteix a base de conjectures y no sobre fets documentats.

Passen més anys, y la publicació de l'obra d'en Serrano y Morales sobre les impremtes de Valencia ve també a il·lustrar els orígens espanyols de l'art d'imprimir. El senyor Serrano proclama (1), d'acort ab l'Orga, en Salvà y en Torres, lo inversem-

(1) *Diccionario de Impres. Valenc.* (Valencia, 1898-99), pàg. XIII.

Pro condendis ordinibus iuxta grāmáticas leges litterarū
simi auctoris Bertholomei mates libellus exoritur.

Grammatica est scientia

gnara recte scribendi recte loquendi. Nec diffi-
nitio est petri belie. que perfecte continet neces-
saria. Et dicitur grammatica a gramma ton quod ē
littera. et grāmaton a grammā quod est linea.

eo q̄ littere lineis quibusdam depinguntur. Dicitur ergo grā-
matica a genere suo. q̄si litteralis scia eo. q̄ litteratus efficit.

Partes grāmáticas sunt quatuor. scilicet littera syllaba dictio et
oratio. de quibus per ordinem dicitur. Et primo de littera. q̄
est prima pars grāmaticę. Littera est minima pars vo-
cis cōposita. Del sic. Littera est vox. que scribi potest iohibus
sunt diffinitiones iste pisciani i primo maioris. Et dicitur lit-
tera quasi legitura q̄ legendi iter prebeat. Del a litura vt qui
busdam placet q̄ plerunq̄ in lētatib tabulis antiqui scribere
solebant.

Litterarum quedam sunt vocales. quedam vero consonā-
tes. Vocales sunt quinq̄. s. a. e. i. o. u. Consonantium quoda-
sunt mute. et quedam semivocales Mute sunt nouem. s. b. c. d.
f. g. h. p. q. t. Semivocales sunt sex. s. l. m. n. r. s. x. Vocalis est q̄
facit sonum per se. vt a e. Consona est. que cum alia facit sonum
vt b. c. t. c. Et omnia terminantur in e. preter q. que terminatur i
u. et licet l. terminetur in a. Semivocales sunt que incipiunt a
vocali et finiunt in seipsis. vt l. m. n. Et omnia incipiunt ab e. p. x.
ter r. que incipit ab i. et hoc secundum piscianum.

Sequitur de syllaba.

Syllaba est comprehensio litterarum conueniens sub vno ac-
centu et vno spiritu prolati. vel sic. Syllaba est vox litteralis
que sub vno accentu et vno spiritu inuisibiliter profertur. p̄scia

lupinum debet suppleri per medium gerundium cum ista
prepositione de. Exemplum primi. vaig cantar vii respons.
Componitur sic. vapo ad plallendum vnum responsum. Et
emplus secunoi vt dicendo 3o vinc de voler paravis Lōponi-
tur sic. venio de volendo parauis. Si autē vbi nō habeant
supia nec gerundia. tunc d̄s fieri suppletio per supina de facō-
is vel de patior ris et per futur optatiui eius d̄s bi. ut si dicatur
vaig auuiar la gent. Lōponitur sic vapo sc̄m vt mei redeat gē-
tem. similiter dicendo. vaig batte los de rebles. Lōponitur sic
vapo sc̄m vt vapulent discipuli. q̄ licet ist d̄ vbum vapulo ba-
beat supina et gerundia. tūq̄ datur extra significatiōē pro-
pia vbi nō habem⁹ q̄ nō possum⁹ collocare personā patentiē
nō em possit poni in actō. q̄ nō haberet vñ regi. Supina aut
nō requirunt suppositū vt dicit p. e. be. nec pōt poni in abltō. q̄
in significantibus passiōē personā patiens nō pōitur in abltō
testat ergo q̄ nō pōt fieri per supia. per gerundia possit bñ to-
lerari. vt dicendo vapo ad vapulaouz discipulos. pot regi pro
supposito a gerundio illo Et similiter dicendum ē de aliis q̄ sig-
nificant passiōē. Si datur vulgare in. significatōe actia in su-
pinia. Exēpluz vltimi supinur dicēdo. vinc de enuiar lo pob-
le. Lōponitur sic. venio factu vt pplm redeat mei. Exēpluz qñ
datur in significatōe passiua. vt dicendo. vinc d̄ esset enuiat
de mō cōpato. Lōponitur sic. venio passu ut me redeat vel re-
deret mei socii. ita q̄ possum⁹ ponere pñs optatiui vel futuri eius
dez in talib⁹ et similib⁹ suppletioib⁹ sc̄m q̄ inia requirit. Et sic d̄
suppletionibus dicta sufficiant. et de his que spectant ad oia
syntacticam. Gratie habentur deo.

Libellus pro efficiendis orōnibus. vt grāmaticę artis leges ex-
posulant. e docto vito Bertholomeo mates cōditus. et per p.
iobānez matos chulki ministz p̄sbyter q̄s castigat⁹ et emē-
datus sub impensis Buillermi ros. et mita arte impressa per
Jobānem gberline alamanum finitur barcyone nouis octo
bis. anni a natiuitate chulsi. M. cccc. lxviii.

blant de la data de 1468 de l'incunable estampat a Barcelona per en Gherlinc, y's pronuncia, com ells, a favor de Valencia, sense, emperò, fundar-se en cap document decisiu, si no es la prova eliminatòria de la opinió d'en Capmany, a la qual ja no's donava feya temps sinó un molt relatiu valor.

Quasi al mateix temps en Brunet y Bellet en el seu estudi intitulat « La escriptura, lo gravat, l'impremta, lo llibre » tornà a examinar la qüestió, y, també sense documents nous, s'esforçà en fer veure la possibilitat de la certesa de la data 1468 de la famosa GRAMÁTICA.

Per fi, el senyor Haebler donà a llum el seu importantíssim llibre « Bibliografia Ibérica del siglo xv » y, després de la descripció de l'incunable d'en Gherlinc, expressà també la seva idea contrària a la exactitut de la data de 1468.

Y així estem.

O així estavem; car no sembla pas que la cosa pugui donar-se per definitivament resolta, com, en efecte, no ho es, ni tal vegada podrà ésser-ho may.

Emperò l'aparició en aquests moments d'un llibre editat per l'Institut Català de les Arts del Llibre de Barcelona, ab l'objecte de commemorar la creació en la nostra ciutat d'una escola pràctica d'aquelles arts, dona caràcter d'actualitat a les qüestions relacionades ab la introducció de la impremta a la península.

La publicació a que fem referència ve constituïda per dos elements: una reproducció en facsimil de l'incunable PRO CONDENDIS ORATIONIBUS LIBELLUS, conegut vulgarment per GRAMÁTICA D'EN MATES; y tines *notícies ilustratives* sobre la mateixa, degudes a la ploma de l'eruditíssim n'Eudalt Canibell, autoritat reconeguda arreu sobre matèries professionals de les arts gràfiques, y home d'una claretat de judici y d'una imparcialitat posades a prova.

Avuy per avuy els problemes relacionats ab la GRAMÁTICA de 1468 no podríen ja apassionar-nos: en Canibell n'ha donat l'exemple, y ha començat el seu treball partint de la creencia generalment admesa de que la impremta va començar a treballar a Valencia. L'història de la qüestió hi es donat a títol d'informació pera les moltes persones qui no tinguin de l'assumpte un coneixement cabal; nosaltres també'ns n'hem aprofitat, car d'un problema tan complex com aquest no era fàcil en un moment donat poder-ne veure reunits tots els elements de judici; y això es lo que s'ha procurat en aquesta publicació de l'Institut.

En el seu treball el senyor Canibell, un cop feta la descripció bibliogràfica y tècnica de la famosa GRAMÁTICA, y després d'haver transcrit les diverses opinions qui a propòsit d'ella se són manifestades, passa a estudiar, l'un darrera l'altre, els següents extrems, sempre involucrats pels impug-

nadors de la data de 1468, emperò perfectament separables:

EXTRÉM PRIMER: ¿Pot ésser certa la data de 1468 que porta la GRAMÁTICA d'en Mates?

EXTRÉM SEGÓN: ¿Es possible que hi hagués impremta a la ciutat de Barcelona en aquell any 1468?

En favor del primer extrém són analisades, una per una, les rahons aduïdes pels qui han sostinguda la falsetat d'aquella data; falsetat filla, en tot cas, d'haver-se errat en Gherlinc en les xifres romanes del colofó del seu llibre: *M.cccc.lxxviii*; havent degut posar, segons en Salvà, *lxxxviii*; y, segons el doctor Haebler, *lxxxviii*. Es a dir, qu'en Gherlinc hauria degut oblidar-se dues x segons en Salvà y tres x segons el doctor alemany.

Heus aquí ara'ls arguments sustentats pels impugnadors de la referida data:

a) *S'ha negat la certesa de la data de la GRAMÁTICA, afirmant qu'en Gherlinc no imprimí a Barcelona fins l'any 1489.* Així se creya; emperò d'un document descobert pel senyor Sanpere y Miquel (1) resulta: 1.er Qu'en Gherlinc havia fetes, abans de 1489, unes *Hores* historiades, es a dir, ilustrades ab gravats. 2.^{on} Qu'en Gherlinc estava fent, per l'abril de 1489, uns *Diurnals* encarregats pel llibreter Pere Miquel. 3.er Qu'en Gherlinc contractava ab tres llibreters barcelonins (un d'ells el mateix Pere Miquel), en 15 d'abril de 1489, la impressió d'un *Hores* qui havien de contenir tantes *istories* o gravats com les *primeres* que lo dit mestre *Johan Garlinch* feu. La notícia d'aquests tres llibres, completament desconeguts dels bibliògrafs, demostra qu'en Gherlinc imprimí a Barcelona en època anterior a la que's sabia; y, si atenem al fet tercer, de reimprimir-se en 1489 unes *Hores* de les quals se'n havia ja despatxada una primera edició, fins permetria creure que aquella datava ja d'un cert temps.

Si'l senyor Sanpere y Miquel, qui examinà'ls documents notariais d'aquella època, sols conseguí trobar la dita escriptura relacionada ab en Gherlinc, això no es una prova contra l'any 1468 de la GRAMÁTICA: el fet pogué provenir d'haver-se perdut, entre altres, els manuals del notari Pere Miquel Carbonell, corresponents al període de 1457 a 1487; de lo qual, hagué de doldre's, ab força rahó, el senyor Sanpere (2).

Y si no's coneix avuy cap altra estampació d'en Gherlinc entre la data 1468 de la GRAMÁTICA y la de 1489 del document qui parla d'ell, res prova tampoch; car, com declara molt bé'l senyor Haebler, se té notícia de molts llibres que s'imprimiren per centenars y no n'ha sobreviscut ni un sol exemplar; lo qual, segons veyem, es lo que ha succehit ab alguns llibres d'en Gherlinc de que ara tenim

(1) De la introd. y establ. de la Imprenta (Barc., 1909) pàg. 194.

(2) Obr. cit., pàg. 10.

noticia, sense que'ns ne quedi un per mostra.

b) *S'ha parlat de la filigrana o marca d'aigua (la serpentina) qui apareix en el paper de la GRAMÁTICA, pera concloure contra la data de 1468.* No s'ha probat res. La marca de la serpentina qui apareix en l'exemplar autèntich de la GRAMÁTICA's troba ja usada desde principis del segle xv.

c) *S'ha dit que l'aspecte tipogràfic de la GRAMÁTICA revela no esser un primer ensaig tipogràfic, sinó una obra de la qual fins pot dubtar-se de que sigui incunable* (Haebler). En Canibell declara honradament que gayrebé estaria d'acort ab el doctor alemany respecte d'aquest punt: comparant la tipografia del llibre estamat per en Gherlinc ab les demés produccions del grupu primitiu espanyol, millor que de l'any 1468, podria classificar se la GRAMÁTICA com estampació feta entre'ls anys de 1476 a 1480; això volent dubtar de l'any 1468 qui consta en el meteix llibre.

Ab tot, en Canibell, declara extremat el concepte del senyor Haebler, y a continuació examina l'estat de la tipografia fóra d'Espanya en aquells anys; y tant pel caràcter de lletra de la GRAMÁTICA de 1468, com per ses condicions bibliotipogràfiques, no troba que aquesta producció s'anticipi de res a les impressions fetes de 1460 a 1475 fóra d'Espanya.

Y aquí cap afegir-hi una consideració qui, tot y no essent formulada pel senyor Canibell, se dedueix prou de lo establert abans; consideració qui bastarà per ella sola a rebatre l'argument sofistic del doctor Haebler. ¿Es que l'impressor Gherlinc va venir a Barcelona d'aprenent d'impressor? Aquí s'ha parlat de l'art de l'impremta a Espanya com si aquella art fos una invenció indígena, y no una importació industrial relativament perfeccionada. En Gherlinc devia saber prou bé'l seu ofici, y si la GRAMÁTICA de 1468 es d'una tipografia més perfecta que la de les altres estampacions primitives de la península, bé pot esser degut això a que'l tal Gherlinc fos més bon operari que'ls fautors d'aquelles altres estampacions espanyoles.

Emperò, sia lo que's vulgui, ningú provarà may per aquest cantó que la data de 1468 degui esser errada necessàriament.

d) *Alguns autors, identificant el Joan Gherlinc de 1468 ab un tal Joan de Gherlins qui estampà a Tolosa de França en 1521, conclouen contra la primera d'aquelles dates, per la distancia de 53 anys qui la separa de la segona.* Això, com se pot veure, no es argument, sinó hipòtesi: si hi ha gent qui viu 75, 80 y encara més anys, y el cas no es insòlit, tot es qüestió de suposar qu'en Gherlinc tenia 22, 27 o més anys, quan va venir a Barcelona, imprimint-hi la seva GRAMÁTICA. En Canibell esmenta diversos casos d'estampers ben coneguts qui han exercit durant 50, 60 y fins 70 anys el llur ofici.

Podria esser, donchs, en quant a n'això, ben certa la data de 1468 de la GRAMÁTICA d'en Mates.

CONCLUSIÓ formulada pel senyor Canibell a l'extrem primer, es a dir, al de si es o no errada la data de la GRAMÁTICA, després d'aquilatats els anteriors arguments: *Mentres no's dongui alguna prova que sia quelcòm més que suposicions fonamentades, la data de l'any 1468 romandrà al peu de la GRAMÁTICA ferma com una afirmació, per discutida que sia.* Són aquestes les seves meteixes paraules (pàg. LXXXV).

Sobre'l segon extrem, es a dir, sobre si era possible qu'en l'any 1468 hi hagués impremta a Barcelona, en Canibell conclou en sentit afirmatiu, y ho declara igualment pera Valencia, abdués ciutats trobant-se en condicions anàlogues: *era, donchs, possible que a Barcelona, o a Valencia, s'hi estampés en 1468.*

Apartant-se un xich de la qüestió presenta aquí en Canibell una serie de fets qui demostren que a Catalunya, lo meteix qu'en lo restant d'Europa, s'hi estampava molt abans del temps en que's diu haver-se inventada la impremta. Emperò això no té res que veure directa ni indirectament ab en Gherlinc y la seva GRAMÁTICA.

La conclusió d'en Canibell se basa singularment en l'estat floreixent de les arts a Catalunya, y en les continuades relacions comercials de la nostra ciutat ab els grans centres industrials de l'estranger. No hi ha cap rahó, absolutament cap rahó, pera fer impossible la vinguda d'en Gherlinc a Barcelona en 1468; y lo meteix, exactament, podria afirmar-se respecte de Valencia, si la GRAMÁTICA dugués el peu d'impremta d'aquella altra ciutat.

Després d'haver estudiades les qüestions a que la GRAMÁTICA ha donat lloch, a causa de la data de 1468 qu'en ella apareix estampada d'una manera inequívoca (sense que això exclogui la possibilitat previament acceptada d'un erro de deu o de vint anys), passa en Canibell a ilustrar els orígens de la impremta barcelonina, servint-se d'algunes recents troballes bibliogràfiques prou interessants.

I. Se tracta, en primer lloch, de l'aparició d'un incunable, el *Rudimenta grammatices* de Perotto, estamat el día 15 de desembre de 1475, a Barcelona, per una rahó social d'impressors desconeguda fins ara. Vegi-s el curiosíssim colofó del llibre, traduït del llatí al català:

«Aquesta obra de gramàtica, desembarcada al port de Barcelona procedint d'abordatge dels pirates, al esser llegida per Joan Peyró, Secretari del Sereníssim Rey d'Aragó, home preclar qui, a més d'espanyol sab llatí per haver-se educat en el Laci, y per alguns altres lletraferits, força presos cuydaren fos estampada per Joan de Salsburga y Pau de Constança, alemanys, aleshores casualment aquí presents, esforçant se per oferir aquest servey a la patria (a la qual tot esdegut), pera qu'esdevingués progrés la incultura, ayman-

» la pensa y parla dels llatins en lloch de la ru-
» desa. La qual fou finida'l día 12 de desembre (*pri-*
» *die idus decembris*) de l'any de la redempció de
» Jesucrist 1475. Mercès a Deu. »

II. Hi ha, en segon lloch, la troballa realitzada pel senyor Sanpere y Miquel d'una edició del tractat de Valasco de Taranto, ab la qual ha quedat probada d'una manera quasi indubtable la certesa d'haver se estampat a Barcelona, en 1475, una edició del *Compendi utilissim contra pestilencia* o sia'l dit tractat de Valasco de Taranto; llibre que Nicolau Antonio diu haver vist, y en la existència del qual ningú havia volgut creure, car s'era convingut en que a Barcelona no s'hi podia haver imprès abans de 1478 (Serrano y Morales, Haebler).

Resulta, donchs, de les dues anteriors notícies, lo següent: 1.er Que a Barcelona s'hi imprimia en 1475. 2.^{on} Que cal afegir a la llista dels impressors barcelonins aquell Joan de Salsburga y l'altre, Pau de Constança; dos companys alemanys qui, casualment trobant-se a Barcelona en dit any 1475, feren el Perotto, y probablement el Valasco de Taranto.

En Canibell identifica'l Pau de Constança ab un impressor çaragoçà ja conegut, Pau Hurus de Constança. Respecte del Joan de Salsburga, el mateix senyor Canibell insinua la possibilitat de que fos en Joan Gherlinc, impressor de la GRAMÁTICA d'en Mates. Emperò, com se comprèn, això darrer es una mera hipòtesi.

III. D'altra troballa bibliogràfica s'ocupa també en Canibell: una edició de la meteixa GRAMÁTICA d'en Mates, feta a Barcelona, en 1495, pels dos alemanys Gerard Preus y Joan Luschner, impressors ja coneguts d'abans.

Aquesta GRAMÁTICA de 1495, del tot desconeguda abans d'ara, ve a donar-nos alguna llum sobre la feta per en Gherlinc, tan discutida. Se veu tot seguit que's tracta d'una reproducció d'aquella del 1468, emperò feta ab molt més art. De moment això tira a rodar la hipòtesi del doctor Haebler de que la edició d'en Gherlinc fos feta en 1498, es a dir, restituint tres x perdudes a la data del seu colofó. Després revela que l'art tipogràfic en 1495 era una cosa força més perfeccionada que la de 1468 (data certa o errada); essent, per lo tant, una apreciació insostenible la del dit bibliògraf alemany, qui volgué veure en la primera GRAMÁTICA una obra tan perfecta, fins al punt de que pogué dubtar de si era incunable.

Encara en Canibell ens dóna, en el seu llibre per tants conceptes interessant, el fruyt de noves investigacions, encaminades a ilustrar els començos de la impremta barcelonina. Se refereixen als factors de la GRAMÁTICA d'en Mates de 1468.

De l'autor, en Bartomeu Mates, se demostra que ja era mort a les darreries de 1466.

De l'editor Guillem Ros no se'n sab res directa-

ment: hi ha un tal Joan Ros, director, entre 1460-67, de la Escola Luliana de Barcelona, de la qual formava part una càtedra pera la ensenyança de gramàtica. En Guillem Ros, de qui no consta pas que fos llibreter, podia esser parént d'en Joan Ros y protector dels estudis qu'en la Escola's seguien.

Respecte'l corrector Pere Joan Matoses, prèvere barceloní, se'l retroba com a corrector en la reimpressió de la GRAMÁTICA de 1495; en Sanpere y Miquel ens el posà de manifest intervenint en unes negociacions de 1498, ab en Diego de Gumiel, pera la estampació d'un *Missal*; en 1499 corregia també un llibre, el *Doctrinale* de Villa-Dei. Finalment, el mateix senyor Sanpere ha donat a conèixer un document de l'any 1508 pel qual se ve en coneixement de que'l tal P. J. Matoses, encara vivent, feya donació a la iglesia del Pi de la seva colecció de llibres; colecció, per cert, de la que no se'n ha sabut rastre may més.

Finalment, respecte de l'impressor Gherlinc, resulta, deixant apart la data de 1468 de la GRAMÁTICA, que se'l troba imprimint, com ja s'ha demostrat abans, a Barcelona pels anys 1488 y 1489; compareix, en 1494, imprimint a Braga un *Breviari* en llatí y, en 1496, un *Manuale Sacramentorum* a Monterey; llibre aquest darrer del qual avuy no se'n coneix cap exemplar, divent-se la notícia al bibliògraf Hain. Ja hem vist que un tal Joan de Gherlins (probablement el mateix Gherlinc) imprimeix a Tolosa de França, de 1513 a 1521.

D'aquesta recapitulació cronològica relacionada ab els factors de la famosa GRAMÁTICA se'n desprèn que la data de 1468, donada per la estampació d'en Gherlinc, tant pot esser errada com no. En aquest sentit, es tot això una prova eliminatòria dels arguments aduits contra la data en qüestió.

L'autor de la notícia preliminar de la reproducció en facsímil de la GRAMÁTICA d'en Mates, resúm en el darrer capítol les seves opinions personals respecte la qüestió tan detalladament estudiada.

En Canibell senta'l fet de que les investigacions fins ara realitzades entorn de la introducció de la impremta a Catalunya són incompletes. Y lo qu'es pitjor: la perdua de tantíssims documents y llibres en les calamitats nacionals de 1808-1814 (invasió francesa) y de 1835 (crema dels convents), allunya considerablement la esperança de que la llum pugui fer-se algún día.

Ab tot, la data de 1468 vinculada ab la tan bescantada GRAMÁTICA, podrà esser posada en tela de judici, tant com se vulgui, emperò deu esser mantinguda la possibilitat de sa exactitut; y això principalment *pera oposar-nos a la corrent que s'accentua en bibliografia, de negar, per deducció, allò que avuy no's coneix, baldament demà pugui demostrar-se'n la certesa* (pàg. CXXIII).

Fins aquí ha parlat en Canibell; nosaltres, pel

nostre propi compte, després d'haver seguit, punt per punt, la prova a que han estat sotmeses tantes opinions diverses y oposadament apassionades, hem establert també la nostra conclusió; la qual resumiré dient, *que probablement la data de 1468 de la GRAMÁTICA d'en Mates no hauria estat discutida tan sols, si aquella data no hagés vingut a afectar la gloria que'ls valencians han atribuïda al fet, no prou ben averiguat encara, d'haver-se començat a imprimir en la llur hermosa ciutat, abans qu'en cap altra ciutat espanyola.*

Hem de confessar que aquesta gloria, en els temps d'en Capmany, del canonge Ripoll y fins en els de l'Antoni Bofarull, hauria pogut fer goig a qualsevol barceloní pera desitjar-la a la propia ciutat comtal; mes, avuy per avuy, això ja no es possible: són qüestions aquestes qui no podrien apassionar-nos. L'honor de la introducció de la impremta podrà, donchs, continuar com fins ara a favor de València, y això serà encara un motiu d'orgull pera nosaltres; car els catalans de la nostra època tenim per propies les glories valencianes, mercès a la reconeixença d'un fet senzillíssim: el de que *València es CATALUNYA.*

L'Eudalt Canibell

Ja que llargament hem parlat del seu llibre, bé tindrem dret a parlar un xich d'ell mateix.

El Redactor feu coneixença ab aquest home a les darreries de l'any 1898, quan se va fundar a la

E. CANIBELL (nat 1858)

nostra ciutat l'Institut Català de les Arts del Llibre. Fou aquell en tots els ordres, pera Catalunya, un gran moment; l'ànima de la nostra terra's deixonada, talment com hagué de fer-ho en les primeres anyades de la meteixa centuria, davant d'un semblant cataclisme: Trafalgar y Santiago de Cuba, a vuytanta anys de distancia, produïen anàlogues reaccions. El nostre esperit, constret, davant de la forta sotregada, a interessar-se pels problemes de que feya tant temps l'havien obligat a desentendre's, cercà dintre de sí mateix la força necessaria, y en sa nova actuació aparegué impregnat del sentiment particularista, que, ab més coneixement de causa, hem vingut després a qualificar de veritable nacionalisme (o regionalisme, com se vulgui).

Això fou la senyal d'una completa transformació. Desde aquells dies hem anat veient com tot, absolutament tot, institucions, partits, organitzacions, allò qui no era encara mort definitivament a Catalunya, s'ha sentit com restaurat de la nova saó, y si no ha espletat vigorosament a l'hora actual, ha estat perque la nostra primavera no es arribada encara, si bé sembla cert que'l llarch hivern camina a la seva fi. El Redactor, ple d'optimismes respecte del resultat final, y no fent cas sinó dels auguris favorables al seu desitg, no's cansarà de predicar pel món la bona nova del resorgiment espiritual de la seva Patria. Y al qui no tingui fe, pitjor pera ell!

Aquesta fe nostra, aquesta confiança absoluta en els destins futurs de Catalunya, es lo millor entre lo molt y molt de bo que devèm al tracte continuat ab aquest home excepcional, qui es l'Eudalt Canibell y Masbernà.

Examineu, companys d'ideal, aquesta testa de Sant Francesch que aquí se vos dona gravada al boix pel buril d'en Ribas: examineu-la y considereu en aquesta imatge la santedat de l'home qui ha exercit constantment el bé sense esperança de premi, qui ha renunciat constantment a la seva gloria quan ha cregut que podia beneficiar la dels altres (y això ha estat sempre), qui ha exercit durant llargues anyades de la seva vida un veritable apostolat en favor dels humils, essent ell el més humil de tots.

En Canibell ha treballat, y treballa, y seguirà treballant sempre per un ideal de lliberació humana qui's basa en la cultura y en la bondat. D'abdués coses es ell exemple a totes hores. Si no havéu passat un día o altre per davant del seu seient de la Biblioteca Pública Arús, a rebre de les seves mans el llibre sollicitat y un consell de sos llabis desitjosos de que us faci tot el bon profit possible'l past intel·lectual que vos entrega, no sabréu pas comprendre tot lo que representa pera Catalunya'l nostre Canibell. Ulls infinits en nombre són els ulls qui's són oberts a la veritable llum mercès a la cura d'aquest sant home. Si algún jorn s'inicia (que bé caldrà fer-ho) l'idea de retre pú-

blich testimoniatge d'agrahiment al modest bibliotecari, a l'únich mestre lliure de superiors ensenyances ab que compta Catalunya, veurèu com entre'ls qui més li deuen se troben precisament els qui més valen. Ningú, per amunt que's trobi pervingut podrà refusar aleshores a n'en Canibell la seva reconeixença pel benifet d'una empenta enlayre rebuda d'ell en l'hora oportuna.

BIBLIOFILIA s'atreveix a reclamar de l'honorable Institut de les Arts del Llibre, dintre'l qual té en Canibell els seus millors amichs, que vulgui pendre la iniciativa d'una manifestació a la qual tots hem de creure'ns obligats desd'ara: cerquem no més que'l nostre homenatge revesteixi aquella severa dignitat qui podrà fer-lo accepte al més desinteressat dels mestres. Això haurà d'esser ademés una manifestació de l'estat de les nostres Arts Gràfiques qu'ell ha contribuït tan poderosament a realçar.

"Del cor als llavis" (Lluís Vía)

Data aquesta publicació de les darreries de 1910; no es cosa d'actualitat el parlar-ne, ni pot tenir el fet de retrèure-la en aquest lloch cap influència desde'l punt de vista editorial. Es així com desitjaríem poder anar escatint el valor de la producció literaria dels autors del nostre temps: parlar d'en Vía, per exemple, ab la meteixa llibertat ab que parlaríem d'en Pere Serafi, autor del segle XVI, qui escrigué versos humils, enamorats, plens de gràcia senzilla y espontania, com el del llibret que tenim a les mans.

En Vía resultarà antiquat, a judici d'alguns: es lo que'ns passa a tots els qui, al fer-nos fer un vestit nou, encarreguem al sastre que no'ns el faci tan cenyit, o tan folgat, com els qui són de moda; en general, una *moda*, essent sempre la exageració d'una determinada tendència.

«Del cor als llavis» sembla ja un títol endarrerit. Y, no obstant, a poch que's consideri, els bons versos no poden esser fets d'altra manera; es el camí obligat de la vera poesia: del cor als llavis.

Aquest llibre de versos d'en Lluís Vía no atormentarà a ningú ni torbarà la pau de l'ànima de cap llegidor. Emperò, ¿vos sembla això poch? ¿Per ventura la missió superior de l'art no es la de produir en nosaltres una sensació de benestar espiritual? Poesia vol dir ascensió, o no vol dir res en absolut. Pera'ls qui cerquen emocions fortes, s'ha inventat a darrera hora'l cinematògraf, y, pera'ls qui poden gastar més, l'automòvil. Emperò'ls qui sabèm contentar-nos ab el goig d'un inefable benestar, no s'ha inventada cosa millor que la poesia; la *lítica*, que diuen els tractadistes.

Devèm a n'en Vía una d'aquestes sensacions de repòs anímic, gracies a la lectura del seu llibre de poesies. Totes les composicions reunides sots la rúbrica vagament expressiva de *Aquells cims...*

són d'una frescor extraordinaria: semblen l'obra d'un versificador fàcil, emperò no ho són sinó per efecte d'un domini de la tècnica qui permet conservar a les inspiracions tot el valor inicial, després y tot d'haver-les polides y perfeccionades. Es

Lluís Vía

DEL COR ALS LLAVIS

Poesies

BIBLIOTECA «JOVENTUT»

Depòsit: Portaferriça, 17, Llibreria «Farré y Asensio»

BARCELONA - 1910

140 X 225

127 pp

aquesta manera de fer la que tenim per més propia del poeta líric: les seves inspiracions seràn tant més accessibles als demés, com major sia la perfecció assolida al donar-les-hi forma poètica; car el meteix diamant ens apar indigne terroç sense esclat, abans del concurs del lapidari.

Alguna major complicació de sentiments hi ha en les poesies de la segona part del llibre d'en Vía, intitulada *Volades curtes*, hont el poeta sembla ja preocupar-se més del fons de les seves inspiracions, presentant-nos-les com efectes d'una lluyta interior. Cert es que, sovint, la imatge lluminosa qui fereix els ulls del poeta li arriba de dins estant, resultat

de la vibració de sos propis afectes o del contacte de sentiments antagònics.

Darrerament l'autor ens dona la seva composició dramàtica *El testament d'Amelia*, inspirada en la cançó popular ben coneguda: aquí encara'l poeta líric se'n endú els nostres sufragis, no havent-hi pas manera de que un hom senti odi per la marastra qui ha feta emmetzinar a n'Amelia, la filla del bon rey. Talment la delicadesa del conjunt arriba a atenuar la crudeltat del drama.

En conjunt, creyem poder afirmar d'en Lluís Vía que, sense pretendre a figurar en primer terme dins el nostre estol literari, se té ben guanyat un lloch entre'ls més distingits dels nostres poetes. Y això, ab valor permanent, lo qual no ocorre quan s'entra pel camp de la literatura pegant de tort y de travers, pera que tothom se vegi obligat a fixarse en el nou arribat. L'autor del llibre *DEL COR ALS LLAVIS* may ha fet us de semblants procediments: la noblesa de les seves armes li asseguren la efectivitat del seu triomf, gens sorollós per lo meteix.

La "Revista Ibérica de Exlibris" (1903-1906)

Encara que de tart en tart, algú s'acosta a nosaltres demanant-nos què es de la REVISTA IBÉRICA DE EXLIBRIS que ab tan d'entusiasme començarem a publicar, ab la cooperació de nou altres companys, en 1903. Es, donchs, convenient, fer públich lo que hi ha de cert respecte la susdita *Revista*.

Acte de patriotisme fou la empresa de la seva publicació: pressentíem els editors que, volent fer de la *R. I. de E.* una manifestació artística abans que tot, esmerçant-hi'ls materials y procediments més en consonància ab ayals propòsits, y prescindint de tota mena de regateig, difícilment seria empresa viable, econòmicament parlant; emperò això no'ns deturà pas, confiant que'l caràcter internacional de l'exlibrisme havia de venir a ajudar-nos, com en efecte succehí. La nova publicació conseguí prompte un nombre de suscriptors estrangers superior y tot al dels peninsulars; malgrat això, la *Revista* deixà, al finir el seu primer any, un dèficit d'alguns milers de pessetes.

Pera la segona anyada, si bé s'augmentà un xich el preu de la suscripció, la *Revista*, publicada encara ab major esplendidesa, donà com a resultat un dèficit més important que'l de l'any precedent.

En vista d'això'ls editors, creyent veure en la circumstancia d'anar retrassada la publicació dels fascicles (el darrer repartiment del volúm de 1904 se feu dins el desembre de l'any següent) la causa de que la xifra de suscripcions no hagués augmentat en la proporció necessaria, decidí reorganisar el cos de redacció, cercant la manera de posar rà-

pidament la publicació al día. Ademés, considerant que'ls exlibris per ells sols no podrien tenir may un tan general interès com si s'extenia l'acció de la *Revista* a tota manifestació d'art relacionada ab els llibres, obrí secció de lo que degué dir-se'n bibliofília, donant-se, en el transcurs d'aquell any y del següent, importants y triades mostres de les arts gràfiques de la nostra terra.

Emperò, ab tot y això, la publicació continuà retrassada y ab un dèficit creixent que no hi havia manera d'aixugar.

En aquestes circumstancies fou que, a començos de l'any 1908, el qui això escríu recabà dels seus companys, decidits a cessar en la publicació, la facultat d'encarregar-se dels materials existents, acceptant el comès de continuar la *Revista*, a ses propies y exclusives despeses, en la forma y condicions que cregués més oportunes.

El Redactor ha passat dos anys pensant en l'assumpte y no pensant-hi. Lo més greu de tot era pera ell l'esforç que suposava l'haver de reunir el material escrit necessari pera omplir la publicació. Era aquesta la dificultat de sempre: de material gràfic en tota ocasió n'havia sobrat, emperò de plomes disposades a redactar els articles doctrinals o de mera informació que reclamava la *Revista*, n'hi havia haguda tostemps una forta escassetat.

La idea fou successivament estudiada en relació ab els més diversos projectes; y, si val a dir-ho, a n'aquest exercici cerebral hagué de deure-s el propòsit de llençar al carrer el primer fascicle de BIBLIOFILIA; ajudant-hi molt, això sí, la necessitat imperiosament sentida pel Redactor de fer irrupció dintre'l camp de la literatura catalana, qui no comptava (ni compta encara) ab un organisme de crítica, o tan solament d'informació, adequat. La política havia arribat de tal manera a absorbir les nostres activitats, que (pena fa'l recordar-ho), durant mesos y mesos, en els principals periòdics de Catalunya no s'hi llegia una trista ressenya del moviment literari de la nostra terra. Tothom tirava per regidor, o per diputat, o per prohòim d'alguna minúscula agrupació política ab un títol compost de tantes cap-lletres com comporta'l nostre alfabet!

Tornant a la *Revista Ibérica de Exlibris*, devèm dir que, resoltament, no's publicarà més: restarà, donchs, completa la publicació, ab els quatre volums corresponents a les anyades de 1903 a 1906.

En quant a la BIBLIOFILIA, dedicada a enaltir tota manifestació de l'amor al llibre, se proposa més endavant ilustrar les seves columnes ab mostres de la producció d'exlibris catalans d'aquest darrer període, y, si la ocasió se'ns presenta, estudiar alguna de les manifestacions històriques de la reivindicació possessoria dels llibres.

Dios sobre todo, com deyen els pronòstichs.